

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2024

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ 2024

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Η παρούσα έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού το οποίο συγκέντρωσε η ομάδα που συγκροτήθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (αρ. 72 ν. 4488/2017).

Στην ομάδα συμμετέχουν οι ειδικοί επιστήμονες: Χρυσούλα Αντωνίου, Κατερίνα Βλάχου, Νίκος Βίττης, Θεοδώρα Βούλγαρη, Δήμητρα Γιαζιτζή, Άρτεμις Καλαβάνου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης, Ευανθία Μπενέκου, Ευαγγελία Σκυλλάκου, Έλενα Σταμπουλή και Αργυρώ Τζώρτζη, **υπό την εποπτεία των Βοηθών Συνηγόρων του Πολίτη** Καλλιόπης Λυκοβαρδή και Ευανθίας Σαββίδη

Επιμέλεια σύνταξης: Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Κεντρική σύνταξη: Ευανθία Μπενέκου

Κείμενα: Χρυσούλα Αντωνίου, Κατερίνα Βλάχου, Θεοδώρα Βούλγαρη, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης, Ευανθία Μπενέκου, Έλενα Σταμπουλή

Συντονισμός, Εκτέλεση και Εποπτεία Υπηρεσιών Έκδοσης: Ελένη Αδαμαντίδου, Βασιλική Δελέγκου (Τμήμα Βιβλιοθήκης, Αρχείου και Εκδόσεων Συνηγόρου του Πολίτη)

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Δάφνη Μπέη, bei.daphne@gmail.com

Επιμέλεια κειμένων: Χρυσάνθη Γαλάτη, chrysanthigalati@yahoo.gr

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση, παρακαλούμε όπως επικοινωνήσετε στο press@synigoros.gr

Η Ειδική Έκθεση 2024 «Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες» τυπώθηκε το 2025 σε πεντακόσια (500) αντίτυπα στην ελληνική και εκατόν πενήντα (150) αντίτυπα στην αγγλική γλώσσα και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα: www.synigoros.gr

Διαστάσεις: 17x24 εκ., Σελίδες: 110

ISSN: 2732-8368

Χαλκοκονδύλη 17
104 32 - Αθήνα

(+30) 213 1306 600

www.synigoros.gr

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ – THE GREEK
OMBUDSMAN

@Synigoros

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤ'ΑΡΘΡΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	12
1.1. ΑΡΘΡΑ 1 ΕΩΣ 4 – ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ	13
1.2. ΑΡΘΡΟ 9 – ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	13
A. Προσβασιμότητα στο δομημένο και το φυσικό περιβάλλον	13
A.1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον	14
A.1.1. Προσβασιμότητα σε παραδοσιακούς και ορεινούς οικισμούς	15
A.1.2. Κατάληψη των οδεύσεων τυφλών στην παλαιά πόλη του Ναυπλίου	17
A.1.3. Κατάληψη πεζοδρομίων από τραπεζοκαθίσματα	20
A.1.4. Προσβασιμότητα ατόμου με αναπηρία στις εγκαταστάσεις του Βασιλικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης	21
A.2. Προσβασιμότητα στο φυσικό περιβάλλον – Θαλάσσια Προσβασιμότητα	23
B. Πρόσβαση στο Ψηφιακό Περιβάλλον²⁴	
B.1. Πρόταση για λειτουργία θυρίδας Ψηφιακής Εξυπηρέτησης στα κατά τόπους Κ.Ε.Π.	25
B.2. Ψηφιακός αποκλεισμός ευάλωτων ομάδων από το πρόγραμμα «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ 2024»	28
B.3. Ψηφιοποίηση των γνωματεύσεων αναπηρίας των Ανωτάτων Υγειονομικών Επιτροπών των Ενόπλων Δυνάμεων	30
1.3. Άρθρο 15 – ΑΠΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ Ή ΣΚΛΗΡΗ, ΑΠΑΝΘΡΩΠΗ Ή ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΤΙΜΩΡΙΑ	32
A. Οικονομική ενίσχυση κρατουμένου με αναπηρία από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α.	33
1.4. Άρθρο 18 – ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ	35
A. Αποκλεισμός ατόμων με αναπηρία από τη διαδικασία πολιτογράφησης	35
1.5. Άρθρο 20 – ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	40
A. Ζητήματα απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας λόγω αναπηρίας	40

A.1. Αναδρομική απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας	40
A.2. Απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας αναπηρικού οχήματος μετά από την καταστροφή προηγούμενου	42
A.3. Ψηφιοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας	44
B. Πρόβλεψη για ατελή διέλευση των ΑμεΑ από τα διόδια στη σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού	46
Γ. Η ψηφιακή κάρτα αναπηρίας γίνεται αποδεκτή ως δικαιολογητικό για την έκδοση δελτίου μετακίνησης ΑμεΑ	49
1.6. Άρθρο 24 – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	50
A. Φοίτηση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αυτισμό στο γενικό σχολείο	50
B. Πρόσβαση παιδιού με αναπηρία υπό καθεστώς αναδοχής στο γενικό σχολείο	53
1.7. Άρθρο 25 – ΥΓΕΙΑ	55
A. Ειδικές θεραπείες – διαγνωστικοί έλεγχοι – αμφισβήτηση ιατρικών γνωματεύσεων – Ε.Ο.Π.Υ.Υ.	55
B. Νομικό πλαίσιο λειτουργίας των «Κέντρων Ειδικών Θεραπειών» τα οποία παρέχουν υπηρεσίες σε παιδιά με αναπηρίες	59
Γ. Ισχύς γνωματεύσεων Υγειονομικών Επιτροπών του Στρατού (Α.Σ.Υ.Ε.) για απαλλαγή από συμμετοχή σε διαγνωστικές εξετάσεις μέσω Ε.Ο.Π.Υ.Υ.	61
Δ. Απόδοση από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. δαπάνης για αποκλειστική νοσοκόμα	63
1.8. Άρθρο 27 – ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	65
A. Χορήγηση σύνταξης λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο στους ασφαλισμένους του e-ΕΦΚΑ χωρίς να απαιτείται διακοπή της εργασίας	65
B. Προσλήψεις εκπαιδευτικών που είναι δικαστικοί συμπαραστάτες ατόμων με αναπηρία	67
Γ. Εφαρμογή μέτρων διευκόλυνσης σχετικών με την αναπηρία μελών οικογένειας για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων	69
1.9. Άρθρο 28 – ΑΝΕΚΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	70
A. Ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην έννοια του «ευάλωτου οφειλέτη»	71

Β. Απονομή σύνταξης σε αμφοτεροπλεύρως ορφανά & ανάπηρα τέκνα ασφαλισμένων στο Δημόσιο	73
1.10. Άρθρο 30 – ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ, ΤΗΝ ΑΝΑΨΥΧΗ, ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ	75
Α. Πρόσβαση κωφών και βαρήκων ατόμων σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους	75
1.11. Άρθρο 33 – ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	76
Α. Παρεμβάσεις του Συνηγόρου σχετικά με ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας των Σημείων Αναφοράς των Δήμων	77
Α.1. Παρέμβαση προς τους συναρμόδιους Υπουργούς	77
Α.2. Παρέμβαση στο πλαίσιο σχολιασμού της Εθνικής Στρατηγικής 2024 – 2030	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	80
2.1. Εθνική Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2024 – 2030	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ	94
3.1. Συνάντηση εργασίας με εκπροσώπους της Κοινωνίας των Πολιτών	95
3.2. www.synigoros-solidarity.gr	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	97
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	106

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το 2017 η ελληνική πολιτεία νομοθέτησε μηχανισμό για την εξωτερική, ανεξάρτητη παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των συμπολιτών μας με αναπηρία. Την αρμοδιότητα αυτή, ανέθεσε στη συνταγματικά κατοχυρωμένη Ανεξάρτητη Αρχή του Συνηγόρου του Πολίτη, αναγορεύοντάς τον σε «πλαίσιο προαγωγής». Αυτονόητη επιλογή, όχι μόνο γιατί ο Συνήγορος του Πολίτη διαθέτει τα απαραίτητα θεσμικά εχέγγυα για μία πραγματικά ανεξάρτητη και αμερόληπτη έκθεση συμμόρφωσης της νομοθεσίας, των δημοσίων πολιτικών, της διοικητικής δράσης και πρακτικής, στη βάση τεκμηριωμένων πορισμάτων από την παρακολούθηση όλου του φάσματος δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που προβλέπει η Σύμβαση, αλλά και γιατί ο Συνήγορος του Πολίτη διαθέτει την εμπειρία και τεχνογνωσία για την τεκμηριωμένη και εμπεριστατωμένη αξιολόγηση της εφαρμογής του συνόλου της Σύμβασης. Άλλωστε, από της συστάσεώς της, η Ανεξάρτητη Αρχή αναλάμβανε δράση για την προαγωγή και την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Έχει χειριστεί πλήθος αναφορών σε σχέση με την παραβίαση δικαιωμάτων τους, έχει υποστηρίξει δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε θέματα σχετικά με τα δικαιώματά τους, έχει προβεί σε αξιολόγηση δημοσίων πολιτικών και έχει σχολιάσει, αλλά και προτείνει, νομοθετικές ρυθμίσεις.

Όπως και οι προηγούμενες εκθέσεις, η παρούσα, έκτη κατά σειρά από την ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας για την εξωτερική, ανεξάρτητη παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, εξετάζει πλημμέλειες, ελλείμματα και στρεβλώσεις, στο επίπεδο της κείμενης νομοθεσίας, των δευτερογενών κανονιστικών ρυθμίσεων, καθώς και της διοικητικής λειτουργίας και πρακτικής. Καταγράφει τα πεδία πολιτικών, όπου έχει υπάρξει

πρόοδος ως προς την εναρμόνιση του εθνικού πλαισίου με τις επιταγές της Σύμβασης, προβαίνει σε διαπιστώσεις καθυστερήσεων ή/και αλυσιτελών ρυθμίσεων, διατυπώνει, και συχνά επαναφέρει, προτάσεις για την ουσιαστική μετουσίωση των προνοιών της Σύμβασης σε κανονιστικού περιεχομένου ρυθμίσεις, σταχυολογεί προτάσεις της Αρχής που έγιναν αποδεκτές και διαμόρφωσαν επιμέρους νομοθετικές παρεμβάσεις, αποτιμά την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών και αναδεικνύει τον βαθμό ετοιμότητας και ανταπόκρισης του διοικητικού μηχανισμού.

Οι θεματικές ενότητες της έκθεσης, παρακολουθώντας την κατ' άρθρο διάρθρωση της Σύμβασης, εστιάζουν σε παρεμβάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής σε πλήθος πολιτικών και τομέων διοικητικής δράσης, στην εργασία και την απασχόληση, την εκπαίδευση, την προσβασιμότητα στο φυσικό και στο ψηφιακό περιβάλλον, τη φορολογική, κοινωνικο-ασφαλιστική και προνοιακή μεταχείριση των αναπήρων, την παροχή υγειονομικών υπηρεσιών, την ατομική κινητικότητα, την ισότιμη συμμετοχή τους στην πολιτιστική ζωή. Προσθέτως, η έκθεση καταγράφει τον βαθμό υλοποίησης των στόχων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Παράλληλα, ο Συνήγορος του Πολίτη εξακολουθεί να αναπτύσσει δράσεις για την προαγωγή της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. και εν γένει των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Ειδικής αναφοράς χρήζει ο επικαιροποιημένος και αναβαθμισμένος ιστότοπος της Αρχής, www.synigoros-solidarity.gr, που λειτουργεί σε προσβάσιμη μορφή, με χρήσιμες πληροφορίες για νέα μέτρα, επιδόματα, οικονομικές ενισχύσεις, δικαιώματα και νομοθετικές εξελίξεις. Το καινοτόμο αυτό εργαλείο παρουσιάστηκε σε δυο εκδηλώσεις εντός του 2024, σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

Πάγια θέση της Αρχής είναι, ότι ο σεβασμός στα δικαιώματα των συμπολιτών μας με αναπηρία δεν κατοχυρώνεται, δεν επιτυγχάνεται μόνο με την εναρμόνιση του κανονιστικού πλαισίου, αλλά και της διοικητικής πρακτικής, με τις πρόνοιες της διεθνούς σύμβασης του Ο.Η.Ε. Είναι και ζήτημα συλλογικής, αλλά και ατομικής κουλτούρας. Υπηρετώντας τη συνταγματική του αποστολή, ο Συνήγορος του Πολίτη παραμένει, σταθερά και αποφασιστικά, στην πρώτη γραμμή της προάσπισης, προώθησης και προαγωγής των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Για μία κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Ιούνιος 2025

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:
ΖΗΤΗΜΑΤΑ
ΚΑΤ'ΑΡΘΡΟ
ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ
ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

1.1. ΑΡΘΡΑ 1 ΕΩΣ 4 – ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

Ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη εντός του 2024, σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της Σύμβασης, αποτέλεσε η σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2024 – 2030¹. Η αρμόδια Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, κατά τη διαδικασία εξέτασης της πρώτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας τον Σεπτέμβριο του 2019, στις Τελικές Παρατηρήσεις της² επί των άρθρων 1 έως 4, είχε καταγράψει την ανησυχία της για την απουσία μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης. Η απουσία εθνικής στρατηγικής επισημάνθηκε από την Επιτροπή και σε σχέση με την εφαρμογή επιμέρους άρθρων της Σύμβασης, όπως το άρθρο 6 (Γυναίκες με αναπηρία), το άρθρο 7 (Παιδιά με αναπηρία), το άρθρο 9 (Προσβασιμότητα) και το άρθρο 19 (Ανεξάρτητη διαβίωση και ένταξη στην κοινωνία)³.

1.2. ΑΡΘΡΟ 9 – ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Α. Προσβασιμότητα στο δομημένο και το φυσικό περιβάλλον

Η προσβασιμότητα περιλαμβάνεται στις γενικές αρχές της Δ. Σ.Δ.Α.Α. (άρθρο 3 περ. στ' και άρθρο 9) και αποτελεί προϋπόθεση, ώστε τα άτομα με αναπηρία να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα στην κοινωνία.

1. Βλ. σχετικά: <https://amea.gov.gr/strategy/strategy-2024-2030>

2. Διαθέσιμες στη διεύθυνση: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FGRC%2FCO%2F1&Lang=en

3. Αναλυτικά οι παρατηρήσεις του Συνηγόρου επί της Εθνικής Στρατηγικής στο σχετικό κεφάλαιο, σελ. 81-93

Στη χώρα μας, η Διοίκηση εμποδώνει, με αργό, αλλά σταθερό ρυθμό, την υποχρέωσή της για προσβάσιμες υποδομές και διευκολύνσεις που επιτρέπουν στα άτομα με αναπηρίες να διατηρούν ή να ανακτήσουν την κινητικότητά τους στο φυσικό και αστικό περιβάλλον. Αυτό προκύπτει από τον αριθμό των αναφορών, στις οποίες οι προτάσεις της Αρχής έγιναν εν τέλει αποδεκτές, ειδικά στο πλαίσιο διαμεσολάβησης προς την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι δημοτικές αρχές γενικά δεν αμφισβητούν την υποχρέωσή τους να συμμορφωθούν στις διατάξεις του άρθρου 9 της Δ.Σ.Δ.Α.Α., ενώ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι ίδιοι οι Δήμαρχοι αποδέχτηκαν τις παρατηρήσεις του Συνηγόρου και έδωσαν την εντολή υλοποίησης των προτεινόμενων⁴.

A.1. Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον

Σε ό,τι αφορά το δομημένο περιβάλλον και τις κτιριακές υποδομές, η έλλειψη προσβασιμότητας δυσχεραίνει ουσιαστικά την καθημερινότητα των ατόμων με αναπηρία και υποβαθμίζει την ποιότητα της ζωής τους, με τους περιορισμούς που συνεπάγεται στην κινητικότητα τους και την άσκηση δραστηριοτήτων, που για τους μη έχοντες αναπηρία μπορεί να είναι αυτονόητες. Συχνά, οι ελλείψεις προσβασιμότητας οφείλονται σε δυσκολίες τεχνικού χαρακτήρα που πρέπει να επιλυθούν (π.χ. κλίση εδάφους, ρυμοτομική γραμμή και πλάτος διαμορφωμένων πεζοδρομίων, κ.λπ.), άλλες φορές όμως, η διασφάλιση της προσβασιμότητας είναι ζήτημα οργάνωσης, σχεδιασμού, και εν τέλει βούλησης για τη λήψη των απαιτούμενων μέτρων για την υλοποίησή της.

4. Φ.Υ. 338529, 338529, 343154, 355796, 356727, 357549.

A.1.1. Προσβασιμότητα σε παραδοσιακούς και ορεινούς οικισμούς

Με αφορμή αναφορές για παραδοσιακούς και ορεινούς οικισμούς⁵, διαπιστώθηκε η αναγκαιότητα συμπερίληψης και των ηλικιωμένων ατόμων στις προβλέψεις διευκόλυνσης της προσβασιμότητας που ισχύουν για τα άτομα με αναπηρίες.

Ενδεικτικά, ο Συνήγορος διαμεσολάβησε, κατόπιν αιτήματος, για επαναφορά οδού σε ορεινό οικισμό στην κατάσταση που ήταν παλαιότερα, δηλαδή πλακόστρωτο με σκαλοπάτια, προκειμένου να είναι δυνατή η πρόσβαση πεζή σε καταστήματα, αγροτικό ιατρείο, κ.λπ., από ηλικιωμένα και εμποδιζόμενα άτομα. Η δημοτική αρχή, αναγνωρίζοντας το εύλογο του αιτήματος, δεσμεύθηκε για την τοποθέτηση κιγκλιδωμάτων και χειρολισθήρων στα σημεία με έντονη κλίση⁶.

Σε άλλη περίπτωση, για την επίτευξη της εξυπηρέτησης ατόμων με αναπηρία, εμποδιζόμενων και ηλικιωμένων ατόμων σε παραδοσιακό οικισμό με πλακόστρωτους δρόμους, καλντερίμια και μεγάλες κλίσεις, όπου επιπλέον δεν επιτρέπονται τα αυτοκίνητα, ζητήθηκε η δυνατότητα χρησιμοποίησης των ηλεκτροκίνητων οχημάτων του Δήμου από τα εμποδιζόμενα άτομα που δυσκολεύονται να μετακινηθούν πεζή για τις καθημερινές τους ανάγκες⁷.

Δεδομένου του μεγάλου πληθυσμού σε ηλικίες άνω των 60 ετών σήμερα, καθώς και του ορεινού ανάγλυφου της χώρας μας, είναι σαφές ότι ο αστικός σχεδιασμός οφείλει να εξελιχθεί, συμπεριλαμβάνοντας τις ιδιαίτερες απαιτήσεις και αυτής της ευάλωτης ηλικιακής ομάδας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Δήμου

5. Φ.Υ. 327316, 354281.

6. Φ.Υ. 327316.

7. Φ.Υ. 354281.

Αλεξανδρούπολης, ο οποίος τον Αύγουστο του 2024 εντάχθηκε στο Δίκτυο Πόλεων Φιλικών προς τα άτομα τρίτης ηλικίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας⁸.

Γενικά, η έννοια της επίτευξης προσβασιμότητας σε ορεινούς και παραδοσιακούς οικισμούς είναι σύνθετη και πολυπαραγοντική. Σε κάποιες περιπτώσεις, η προσβασιμότητα μπορεί να θεωρηθεί ότι επιτυγχάνεται με την ανακατασκευή παλαιών καλντεριμιών και την κατάργηση σκαλοπατιών, ώστε να μπορούν οι κάτοικοι να εξυπηρετηθούν με όχημα. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να υποβληθούν και αιτήματα πολιτών που, με αντιδιαμετρική θεώρηση, διαμαρτύρονται όταν καταργούνται σκαλοπάτια και λιθόστρωτο, προκειμένου να γίνει εφικτή η πρόσβαση με αυτοκίνητο.

Το γεωμορφολογικό ανάγλυφο της Ελλάδας απαιτεί την αναζήτηση ad hoc λύσεων, μοναδικών κάθε φορά, καθώς οι ιδιαιτερότητες των περιπτώσεων είναι πολλές και διαφορετικές. Επομένως, είναι απαραίτητη η εμπέδωση μίας νοοτροπίας συμπερίληψης στον αστικό σχεδιασμό, ο οποίος στη χώρα μας έχει εγγενείς δυσκολίες και απαιτήσεις. Αντιπαραβάλλεται η επίπεδη Ολλανδία, όπου οι άρτιες υποδομές προσβασιμότητας σε δρόμους και πεζοδρόμια είναι πολύ πιο εύκολο να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν.

Σχετικά με τα προβλήματα στους ορεινούς και παραδοσιακούς οικισμούς, η διαχρονική θέση της Αρχής είναι η ταυτόχρονη μέριμνα για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του οικισμού, με την προσβασιμότητα να επιτυγχάνεται μέσω εύλογων προσαρμογών που προσδιορίζονται ad hoc, και σε συνεργασία κάθε φορά με τους αρμόδιους φορείς πολεοδομικού και αρχιτεκτονικού ελέγχου.

8. Βλ. σχετικά: <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/network/municipality-of-alexandroupolis/>

Συμπερασματικά, κάθε αναφορά που υποβάλλεται στον Συνήγορο είναι μία ξεχωριστή υπόθεση, με σταθερό, ωστόσο, ζητούμενο την προσβασιμότητα και την ανάκτηση της κινητικότητας, ένα δικαίωμα εν πολλοίς απεμπολημένο στην Ελλάδα για τα άτομα με αναπηρία. Ο εμποδιζόμενος αναφερόμενος διαμορφώνει το αίτημά του επί τη βάση των ιδιαίτερων αναγκών του και των αντικειμενικών συνθηκών που αντιμετωπίζει. Τα υποβληθέντα αιτήματα κινούνται, αρκετά συχνά, σε διαφορετικές/αντιδιαμετρικές κατευθύνσεις, γεγονός που καταδεικνύει ότι απαιτείται η ευέλικτη, και κατά περίπτωση αντιμετώπισή τους από τη Διοίκηση.

Συνεπώς, προκρίνεται στην παρούσα φάση η συστηματική προώθηση – προαγωγή της εμπέδωσης, από την πλευρά της Διοίκησης, μιας νοοτροπίας συμπερίληψης, έμπρακτης διευκόλυνσης και εύρεσης εναλλακτικών λύσεων, δίχως ωστόσο να εγκαταλείπεται η αδιάλειπτη προσπάθεια αποτελεσματικού, καθολικού σχεδιασμού με εύλογες προσαρμογές, όπου χρειάζεται.

Α.1.2. Κατάληψη των οδεύσεων τυφλών στην παλαιά πόλη του Ναυπλίου

Ο Συνήγορος του Πολίτη εξέτασε αναφορά με αντικείμενο την κατάληψη των οδεύσεων τυφλών από την υπέρμετρη ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων και κατασκευών των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται στα σοκάκια της παλαιάς πόλης του Ναυπλίου⁹. Στο πλαίσιο διερεύνησης της υπόθεσης, κλιμάκιο της Αρχής πραγματοποίησε αυτοψία στο σύνολο του δικτύου των κεντρικών πεζόδρομων της πόλης και σε μεγάλο αριθμό παράδρομων αυτών και διαπίστωσε ότι:

9. Φ.Υ. 336723.

- σχεδόν το σύνολο των πεζοδρόμων διαθέτει όδευση τυφλών, η οποία, συνήθως, διατρέχει το μέσο του πλάτους τους,
- σε πολλές περιπτώσεις, καταστήματα εστίασης έχουν τοποθετήσει σταθερές κατασκευές (υαλοπετάσματα – ανεμοφράκτες), βιδωμένες κατά μήκος της όδευσης τυφλών και εφαπτόμενες σε αυτές,
- σε στενά δρομάκια παρατηρήθηκε ότι τα τραπεζοκαθίσματα ήταν τοποθετημένα ακριβώς στο όριο της όδευσης και, σε κάποιες περιπτώσεις εκατέρωθεν αυτής, με αποτέλεσμα, όταν κάθονται οι πελάτες, οι καρέκλες να βρίσκονται πάνω στην όδευση,
- εκτός από τις ανωτέρω περιπτώσεις, όπου η βάδιση είναι ιδιαίτερα δυσχερής ή/και επικίνδυνη για τους χρήστες των οδεύσεων, σε μεγάλο μέρος της πόλης διαπιστώθηκε ότι δεν πληρούνται οι προδιαγραφές σχετικά με τον ελάχιστο απαιτούμενο ελεύθερο χώρο στους πεζόδρομους, καθώς και εκατέρωθεν των οδεύσεων τυφλών.

Παράλληλα με την αυτοψία, το κλιμάκιο πραγματοποίησε συνάντηση εργασίας με τον αρμόδιο Αντιδήμαρχο και το Τμήμα Κοινόχρηστων Χώρων του Δήμου, καθώς και με τον Διοικητή του Αστυνομικού Τμήματος Ναυπλίου.

Η νομοθεσία για την κυκλοφορία πεζών στους κοινόχρηστους χώρους οικισμών¹⁰ ορίζει ρητά ότι οι οδεύσεις τυφλών θα πρέπει να μένουν ελεύθερες. Η αρμοδιότητα για τη διαφύλαξη της ελεύθερης χρήσης των οδεύσεων τυφλών, όπως και εν γένει των κοινόχρηστων χώρων, ανήκει στον Δήμο, ο οποίος οφείλει να λαμβά-

10. Υπουργικές Αποφάσεις του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, με πιο πρόσφατη την υπ' αρ. 124964/1561/22 (ΦΕΚ 6213 Β/07.12.2022).

νει όλα τα απαιτούμενα μέτρα (επιβολή προστίμων, ανάκληση αδειών) σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Αρμόδιες για τη διεξαγωγή των απαιτούμενων ελέγχων είναι οι εντεταλμένες υπηρεσίες των Δήμων και οι αστυνομικές αρχές.

Ο Συνήγορος, ασκώντας τη γενική του αρμοδιότητα σύμφωνα με τον ν. 3094/2003 όπως ισχύει, αλλά και με την ειδική του αρμοδιότητα ως Πλαίσιο για την προαγωγή της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, σύμφωνα με το άρθρο 72 του ν. 4488/2017, συνέταξε πορισματικό έγγραφο με τις επισημάνσεις και τις προτάσεις του¹¹, το οποίο διαβίβασε στον Δήμο Ναυπλίων και στο Αστυνομικό Τμήμα Ναυπλίου. Σε αυτό πρότεινε:

- Την καταγραφή των διαπιστωμένων παραβάσεων με δελτία ελέγχου, την ειδοποίηση των καταστηματαρχών για άμεση αποξήλωση των κατασκευών που εμποδίζουν τις οδεύσεις τυφλών, καθώς και την αναδίπλωση/αναδιάταξη των τραπεζοκαθισμάτων όπου απαιτείται, κατά τρόπο που με τη χρήση τους δεν θα εμποδίζονται οι οδεύσεις. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, συστήθηκε η επιβολή κυρώσεων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό του Δήμου.
- Τη διεξαγωγή συστηματικών ελέγχων από το αρμόδιο Τμήμα του Δήμου, σε συνεργασία με την Αστυνομία, ώστε οι έλεγχοι να πραγματοποιούνται και κατά τις νυχτερινές ώρες, τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες, σε περιόδους δηλαδή αιχμής και πλήρους λειτουργίας των καταστημάτων υγειονομικού ελέγχου, όπως ήδη προβλέπεται στην υπ' αρ. 313/2014 Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ναυπλίων.

11. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 336723/32451/01.07.2024.

Επιπλέον, για τις περιπτώσεις που έχουν ήδη συνταχθεί δελτία ελέγχου για παραβάσεις στην κατάληψη κοινόχρηστου χώρου από τις αρμόδιες δημοτικές υπηρεσίες, ο Συνήγορος ζήτησε να ολοκληρωθεί η διαδικασία, με την έκδοση των σχετικών πράξεων επιβολής διοικητικής κύρωσης και να κοινοποιηθούν αυτές στην Αρχή. Ομοίως, ζήτησε ενημέρωση για τους ελέγχους που έχουν διεξαχθεί από την Αστυνομία στο πλαίσιο προκαταρκτικής έρευνας, δυνάμει εισαγγελικής παραγγελίας.

Ο Δήμος Ναυπλιέων απάντησε¹² ότι τα δελτία ελέγχου που έχουν συνταχθεί δεν σχετίζονται με τις περιοχές ενδιαφέροντος όπου υπάρχουν οδεύσεις τυφλών, καθώς και ότι η υποστελέχωση της υπηρεσίας και το ωράριο λειτουργίας, σε συνδυασμό με την έλλειψη απόφασης υπερωριακού ελέγχου, δεν επιτρέπουν τη διεξαγωγή ελέγχων στις αργίες και τα Σαββατοκύριακα.

Το Αστυνομικό Τμήμα Ναυπλίου δεν ανταποκρίθηκε στο έγγραφο του Συνηγόρου. Η Αρχή επανήλθε με έγγραφη νεότερη παρέμβαση στον Δήμο και στην Αστυνομία και αναμένεται η ολοκλήρωση και η τελική έκβαση της υπόθεσης.

A.1.3. Κατάληψη πεζοδρομίων από τραπεζοκαθίσματα

Αντίστοιχο είναι το πρόβλημα της κατάληψης ήδη στενών πεζοδρομίων από τραπεζοκαθίσματα, που καθιστούν αδύνατη τη διέλευση χρηστών αμαξιδίου και λοιπών εμποδιζόμενων ατόμων, το οποίο επανέρχεται σταθερά στον Συνήγορο. Στην περίπτωση αναφοράς από οικογένεια¹³, το ένα μέλος της οποίας είναι χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου, ο Συνήγορος επεσήμανε στον Δήμο Βόλου τη στενότητα του υπάρχοντος πεζοδρομίου επί του οποίου κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος διέθετε άδεια αυξημέ-

12. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 20557/22.08.2024

13. Φ.Υ. 355796.

νης χρήσης κοινοχρήστου χώρου, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη η απρόσκοπτη μετακίνηση χρήστη αμαξιδίου, αλλά και οποιουδήποτε άλλου ατόμου (όπως συνοδού παιδικού καροτσιού ή φορτωμένου με ψώνια). Επισημάνθηκε η ισχύουσα νομοθεσία¹⁴ και ακολούθησε αυτοψία του Αυτοτελούς Τμήματος Δημοτικής Αστυνομίας, όπου διαπιστώθηκε το πρόβλημα. Στη συνέχεια, ζητήθηκε από την αδειοδοτούσα δημοτική υπηρεσία η αναθεώρηση της άδειας αυξημένης χρήσης κοινοχρήστου χώρου, καθώς, με την ισχύουσα άδεια, η ζώνη ελεύθερης όδευσης πεζών ήταν μικρότερη από τη νομοθετικά προβλεπόμενη. Η άδεια χρήσης κοινοχρήστου χώρου αναθεωρήθηκε, και πλέον προβλέπει τοποθέτηση τραπεζοκαθισμάτων σε μικρότερο εμβαδό. Διαπιστώθηκε, ωστόσο, στη συνέχεια, ότι αυτή καταστρατηγείται, με αποτέλεσμα να παραμένουν τα εμπόδια στη μετακίνηση του νεαρού ενήλικα. Ο Συνήγορος εξακολουθεί τη διαμεσολάβηση, ζητώντας τη διενέργεια συστηματικών ελέγχων από τις δημοτικές υπηρεσίες.

A.1.4. Προσβασιμότητα ατόμου με αναπηρία στις εγκαταστάσεις του Βασιλικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης

Πολίτης με μειωμένη κινητικότητα διαμαρτυρήθηκε: α) για την καταβολή εισιτηρίου για τη συνοδό της και β) για προβλήματα προσβασιμότητας που αντιμετώπισε κατά την επίσκεψη για την παρακολούθηση παράστασης στο Βασιλικό Θέατρο Θεσσαλονίκης¹⁵.

Η πολίτης μετέβη στο ταμείο του Βασιλικού Θεάτρου και ζήτησε να βγάλει εισιτήριο για την ίδια και τη συνοδό της, επιδεικνύοντας τα δικαιολογητικά της. Οι υπάλληλοι του ταμείου της εξήγησαν ότι δεν δικαιούται δωρεάν εισιτήριο συνοδού, διότι η βεβαίωση που είχε προσκομίσει δεν ανέφερε ότι χρειάζεται συνοδό (η ίδια

14. Απόφαση υπ' αρ. ΥΠΕΝ/ΔΜΕΑΑΠ/124964/1561/2022 (Φ.Ε.Κ. 6213 Β'/07.12.22).

15. Φ.Υ. 347743.

εξήγησε ότι δεν λαμβάνει επίδομα συνοδού). Σε ερώτησή της εάν υπάρχουν διαβαθμισμένα εισιτήρια για τα άτομα με αναπηρία, η απάντηση ήταν αρνητική και της χορηγήθηκαν δυο εισιτήρια στον εξώστη Α στον 6^ο όροφο, παρά τη μειωμένη κινητικότητα της λόγω αναπηρίας. Αποτέλεσμα τούτου, ήταν να υποστεί μεγάλη ταλαιπωρία κατά τη διάρκεια της παράστασης, καθώς η πρόσβαση στον 6^ο όροφο ήταν εφικτή μόνο από τις σκάλες και οι τουαλέτες κοινού στον όροφο ήταν κλειστές, ενώ οι τουαλέτες για τα άτομα με αναπηρία βρίσκονταν σε άλλο όροφο.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στη Διεύθυνση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, στο οποίο ανήκει και το Βασιλικό Θέατρο, τονίζοντας ότι η προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία είναι προϋπόθεση ώστε να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα στην κοινωνία. Για τον λόγο αυτό, η προσβασιμότητα περιλαμβάνεται στις γενικές αρχές της Δ.Σ.Δ.Α.Α.¹⁶ και για τη διασφάλισή της το κράτος οφείλει να λάβει κατάλληλα μέτρα.

Στην προκειμένη περίπτωση, εφόσον χορηγούνται εισιτήρια σε άτομα με αναπηρία σε θέσεις του εξώστη, θα πρέπει προφανώς ο χώρος των θέσεων να είναι προσβάσιμος σε αυτά. Διαφορετικά, δυσχεραίνεται ή αποκλείεται η πρόσβαση ατόμων με μειωμένη κινητικότητα και επί της ουσίας ακυρώνεται το θετικό μέτρο, αλλά και η πρόσβασή τους στο πολιτιστικό αγαθό. Αντίστοιχη μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνεται αυτονόητα και για την πρόσβασή τους στις τουαλέτες. Ούτως ή άλλως, για τα κτίρια που υποδέχονται κοινό, ισχύουν ειδικές προδιαγραφές προσβασιμότητας¹⁷.

**Η Διεύθυνση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος
ανταποκρίθηκε πλήρως στην παρέμβαση του Συνη-**

16. Άρθρο 3 περ. στ'.

17. Ν. 4067/2012, άρθρο 26, παρ. 4 (Νέος Οικοδομικός Κανονισμός).

γόρου και προέβη στην κατάρτιση νέας πολιτικής του φορέα για τα άτομα με αναπηρία, η οποία εφαρμόζεται πλέον σε όλους τους χώρους δικαιοδοσίας της (Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, Βασιλικό Θέατρο, Μονή Λαζαριστών, Θέατρο Δάσους και Θέατρο Γης). Η πολιτική αυτή περιλαμβάνει επί μέρους μέτρα για την τιμολόγηση, τη χωροθέτηση, τη στάθμευση, την ψηφιακή και φυσική προσβασιμότητα και την ενημέρωση και εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Μεταξύ άλλων, προβλέπεται νέα ειδική τιμολόγηση για τα άτομα με αναπηρία και για τους συνοδούς, και λαμβάνονται μέτρα για την απόδοση θέσεων στα άτομα με μειωμένη κινητικότητα στις πλατείες των θεάτρων¹⁸.

A.2. Προσβασιμότητα στο φυσικό περιβάλλον – Θαλάσσια Προσβασιμότητα

Ο Συνήγορος έγινε αποδέκτης αναφορών που αφορούσαν στη θαλάσσια προσβασιμότητα, και πιο συγκεκριμένα στην τοποθέτηση και λειτουργία του πτυσσόμενου εργαλείου Sea Access σε ακτές¹⁹. Τέθηκε επίσης το πρόβλημα της συντήρησης των μηχανημάτων αυτών, ειδικά όσων τοποθετούνται σε παραλίες ανοικτής θαλάσσης και εκτίθενται σε ακραίες καιρικές συνθήκες, ισχυρούς κυματισμούς και ανέμους²⁰. Το ζήτημα θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με την απομάκρυνση των μηχανισμών μετά το πέρας της κολυμβητικής περιόδου, αλλά και με την ανάπτυξη τεχνογνωσίας,

18. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/atoma-me-anaphria/post/synopsh-diamisolabshs-or-prosbasimothta-atomwn-me-anaphria-stis-egkatastaseis-toy-basilikoy-8eatroy-8essalonikhhs>.

19. Φ.Υ. 343154, 354281, 357549.

20. Φ.Υ. 354281, 354281.

κατασκευής ανταλλακτικών και αναζήτησης νέων ανθεκτικών υλικών κατασκευής. Ειδικά στη χώρα μας, με το μεγάλο μήκος ακτών, κρίνεται επιβεβλημένη η τελειοποίηση στην κατασκευή μηχανημάτων θαλάσσιας προσβασιμότητας.

Ενδιαφέρον, πάντως, είναι πως, σε μια περίπτωση μη λειτουργίας του μηχανισμού Sea Access που τέθηκε υπόψη του Συνηγόρου²¹, ο αρμόδιος Δήμος Πρέβεζας επέδειξε τα αντανakλαστικά να μεριμνήσει για τη διάθεση πλωτού, αμφίβιου αμαξιδίου, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση στη θάλασσα ατόμων με αναπηρία, αναγνωρίζοντας την υποχρέωση, μερικής έστω, θεραπείας του προβλήματος. Επίσης, θετικό είναι το γεγονός ότι η Διοίκηση φαίνεται να εμπεδώνει ικανοποιητικά την αναγκαιότητα του σχεδιασμού σύμφωνα με την αρχή της «προσβάσιμης αλυσίδας» στις υποδομές προσβασιμότητας προς τη θάλασσα, προβλέποντας ένα σύνολο ρυθμίσεων όπως ταυτόχρονη δημιουργία θέσεων στάθμευσης, τουαλετών, αποδυτηρίων, οριζόντιων και κάθετων σημάτων, κ.λπ.²².

B. Πρόσβαση στο Ψηφιακό Περιβάλλον

Η ψηφιακή εξέλιξη του κράτους και της δημόσιας διοίκησης υπήρξε ταχύτατη από την περίοδο την πανδημίας και μετά, η δε χρήση ψηφιακών εργαλείων και πλατφορμών για τη χορήγηση οικονομικών ενισχύσεων και επιδομάτων είναι πλέον ευρύτατη. Στις περισσότερες, μάλιστα, περιπτώσεις, οι πολίτες μπορούν να ζητήσουν μόνο ψηφιακά κάποια παροχή ή υπηρεσία από τη Διοίκηση, κάτι που είναι αναμφίβολα απλούστερο και πιο λειτουργικό από πλευράς χρόνου και διαδικασίας. Από την άλλη πλευρά, μπορεί

21. Φ.Υ. 357549.

22. Φ.Υ. 343154.

ακόμα και να στερήσει πλήρως την πρόσβαση σε δικαιώματα από μεγάλο αριθμό πολιτών που αδυνατούν να κάνουν χρήση των ηλεκτρονικών εφαρμογών για διάφορους λόγους, κυρίως λόγω έλλειψης ψηφιακών δεξιοτήτων ή κατάλληλου εξοπλισμού, δεδομένου ότι απαιτείται κατ' ελάχιστο ένα κινητό τηλέφωνο τελευταίας τεχνολογίας, εάν όχι tablet ή ηλεκτρονικός υπολογιστής²³.

Συνεπώς, η χωρίς εμπόδια και δυσκολίες πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε ψηφιακές διαδικασίες και υπηρεσίες, δεν συνδέεται απλά με το καλό επίπεδο ζωής και την ομαλή τους καθημερινότητα. Συχνά αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, ώστε να διασφαλίσουν τις βασικές παροχές που τους επιτρέπουν αξιοπρεπή διαβίωση.

B.1. Πρόταση για λειτουργία θυρίδας Ψηφιακής Εξυπηρέτησης στα κατά τόπους Κ.Ε.Π.

Πολλά στελέχη της δημόσιας διοίκησης, όπως υπάλληλοι στις Κοινωνικές και Οικονομικές Υπηρεσίες και στα Κέντρα Κοινότητας Δήμων, ενημέρωσαν τον Συνήγορο, στο πλαίσιο συναντήσεων εργασίας, ότι συχνά απευθύνονται σε αυτούς/ές πολίτες και τους ζητούν να τους συνδράμουν σε ηλεκτρονικά αιτήματα λόγω αδυναμίας πρόσβασης ή αυτοεξυπηρέτησης.

Σε μεγάλο βαθμό πρόκειται για ωφελούμενους διαφόρων παροχών που είναι άτομα μεγάλης ηλικίας ή άτομα με προβλήματα υγείας και αναπηρίες, αλλά και για φροντιστές ατόμων με βαριές αναπηρίες. Οι τελευταίοι, μάλιστα, συχνά αδυνατούν να ολοκληρώσουν δια-

23. Σχετική και η Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου «Ψηφιακές Πλατφόρμες και Δημόσια Διοίκηση» του έτους 2024: <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-or-pshfiakes-platformes-kai-dhmosia-dioikhsh>.

δικασίες θετικές για τα άτομα που φροντίζουν, επειδή απαιτείται σε κάποιο στάδιο η φυσική παρουσία του ωφελούμενου προσώπου ή κάποια άλλη ενέργεια εκ μέρους του, η οποία και πάλι πρέπει να γίνει ηλεκτρονικά.

Ο Συνήγορος, έχοντας σχηματίσει σαφή εικόνα του προβλήματος μέσα από σχετικές αναφορές²⁴, απευθύνθηκε στα Υπουργεία Εσωτερικών, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών²⁵, επισημαίνοντας ότι είναι ιδιαιτέρως θετική η προσπάθεια ψηφιοποίησης και απλούστευσης των διαδικασιών. Τόνισε, ωστόσο, ότι δεν μπορεί ο εκσυγχρονισμός του κράτους να οδηγεί σε αποκλεισμούς κατηγοριών πολιτών ή να επιβαρύνει υπέρμετρα συγκεκριμένες κατηγορίες υπαλλήλων ή ιδιώτες, μετακυλίνοντας σε αυτούς εν τοις πράγμασι κρατικές υποχρεώσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Αρχή υπέβαλε στα ανωτέρω συναρμόδια υπουργεία τις ακόλουθες προτάσεις:

- Τη λειτουργία, στο πλαίσιο των κατά τόπους Κ.Ε.Π., μιας θυρίδας Ψηφιακής Εξυπηρέτησης Πολιτών, στελεχωμένης από εξειδικευμένο, σε ψηφιακές διεργασίες, προσωπικό, στην οποία θα μπορούν οι πολίτες να απευθύνονται, είτε με φυσική παρουσία είτε μέσω τηλεδιάσκεψης, για να εξυπηρετούνται για όλες τις ψηφιακές διαδικασίες της δημόσιας διοίκησης. Σημαντικό στοιχείο αυτής της εξυπηρέτησης θα πρέπει να είναι η δυνατότητα εξυπηρέτησης αλλοδαπών κατοίκων σε γλώσσα επικοινωνίας άλλη της ελληνικής, σε κάθε περίπτωση και στα αγγλικά.
- Τη διατήρηση εναλλακτικών τρόπων διεκπεραίωσης των

24. Ενδεικτικά, Φ.Υ. 330003, 342029, 339739, 342509.

25. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 330003/19564/2024.

διαδικασιών, παράλληλα με τους ψηφιακούς, για ένα εύλογο ακόμη χρονικό διάστημα προσαρμογής, ώστε να μην υπάρχει αποκλεισμός πολιτών/κατοίκων από δικαιώματα λόγω υστέρησης ψηφιακών δεξιοτήτων.

- Την εξέταση του ενδεχόμενου επιδότησης των πολιτών, ώστε να αποκτήσουν όλοι/-ες τουλάχιστον τον ελάχιστο εξοπλισμό (smartphone/tablet), μέσω του οποίου θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στις κρατικές ψηφιακές πλατφόρμες.

Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, δια του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους²⁶, συντάχθηκε με τις δυο πρώτες προτάσεις του Συνηγόρου, σημειώνοντας, ωστόσο, ότι η λειτουργία ειδικής θυρίδας στα Κ.Ε.Π. είναι αναμενόμενο να επιφέρει δημοσιονομικά αύξηση των ορίων δαπανών του Υπουργείου Εσωτερικών, για την ενίσχυση των Κ.Ε.Π. με το απαιτούμενο προσωπικό και τις σχετικές λειτουργικές δαπάνες που θα πρέπει να υλοποιηθούν. Πρότεινε, δε, να γίνει μια εκτίμηση του ύψους της δαπάνης αυτής από το αρμόδιο Υπουργείο, μέσω του υπολογισμού του προσωπικού που θα χρειαστεί για να υποστηριχθεί μια τέτοια δράση.

Το Υπουργείο Εσωτερικών και το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης δεν ανταποκρίθηκαν στην παρέμβαση αυτή εντός του 2024²⁷.

26. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 63168/01.05.2024.

27. Σημειώνεται ότι εντός του 2025, σημαντική εξέλιξη σχετική με την παρέμβαση αυτή του Συνηγόρου αποτέλεσε η πρόβλεψη δυνατότητας εξ αποστάσεως ταυτοποίησης του αριθμού κινητού τηλεφώνου στο Εθνικό Μητρώο Επικοινωνίας για άτομα με αναπηρία, πολίτες άνω των 65 ετών και κατοίκους νησιών και εξωτερικού.

B.2. Ψηφιακός αποκλεισμός ευάλωτων ομάδων από το πρόγραμμα «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ 2024»

Ο Συνήγορος του Πολίτη διερεύνησε αναφορές πολιτών²⁸ για το Πρόγραμμα «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ 2024», με αντικείμενο τον αποκλεισμό της συμμετοχής προσώπων με χαρακτηριστικά ευάλωτότητας. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Κ.Υ.Α. 297/24 (Φ.Ε.Κ. 79 Β'/08.01.2024) ορίστηκε ότι απαιτείται προηγούμενη αυθεντικοποίηση των δυνητικών δικαιούχων με τη χρήση των κωδικών – διαπιστευτηρίων της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων και Ψηφιακής Διακυβέρνησης (Γ.Γ.Π.Σ.Ψ.Δ.), καθώς και ότι η χρήση της άυλης ψηφιακής χρεωστικής κάρτας πραγματοποιείται αποκλειστικά με ηλεκτρονικές συναλλαγές ή μέσω συσκευής, η οποία υποστηρίζει την τεχνολογία ανέπαφων συναλλαγών. Ο Συνήγορος εξέτασε το ζήτημα και απευθύνθηκε²⁹ στα αρμόδια Υπουργεία, τονίζοντας ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ενδεχόμενη αδυναμία πρόσβασης σε πιο σύγχρονες συσκευές, η οποία μπορεί να είναι τόσο οικονομική όσο και φυσική (π.χ. αναπηρία, τρίτη ηλικία), δεδομένου ότι οι ενισχύσεις απευθύνονται σε δικαιούχους ή νοικοκυριά που πληρούν συγκεκριμένα εισοδηματικά κριτήρια. Υπενθύμισε επίσης ότι, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη – Μέλη της προχώρησαν στη διακήρυξη των ψηφιακών δικαιωμάτων και αρχών³⁰, στο πλαίσιο της οποίας ανέλαβαν την πολιτική δέσμευση, μεταξύ άλλων, να διασφαλίζουν ότι ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη, η εφαρμογή και η χρήση τεχνολογικών λύσεων σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, καθιστούν δυνατή την άσκησή τους και προωθούν την αλληλεγγύη και την ένταξη,

28. Φ.Υ. 349956, 350031.

29. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 349956/26196/2024 προς τα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Τουρισμού, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και τον Υπουργό Επικρατείας, με την αρμοδιότητα του Συντονιστικού Μηχανισμού για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

30. Διαθέσιμο σε: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123(01)).

με στόχο έναν ψηφιακό μετασχηματισμό που δεν αφήνει κανέναν στο περιθώριο.

Ήδη από το 2001, κατά το πρώτο στάδιο ανάπτυξης αυτού που στη συνέχεια χαρακτηρίστηκε ως «ψηφιακός μετασχηματισμός», ο Ο.Ο.Σ.Α. είχε εντοπίσει την ανάδειξη του «ψηφιακού διχασμού», ορίζοντάς τον ως το χάσμα μεταξύ ατόμων, νοικοκυριών, επιχειρήσεων και γεωγραφικών περιοχών, διαφορετικών κοινωνικών και οικονομικών επιπέδων, τόσο ως προς τις ευκαιρίες πρόσβασης σε Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, όσο και ως προς τη χρήση του διαδικτύου για μια μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων. Σε σχέση με το ψηφιακό χάσμα και τις κοινωνικές διαφορές που δημιουργεί η ψηφιοποίηση, ως πολύ σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το Ψήφισμα της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2022, μεταξύ άλλων, εξέφρασε τη λύπη του, διότι υπάρχουν φραγμοί που εμποδίζουν συγκεκριμένα τους ευάλωτους πολίτες, εκείνους με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, τους ηλικιωμένους, τα άτομα με αναπηρία, τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες και τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα, να συμμετέχουν πλήρως σε έναν κόσμο στον οποίο βασικές υπηρεσίες, όπως είναι οι τραπεζικές ή οι διοικητικές υπηρεσίες, είναι ψηφιακές, καθώς κινδυνεύουν με αποκλεισμό από την κοινωνία και με απώλεια οικονομικών ευκαιριών.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός θα πρέπει να ωφελεί όλες και όλους, να επιτυγχάνει έμφυλη ισορροπία και να περιλαμβάνει ιδίως τους ηλικιωμένους, τους κατοίκους αγροτικών περιοχών, τα άτομα με αναπηρία ή τα περιθωριοποιημένα και ευάλωτα άτομα ή τα άτομα που στερούνται τα δικαιώματά τους και όσους ενεργούν για λογαριασμό τους.

Κατόπιν αυτών, ο Συνήγορος πρότείνει στα συναρμόδια

υπουργεία, για τα επόμενα προγράμματα «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ», να δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής και μέσω διαδικασίας εκτός ψηφιακού περιβάλλοντος, ώστε να μην αποκλείονται από το πρόγραμμα πρόσωπα με χαρακτηριστικά ευαλωτότητας, όπως αναπηρία ή γήρας, που δεν διαθέτουν συσκευή κινητού τηλεφώνου με λειτουργία ανέπαφων πληρωμών ή δεν διαθέτουν καν αριθμό κινητού τηλεφώνου στο όνομά τους³¹.

B.3. Ψηφιοποίηση των γνωματεύσεων αναπηρίας των Ανωτάτων Υγειονομικών Επιτροπών των Ενόπλων Δυνάμεων

Το ζήτημα του αποκλεισμού των κατόχων γνωματεύσεων αναπηρίας που έχουν εκδοθεί από τις Ανώτατες Υγειονομικές Επιτροπές (Α.Υ.Ε.) των Ενόπλων Δυνάμεων από το σύστημα ανοικτών δεδομένων και ψηφιακής διαλειτουργικότητας, απασχόλησε επί μακρόν τον Συνήγορο.

Αρχικά, το πρόβλημα αφορούσε μόνο τη φορολογική διοίκηση και τη χορήγηση φορολογικών ελαφρύνσεων λόγω αναπηρίας, καθώς οι συγκεκριμένες γνωματεύσεις δεν ψηφιοποιούνταν και δεν μπορούσαν να αντληθούν αυτόματα, όπως οι αντίστοιχες γνωματεύσεις που εκδίδονται από τα ΚΕ.Π.Α. Στη συνέχεια, όμως, η έλλειψη ψηφιοποίησης είχε ως εξαιρετικά σοβαρή συνέπεια τον αποκλεισμό των κατόχων τους από την ένταξη στο Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία, που δημιουργήθηκε στα τέλη του 2022, καθώς και την αδυναμία έκδοσης Ψηφιακής Κάρτας Αναπηρίας.

31. Βλ. ενδεικτικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/atoma-me-anaphria/post/synopsh-diamesolabshs-or-pshfiakos-apokleismos-eyalwtwn-omadwn-apo-to-programma-toyrismos-gia-olous-2025>.

Ο Συνήγορος, κατά την τελευταία διετία, πραγματοποίησε σειρά επαφών και παρεμβάσεων προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού, το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, τον Ε.Φ.Κ.Α., το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, ζητώντας την επίλυση του θέματος³². Η Αρχή ανέδειξε επίσης το θέμα στις Ειδικές της Εκθέσεις για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία των ετών 2022 και 2023³³ και το συμπεριέλαβε στις παρατηρήσεις που υπέβαλε προς τον Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 του ν. 4488/2017 για την Εθνική Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2024 – 2030³⁴.

Τελικά, εντός του 2024, το Γενικό Επιτελείο Στρατού ενημέρωσε τον Συνήγορο ότι προχωρεί η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, με στόχο τη δημιουργία του αναγκαίου web service, σε συνεργασία με το Κέντρο Διαλειτουργικότητας του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης.

Ακολούθησε κοινό Δελτίο Τύπου των Υπουργείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Εθνικής Άμυνας, με το οποίο ανακοινώθηκε ότι τέθηκε σε παραγωγική λειτουργία από τις 11 Νοεμβρίου 2024 το πληροφοριακό σύστημα για την καταχώρηση γνωματεύσεων των Ανωτάτων Υγειονομικών Επιτροπών των Ενόπλων Δυνάμεων στο Εθνικό Μητρώο Αναπηρίας³⁵.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση «... πλέον, κάθε νέα γνωμάτευση ανα-

32. Ενδεικτικά, έγγραφα: υπ' αρ. 307924/13928/2022 προς Α.Ν.Υ.Ε., Α.Σ.Υ.Ε., Α.Α.Υ.Ε., υπ' αρ. 307924/33637/2023 προς Γ.Ε.ΕΘ.Α. και Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, υπ' αρ. 307924/28860/2024 προς Διεύθυνση Υγειονομικού Γ.Ε.Σ., κ.ά.

33. Βλ. Ειδικές Εκθέσεις για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες 2022 (σελ. 24 – 25) και 2023 (σελ. 47 – 49) <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2022-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries> <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2023-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries>.

34. Βλ. Κεφάλαιο Δεύτερο, σελ. 81

35. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/synopsh-diamesolabshshs-or-pshfiopoihsh-twn-gnwmateysewn-anaphrias-twn-anwtatwn-ygeionomikwn-epitropwn-twn-enoplwn-dynamewn>.

πηρίας θα καταχωρίζεται ψηφιακά, ενώ ξεκινάει άμεσα από τις επιτροπές των Ενόπλων Δυνάμεων η ψηφιοποίηση των παλαιότερων σε ισχύ γνωματεύσεων, με στόχο την άμεση ολοκλήρωσή τους. Ειδικότερα, οι αποφάσεις των Ανωτάτων Υγειονομικών Επιτροπών θα είναι άμεσα ψηφιακά διαθέσιμες μέσω της Εθνικής Πύλης Αναπηρίας. Για τις εν ισχύ αποφάσεις των δικαιούχων (εντός 5ετίας και εφόρου ζωής) που έχουν εκδοθεί πριν την 11η Νοεμβρίου 2024, έχει αποσπαστεί προσωπικό στις επιτροπές με σκοπό την ψηφιοποίησή τους, με ανώτερο χρόνο περάτωσης τους 4 μήνες³⁶».

Πρόκειται για εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη, καθώς έτσι διασφαλίζεται η ψηφιακή διαλειτουργικότητα των γνωματεύσεων αυτών με τα ηλεκτρονικά συστήματα της δημόσιας διοίκησης. Παράλληλα, καθίσταται δυνατή η έκδοση από τους κατόχους τους της Ψηφιακής Κάρτας Αναπηρίας και η πρόσβασή τους στις παροχές, τα οφέλη και τα δικαιώματα που σταδιακά θα ενσωματώνονται σε αυτή.

1.3. Άρθρο 15 – ΑΠΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ Ή ΣΚΛΗΡΗ, ΑΠΑΝΘΡΩΠΗ Ή ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ Ή ΤΙΜΩΡΙΑ

Οι ειδικές συνθήκες στις οποίες διαβιούν τα άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους και οι πρόσθετες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την πρόσβαση σε διαδικασίες, δικαιώματα και παροχές, απαιτούν συχνά επιπλέον μέριμνα, συνδρομή και ευελιξία από την πλευρά των αρμοδίων υπηρεσιών που λειτουργούν εντός των Καταστημάτων Κράτησης. Άλλωστε, στο

36. Βλ. σχετικά: <https://mindigital.gr/archives/6903>.

πλαίσιο της ορθής εφαρμογής του άρθρου 15 της Δ.Σ.Δ.Α.Α.³⁷, η Ελλάδα κλήθηκε από την αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε. να προβλέψει ειδικά μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη σε φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία, ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες³⁸.

A. Οικονομική ενίσχυση κρατούμενου με αναπηρία από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α.

Ο Συνήγορος διαμεσολάβησε στην περίπτωση κρατούμενου, ο οποίος ζήτησε την παρέμβαση της Αρχής, προκειμένου να καταστεί δυνατή η υποβολή αίτησής του στον Ο.Π.Ε.Κ.Α. και να ενταχθεί στο πρόγραμμα της οικονομικής ενίσχυσης των ατόμων με Σύνδρομο Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας (HIV), με ποσοστό αναπηρίας από 50% και άνω.

Οι αιτήσεις για την ανωτέρω ενίσχυση υποβάλλονται αποκλειστικά μέσω των Κέντρων Κοινότητας ή των Περιφερειακών Διευθύνσεων του Ο.Π.Ε.Κ.Α. και εξετάζονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Οργανισμού, αφού υποβληθεί προηγουμένως αίτηση πιστοποίησης αναπηρίας στο ΚΕ.Π.Α. του e-ΕΦΚΑ και εκδοθεί Γ.Α.Π.Α. ή άλλη έγκυρη, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, απόφαση πιστοποίησης αναπηρίας. Σε περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος αδυνατεί να προσέλθει στις ανωτέρω υπηρεσίες αυτοπροσώπως, η αίτηση μπορεί να υποβληθεί από νόμιμο εκπρόσωπό του.

Όπως προέκυψε από τη διερεύνηση της υπόθεσης, οι κρατούμενοι, σύμφωνα με την πρακτική που ακολουθείται, καλούνται να υποβάλουν την αίτηση στον τόπο κατοικίας που είχαν πριν από

37. Άρθρο 15 Δ.Σ.Δ.Α.Α. – Απαλλαγή από βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.

38. Τελικές Παρατηρήσεις της αρμόδιας Επιτροπής του Ο.Η.Ε. μετά από την πρώτη εξέταση της Ελλάδας για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Α.Α. τον Σεπτέμβριο του 2019 https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FGRC%2FCO%2F1&Lang=en

την έναρξη της κράτησης τους, εξουσιοδοτώντας άτομο του συγγενικού τους περιβάλλοντος, χωρίς να εμπλέκεται καθόλου το Σωφρονιστικό Κατάστημα.

Ωστόσο, η πρακτική αυτή δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα σε περιπτώσεις όπως η συγκεκριμένη, όταν οι κρατούμενοι διαθέτουν μεν Γ.Α.Π.Α., βάσει της οποίας πληρούν τις προϋποθέσεις ένταξης στο πρόγραμμα, τόσο ως προς το ποσοστό αναπηρίας, όσο και ως προς την πάθηση, δεν διαθέτουν όμως ούτε κατοικία, ούτε κατάλληλο υποστηρικτικό περιβάλλον εκτός φυλακής, προκειμένου να υποβληθεί η αίτηση από κάποιο εξουσιοδοτημένο οικείο τους πρόσωπο.

Ο Συνήγορος υποστήριξε ότι τόπος κατοικίας του κρατούμενου θεωρείται το Σωφρονιστικό Κατάστημα στο οποίο εκτίει την ποινή του, και πρότεινε να καταστεί δυνατή η υποβολή της αίτησης μέσω της Κοινωνικής Υπηρεσίας ή της Γραμματείας του Σωφρονιστικού Καταστήματος (με σχετική εξουσιοδότηση), είτε απευθείας προς τον Ο.Π.Ε.Κ.Α., είτε με τη συνδρομή του Κέντρου Κοινότητας της περιοχής.

Κατόπιν της παρέμβασης της Αρχής, το Σωφρονιστικό Κατάστημα ανταποκρίθηκε και, σε συνέχεια σχετικής εξουσιοδότησης που παρείχε ο κρατούμενος σε συγκεκριμένους υπαλλήλους, επικαιροποιήθηκε ο Α.Μ.Κ.Α. του, ενεργοποιήθηκε ο ήδη υπάρχων, αλλά ανενεργός, τραπεζικός λογαριασμός του και τελικά κατέστη εφικτή η υποβολή της αίτησης στον Ο.Π.Ε.Κ.Α., με τη συνεργασία του Σωφρονιστικού Καταστήματος και του Κέντρου Κοινότητας της περιοχής του Καταστήματος³⁹.

39. Βλ. σχετική σύνοψη διαμεσολάβησης με τίτλο «Οικονομική ενίσχυση κρατούμενου με αναπηρία από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α.», Συνήγορος του Πολίτη.

1.4. Άρθρο 18 – ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατοχυρώνει ρητά το δικαίωμά τους στην ιθαγένεια. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 18 της Σύμβασης «1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, στην ελεύθερη διακίνηση, στην ελεύθερη επιλογή της διαμονής και σε μια ιθαγένεια, σε ίση βάση με τους άλλους, συμπεριλαμβανομένης και της διασφάλισης ότι τα άτομα με αναπηρίες: α) Έχουν το δικαίωμα να αποκτήσουν και να αλλάξουν μια ιθαγένεια και δεν στερούνται την ιθαγένεια τους αυθαίρετα ή βάσει αναπηρίας, β) [...], γ) [...]». Ωστόσο η τήρηση της δέσμευσης αυτής στην πράξη παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες, λαμβάνοντας υπόψη ότι το εθνικό δίκαιο απαιτεί στο πλαίσιο της διαδικασίας απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας την πλήρωση τόσο τυπικών, όσο και ουσιαστικών προϋποθέσεων που μπορεί να παρουσιάζει ανυπέρβλητες δυσκολίες για τα άτομα με αναπηρία.

Α. Αποκλεισμός ατόμων με αναπηρία από τη διαδικασία πολιτογράφησης

Ο Συνήγορος του Πολίτη, κατόπιν αναφοράς, διερεύνησε το ζήτημα της πρόσβασης στη διαδικασία χορήγησης της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση ατόμων που έχουν τεθεί υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση λόγω νοητικής ή ψυχικής πάθησης⁴⁰.

Η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση ρυθμίζεται κατά βάση από τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας που κυρώθηκε με τον ν. 3284/2004 όπως ισχύει, ο οποίος, στην τρέχουσα μορφή του, θέτει τόσο τυπικές όσο και ουσιαστικές προ-

40. Φ.Υ. 340295.

υποθέσεις στα άρθρα 5 και 5^Α αντίστοιχα. Οι τυπικές προϋποθέσεις σχετίζονται κατά βάση με την ενηλικίωση του αλλοδαπού, την απουσία ποινικής καταδίκης, τη συμπλήρωση ελάχιστου χρόνου παραμονής στην Ελλάδα πριν την υποβολή της αίτησης για πολιτογράφηση και την κατοχή νόμιμου τίτλου διαμονής. Ως ουσιαστικές προϋποθέσεις απαιτούνται η γνώση της ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού, καθώς και η ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία και οικονομία.

Για τη διακρίβωση της συνδρομής των ουσιαστικών αυτών προϋποθέσεων, προβλέπεται στο άρθρο 7 του Κώδικα η υποβολή του αλλοδαπού σε γραπτές εξετάσεις ή σε προφορικές εξετάσεις εφόσον παρουσιάζει αναπηρία 67% ή έχει υπερβεί το 62^ο έτος της ηλικίας ή αδυνατεί να συμμετάσχει σε γραπτή δοκιμασία λόγω πειστοποιημένης μαθησιακής δυσκολίας. Δεν λαμβάνεται, ωστόσο, καθόλου υπόψη η περίπτωση της αναπηρίας, που, λόγω της φύσης της, οδηγεί στη δικαστική συμπαράσταση του ατόμου και που, εκ των πραγμάτων, δεν επιτρέπει τη συμμετοχή του σε τέτοιου είδους δοκιμασία.

Ειδικότερα, η, κατά τα άρθρα 1666 επ. Α.Κ., δικαστική συμπαράσταση προσώπου που, εξαιτίας ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής ή σωματικής αναπηρίας, δεν είναι σε θέση να φροντίσει μόνο του τις νομικά σημαντικές υποθέσεις του εν όλω ή εν μέρει, συνιστά μορφή αμέσου αντιπροσωπεύσεως, κατ' άρθρο 211 Α.Κ., βάσει της οποίας ο δικαστικός συμπαραστάτης εκπροσωπεί τον συμπαραστατούμενο, σε κάθε δικαιοπραξία.

Σημειώνεται ότι οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, τέθηκαν σε συνέχεια της απόφασης 460/2013 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Σε αυτή έγινε δεκτό κατά πλειοψηφία ότι ο νομοθέτης, με βάση μια

σειρά διατάξεων του Συντάγματος που εγγυώνται τον εθνικό χαρακτήρα του Κράτους, δεν αρκεί να θέτει τυπικά κριτήρια για την πολιτογράφηση αλλοδαπών, όπως είναι η νόμιμη παραμονή στη χώρα και η διάρκεια αυτής, αλλά θα πρέπει να τα συνδυάζει και με ουσιαστικά κριτήρια, ούτως ώστε να τεκμηριώνεται ο γνήσιος δεσμός του αλλοδαπού προς την ελληνική κοινωνία (σκέψη 6). Στην ίδια σκέψη αναφέρεται ότι «α) ο εθνικός νομοθέτης δεν περιορίζεται, κατ' αρχήν, από το διεθνές δίκαιο να ορίσει τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες κτήσεως της ελληνικής ιθαγένειας – πλην της περιπτώσεως της δημιουργίας ανιθαγενών με αυθαίρετη πράξη ή της περιπτώσεως προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – β) ότι δεν υπάρχει ατομικό δικαίωμα, που γεννά αξίωση αποκτήσεως της ιθαγενείας, αφού επί του θέματος αυτού αποφαίνεται κυριαρχικώς το οικείο Κράτος μέσω των αρμοδίων οργάνων του».

Με την υπ' αριθμ. 236/2017 γνωμοδότησή της, η Β' Τακτική Ολομέλεια του Ν.Σ.Κ. έδωσε αρνητική απάντηση στο ερώτημα εάν είναι νόμιμη η υποβολή αιτήσεων και δηλώσεων πολιτογραφήσεως, καθώς και η εν γένει συνέχιση και περάτωση της διαδικασίας, από πρόσωπα που στερούνται δικαιοπρακτικής ικανότητας και τελούν υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση ή παρουσιάζουν διαπιστωμένη ψυχική ή διανοητική διαταραχή, ή από νομίμως ορισθέντα δικαστικό συμπαραστάτη των προσώπων αυτών, ανατρέποντας την προηγούμενη αντίθετη 434/2009 γνωμοδότηση του Δ' Τμήματος.

Κύρια επιχειρήματα για τη θέση αυτή ήταν ότι οι αυστηρώς προσωποπαγείς πράξεις ή οι πράξεις που κατατείνουν στην κτήση δικαιωμάτων, δεν ανήκουν στον κύκλο δραστηριοτήτων του δικαστικού συμπαραστάτη, καθώς και ότι οι ουσιαστικές προϋποθέσεις του Κώδικα Ιθαγένειας επιβάλλουν τη διερεύνηση του βαθμού πραγματικής ένταξης του αλλοδαπού στην καθημερινή κοινή κοι-

νωνική ζωή, καθώς και της ενεργού ικανότητάς του να συμμετέχει στη ζωή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ωστόσο, η γνωμοδότηση λαμβάνει υπόψη της τον θεσμό της δικαστικής συμπαράστασης, όπως ισχύει σήμερα, και τον οποίο η αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε. έχει επικρίνει ως ασύμβατο με τη Σύμβαση, προτείνοντας την αντικατάστασή του με ένα σύστημα λήψης αποφάσεων που θα υποστηρίζεται από εξειδικευμένες δομές και θα σέβεται τις επιθυμίες του ατόμου.

Στην παρέμβασή του προς το Υπουργείο Εσωτερικών⁴¹, ο Συνήγορος του Πολίτη επεσήμανε ότι εξαιρέσεις από τον κυριαρχικό καθορισμό των προϋποθέσεων για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από τον νομοθέτη αποτελούν οι περιπτώσεις της δημιουργίας ανιθαγενών με αυθαίρετη πράξη και οι περιπτώσεις προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. την προαναφερθείσα 460/2013 ΣτΕ Ολομ). Στα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία περιλαμβάνεται αυτό της ισότητας και της μη διάκρισης, με βάση το άρθρο 5 της Δ.Σ.Δ.Α.Α., καθώς και το ειδικότερο δικαίωμα σε αλλαγή ή απόκτηση ιθαγένειας σε ίση βάση με τους άλλους, με βάση το άρθρο 18 § 1. Συνεπώς, ως σχετικές θα πρέπει να αντιμετωπίζονται οι παραδοχές της Επιτροπής των Η.Ε. στο 6^ο Γενικό της Σχόλιο για την ισότητα και τη μη διάκριση, σύμφωνα με τις οποίες:

- στη Σύμβαση κατοχυρώνεται το μοντέλο της συμπεριληπτικής ισότητας που περιλαμβάνει τη διάσταση της προσαρμογής στη διαφορετικότητα ως εκδήλωση αναγνώρισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας
- τα Κράτη οφείλουν να καταργήσουν διατάξεις ή πρακτικές που οδηγούν στον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία

41. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 340295/5772/2024

και αντίθετα να προχωρήσουν σε θετικές ενέργειες με μέτρα προσβασιμότητας, εύλογων προσαρμογών και εξατομικευμένης υποστήριξης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλήρωση ουσιαστικών προϋποθέσεων που σχετίζονται με την απόδειξη σύνδεσης του αλλοδαπού με τη γλώσσα, την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας όπου διαμένει για την απόκτηση της ιθαγένειας ισχύει και σε άλλες έννομες τάξεις (της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι μόνο), όπου αναγνωρίζεται ως εύλογη προσαρμογή η εξαίρεση από την εκπλήρωσή τους, όταν η αναπηρία δεν επιτρέπει την εξέτασή της⁴².

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, ο Συνήγορος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο αποκλεισμός κάθε δυνατότητας για απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας από αλλοδαπούς και αλλοδαπές που έχουν τεθεί υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση λόγω της διανοητικής ή ψυχικής τους κατάστασης, έστω και αν πληρούν κατά τα λοιπά τα τυπικά κριτήρια, καθώς και η απαίτηση για πλήρωση και στις περιπτώσεις αυτές των ουσιαστικών προϋποθέσεων της ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία και οικονομία κατά το άρθρο 5^Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 18 § 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της Δ.Σ.Δ.Α.Α., όπως αυτό ερμηνεύεται από την Επιτροπή των Η.Ε.

Το συμπέρασμα αυτό, κατά την εκτίμηση της Αρχής, είναι συμβατό με την υπ' αριθμ. 460/2013 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ και θα πρέπει να συμπληρώσει την υπ' αριθμ. 236/2017 γνωμοδότηση της Ολομέλειας του Ν.Σ.Κ., η οποία άλλωστε δεν φαίνεται να

42. https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/ede/ANED%202013%20Task%203&4%20-%20BE%20-%20FINAL.doc, <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/07/HP-v-Denmark-EDF-IDA-Final.doc>, comparative law and practices, par. 30, 33 – 36.

έχει λάβει υπόψη της τη Δ.Σ.Δ.Α.Α.

1.5. Άρθρο 20 – ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Εντός του 2024 ο Συνήγορος έθεσε εκ νέου στη φορολογική διοίκηση ζητήματα που επηρεάζουν την ατομική κινητικότητα των ατόμων με αναπηρία και παραμένουν ανεπίλυτα, παρά το γεγονός ότι κάθε χρόνο απασχολούν μεγάλο αριθμό πολιτών. Από αυτά, τα θέματα που αφορούν τα τέλη κυκλοφορίας φαίνεται να παραμένουν στάσιμα, τόσο σε ό,τι αφορά τη θέση της Διοίκησης απέναντι στις αναδρομικές απαλλαγές, όσο και ως προς την ψηφιοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής, η οποία δεν υλοποιήθηκε ούτε εντός του 2024. Αντιθέτως, θετικές εξελίξεις υπήρξαν στο θέμα της ατελούς διέλευσης από τα διόδια των αυτοκινητοδρόμων της χώρας, καθώς και στο θέμα της χρήσης της ψηφιακής κάρτας αναπηρίας ως δικαιολογητικού για την έκδοση Δελτίου Μετακίνησης.

A. Ζητήματα απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας λόγω αναπηρίας

A.1. Αναδρομική απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας

Η Α.Α.Δ.Ε. απορρίπτει αιτήματα πολιτών για αναδρομική απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας σε περιπτώσεις που εκδόθηκε μεταγενέστερα Γ.Α.Π.Α., η οποία όρισε την διάρκεια της αναπηρίας αναδρομικά. Ενδεικτικά, η Α.Α.Δ.Ε. απέρριψε αίτημα πολίτη ο οποίος είχε ζητήσει, τον Δεκέμβριο του 2023, την επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών που αφορούσαν τέλη κυκλοφορίας του έτους 2023. Ο αιτών διέθετε Γ.Α.Π.Α. η οποία εκδόθηκε τον Ιούλιο του 2023, και του αναγνώριζε αναπηρία υπαγόμενη στις κατηγορίες παθήσεων της παραγράφου 1 του άρθρου 16

του ν. 1798/1988, με διάρκεια από 15.11.2022 και εφ' όρου ζωής⁴³. Ο Συνήγορος, με έγγραφό του⁴⁴ προς την Διεύθυνση Εφαρμογής Έμμεσης Φορολογίας της Α.Α.Δ.Ε. επανήλθε στο θέμα αυτό, το οποίο είχε αναδείξει και στο παρελθόν⁴⁵ και επεσήμανε ότι: α) σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 103 παρ. 6 του ν. 4961/2022, η Γ.Α.Π.Α. ορίζει τη διάρκεια πιστοποίησης αναπηρίας και είναι δεσμευτική για τις υπηρεσίες του Δημοσίου και β) σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και την αντίστοιχη νομολογία, το Δημόσιο υποχρεούται να επιστρέφει ποσά που οφείλονταν μεν κατά τον χρόνο καταβολής τους, κατέστησαν όμως, επιγενομένως, αχρεώστητα. Το έγγραφο του Συνηγόρου κοινοποιήθηκε επίσης στα Γραφεία του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας & Οικονομικών και του Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε., με αίτημα να εξεταστεί το ενδεχόμενο νομοθετικής παρέμβασης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί οριστικά το ζήτημα αυτό, που φαίνεται ότι απασχολεί κάθε χρόνο πολλά άτομα με αναπηρίες.

Η Α.Α.Δ.Ε. ενημέρωσε την Αρχή ότι εμμένει στη θέση που είχε εκφράσει στο παρελθόν, σύμφωνα με την οποία, όποιος δικαιούται απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας, λόγω αναπηρίας, δύναται να υποβάλλει αίτηση για τη χορήγηση της απαλλαγής εντός της ίδιας προθεσμίας που ισχύει για την καταβολή τους. Η απαλλαγή στη συνέχεια χορηγείται με απόφαση του Προϊσταμένου. Συνεπώς, όταν η αίτηση απαλλαγής υποβάλλεται εκπρόθεσμα, δεν δύναται να έχει αναδρομική ισχύ, δεδομένου ότι δε μπορεί να προηγείται χρονικά η απαλλαγή από την υποβολή της αίτησης⁴⁶.

43. Φ.Υ. 350824

44. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 350824/56107/06.11.2024 προς την Διεύθυνση Εφαρμογής Έμμεσης Φορολογίας της Α.Α.Δ.Ε.

45. Βλ. και ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες έτους 2022 (<https://www.synigoros-solidarity.gr/solidarity/assets/uploads/2024/01/2022-ekthesi-amea.pdf>), σελ. 18 – 19.

46. Σημειώνεται ότι σε μια πολύ σημαντική εξέλιξη εντός του 2025, οι ανωτέρω προτάσεις

A.2. Απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας αναπηρικού οχήματος μετά από την καταστροφή προηγούμενου

Με το ίδιο περίπου σκεπτικό, η Α.Α.Δ.Ε. απέρριψε αίτημα απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας που υποβλήθηκε για αναπηρικό όχημα το οποίο αποκτήθηκε μετά από την καταστροφή του προηγούμενου, μέσα στο ίδιο έτος. Η αιτούσα, εντός του 2024, είχε διαδοχικά στην ιδιοκτησία της δυο οχήματα: το πρώτο της όχημα, για το οποίο της είχε χορηγηθεί απαλλαγή από τα τέλη κυκλοφορίας λόγω αναπηρίας, χρειάστηκε να αποσυρθεί και εκδόθηκε σχετικό πιστοποιητικό καταστροφής. Στη συνέχεια, εντός του ίδιου έτους, απέκτησε νέο όχημα και ζήτησε να απαλλαγεί από τα τέλη κυκλοφορίας, αίτημα το οποίο δεν έγινε αποδεκτό.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στη Διεύθυνση Εφαρμογής Έμμεσης Φορολογίας της Α.Α.Δ.Ε.⁴⁷, επισημαίνοντας ότι, όπως προκύπτει από τη σχετική νομοθεσία, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις κυλινδρισμού και πάθησης, οι απαλλαγές των ατόμων με αναπηρία χορηγούνται σύμφωνα με τις Δ18Α 5038645 ΕΞ2013/29.10.2013, Α.1235/2021, Ε.2016/2022 και μόνο με την έκδοση σχετικής απόφασης του Προϊσταμένου της αρμόδιας Δ.Ο.Υ., η οποία αφορά στα επόμενα έτη από την έκδοσή της, με εξαίρεση τα νέα οχήματα τα οποία θα λαμβάνουν απαλλαγή και για το πρώτο έτος ταξινόμησης, εφόσον:

- Η κυριότητα του οχήματος ανήκει 100% στο άτομο με αναπηρία, όπως αυτή προκύπτει από την άδεια κυκλοφορίας του οχήματος.
- Το άτομο με αναπηρία **δεν έχει στην κατοχή του άλλο όχη-**

του Συνηγόρου έγιναν τελικά αποδεκτές, με την έκδοση εγκυκλίου της Α.Α.Δ.Ε. (ΑΔΑ 97ΗΑ-46ΜΠ3Ζ-4ΧΡ), με την οποία προβλέφθηκε η αναδρομική διαγραφή και επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθέντων τελών κυκλοφορίας, λόγω μεταγενέστερης πιστοποίησης αναπηρίας.

47. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 352873/27700/2024.

μα, στο οποίο να έχει χορηγηθεί απαλλαγή από τέλη κυκλοφορίας.

Κατά την άποψη του Συνηγόρου, σκοπός του νομοθέτη εν προκειμένω είναι να χορηγήσει την απαλλαγή για ένα μόνο όχημα, στην περίπτωση που ο/η δικαιούχος έχει στην κατοχή του/της περισσότερα οχήματα ταυτόχρονα. Η άρνηση χορήγησης απαλλαγής, παρά το γεγονός ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις, για το ένα και μοναδικό όχημα που έχει το άτομο με αναπηρία στην κατοχή του και με το οποίο καλύπτει τις ανάγκες μετακίνησής του, αποτελεί λανθασμένη ερμηνεία των σχετικών διατάξεων, αντιβαίνει στο άρθρο 20 της Δ.Σ.Δ.Α.Α. σχετικά με την υποχρέωση διευκόλυνσης της ατομικής κινητικότητάς του με τον τρόπο και στο χρόνο της επιλογής του και σε οικονομικά ανεκτό κόστος, και καταργεί στην ουσία το ίδιο το δικαίωμα που χορηγείται βάσει του άρθρου 16 του ν. 1798/1988 σε άτομα που αποδεικνύουν ότι πάσχουν από πολύ σοβαρές παθήσεις, έχουν ως εκ τούτου αυξημένες ανάγκες και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και προστασίας.

Όπως τοποθετήθηκε το Τμήμα Τελών και Ειδικών Φορολογιών, σε απάντηση που απέστειλε στον Συνήγορο του Πολίτη με ηλεκτρονικό μήνυμα στις 26.06.2024 «[...] η απαλλαγή τελών κυκλοφορίας λόγω αναπηρίας χορηγείται μετά από έκδοση απόφασης Προϊσταμένου Δ.Ο.Υ. για ένα μόνο όχημα ιδιοκτησίας κατά πλήρη κυριότητα του αναπήρου, όπως προκύπτει μετά από υπεύθυνη δήλωση του ότι δεν έχει εντός του ίδιου έτους απαλλαγή για άλλο όχημα. Περαιτέρω, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα τέλη κυκλοφορίας είναι ενιαία και αδιαίρετα με βάση τις διατάξεις του άρθρου 20 του ν. 2948/2001, η απαλλαγή καταλαμβάνει ολόκληρο το ημερολογιακό έτος. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που εκδόθηκε πιστοποιητικό καταστροφής και το ΕΙΧ όχημα για το οποίο είχε χορηγηθεί απαλλαγή λόγω αναπηρίας διαγράφηκε στις .../.../2024, είχε εξαντλη-

θεί το δικαίωμα για την χορήγηση απαλλαγής τελών κυκλοφορίας για το έτος 2024. Συνεπώς, το νέο όχημα με ημερομηνία έκδοσης της άδειας κυκλοφορίας του την .../.../2024 φέρει την υποχρέωση πληρωμής τελών κυκλοφορίας για το έτος 2024 και έχει δικαίωμα για χορήγηση απαλλαγής τελών κυκλοφορίας λόγω αναπηρίας από το έτος 2025 κι εφεξής».

Ο Συνήγορος εξακολουθεί να θεωρεί ότι η ανωτέρω προσέγγιση δεν συνάδει με το πνεύμα των σχετικών διατάξεων, ούτε με τις προβλέψεις της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία⁴⁸.

Α.3. Ψηφιοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας

Η Διεύθυνση Εφαρμογής Έμμεσης Φορολογίας της Α.Α.Δ.Ε., με το υπ' αρ. πρωτ. ΔΕΕΦ Β 1034958 ΕΞ 2021/22.4.2021 έγγραφό της προς τον Συνήγορο, είχε ενημερώσει ότι η ηλεκτρονικοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας σε πολίτες με αναπηρία είχε ενταχθεί από το 2020 στους στόχους – έργα της Α.Α.Δ.Ε., η επίτευξη, δε, του στόχου αυτού αποτελούσε μέγιστη προτεραιότητα της Υπηρεσίας. Το ίδιο έτος είχε σταλεί από την ανωτέρω Διεύθυνση, από κοινού με τη Διεύθυνση Δασμολογικών Θεμάτων Ειδικών Καθεστώτων και Απαλλαγών, αίτημα⁴⁹ προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, προκειμένου να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για την αντιστοίχιση των νέων παθήσεων του άρ. 16 ν. 1798/1988 και την τροποποίηση της Κ.Υ.Α. Δ18Α5038263 ΕΞ 2013 Φ.Ε.Κ. (2710 Β').

48. Φ.Υ. 352873.

49. Υπ' αρ. πρωτ. ΔΔΘΕΚΑ Γ 126928 ΕΞ 2021 ΕΜΠ/31-3-21.

Στο Επιχειρησιακό Σχέδιο της Α.Α.Δ.Ε. για το έτος 2024⁵⁰, συμπεριλήφθηκαν δράσεις προς υλοποίηση που αφορούν την ψηφιοποίηση της διαδικασίας για τη χορήγηση απαλλαγής τελών κυκλοφορίας και την πρόσβαση των τελωνειακών αρχών στο web service του Ε.Φ.Κ.Α. για ψηφιακά αιτήματα και εγκρίσεις παραλαβής οχημάτων από άτομα με αναπηρία.

Συγκεκριμένα, προβλέφθηκε η δυνατότητα να χορηγούνται στους δικαιούχους με αναπηρία απαλλαγές από τέλη ταξινόμησης και τέλη κυκλοφορίας ηλεκτρονικά, με πρόσβαση των αντίστοιχων υπηρεσιών Δ.Ο.Υ. και Τελωνείων στις βάσεις δεδομένων, από όπου δύναται να αντλήσουν στοιχεία για το εάν κάθε δικαιούχος που αιτείται φοροαπαλλαγών πληροί τις προϋποθέσεις⁵¹.

Διαπιστώνοντας, ωστόσο, ότι δεν υπήρξαν αλλαγές ως προς τις ανωτέρω διαδικασίες παρά τις σχετικές εξαγγελίες, ο Συνήγορος ζήτησε τον Νοέμβριο του 2024 να ενημερωθεί για τις εξελίξεις επί των έργων αυτών. Απαντώντας στη Αρχή, η Α.Α.Δ.Ε. επισήμανε ότι «η ηλεκτρονικοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας σε ανάπηρους πολίτες [...] βρίσκεται στο στάδιο της υλοποίησης και αναμένεται να τεθεί σε εφαρμογή εντός του επόμενου έτους [2025]»⁵².

Είναι βέβαιο ότι η ψηφιοποίηση θα απαλλάξει τους ενδιαφερόμενους πολίτες από πολύπλοκες διαδικασίες συγκέντρωσης δικαιολογητικών, υποβολής αιτήσεων και παραλαβής αποφάσεων των αντίστοιχων υπηρεσιών της Α.Α.Δ.Ε. Ο Συνήγορος αναμένει την άμεση υλοποίηση των συγκεκριμένων δράσεων και την επέκτα-

50. Φ.Ε.Κ. Β' 2518/26.4.2024 <https://www.aade.gr/shediasmos-apologismos/epiheirisiaka-shedia-stothesia/epiheirisiaka-shedia/epiheirisiako-shedio-aade-2024>.

51. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/deltio-typoy-or-pshfiopoihsh-diadikasiwn-xorhghshs-foaroapallagwn-se-amea>.

52. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 350824/56107/6.11.2024 του Συνηγόρου και η από 02.12.2024 απάντησή με μήνυμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας της Α.Α.Δ.Ε.

ση της ψηφιοποίησης σε όλες τις φορολογικές διαδικασίες που αφορούν σε άτομα με αναπηρία.

B. Πρόβλεψη για ατελή διέλευση των ΑμεΑ από τα διόδια στη σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού

Με τον ν. 5141/2024 κυρώθηκε η σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού, στην οποία ρητά προβλέπεται ότι εξαιρούνται από την υποχρέωση καταβολής διοδίων τα «επιβατικά οχήματα ιδιωτικής χρήσης που ανήκουν κατά πλήρη κυριότητα σε άτομα με αναπηρία και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από αυτά ή για τη μεταφορά των ατόμων αυτών», καθώς και τα «επιβατικά οχήματα ιδιωτικής χρήσης που ανήκουν κατά πλήρη κυριότητα σε αναπήρους πολέμου βαρειάς αναπηρίας, εφόσον μετά Γνωμοδότηση της Ανωτάτης Υγειονομικής Επιτροπής του Στρατού κρίνονται απαραίτητα για τη μετακίνησή τους και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από αυτούς⁵³».

Πρόκειται για σημαντική εξέλιξη, δεδομένου ότι, μέχρι σήμερα, η ατελής διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τα διόδια των αυτοκινητοδρόμων της χώρας δεν εντασσόταν στις περισσότερες συμβάσεις παραχώρησης, οι οποίες αποτελούν νόμους του κράτους, αλλά παρεχόταν στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των παραχωρησιούχων και με διαδικασίες για τις οποίες είχαν απόλυτη διακριτική ευχέρεια, με αποτέλεσμα να υφίστανται διαφορετικές πρακτικές.

Σημειώνεται ότι ο Συνήγορος έχει πραγματοποιήσει επανειλημμένες παρεμβάσεις για το θέμα αυτό, ζητώντας τόσο από τη Διοί-

53. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros-solidarity.gr/1886/provlepsi-gia-ateli-dieleusi-amea-apo-ta-diodia-sti-symvasi-paraxorisis-tis-attikis-odou>.

κηση όσο και από τους παραχωρησιούχους:

1. Τη θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για τη διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τους σταθμούς διοδίων των οδικών αξόνων, δηλαδή την τροποποίηση των συμβάσεων παραχώρησης.
2. Την δρομολόγηση της υλοποίησης του νομοθετικού πλαισίου με κανονιστικές πράξεις των συναρμόδιων υπουργείων που θα περιγράφουν τον τρόπο που θα αποδεικνύεται το δικαίωμα της ατελούς ή μειωμένου τέλους διέλευσης, αλλά και σε τι ακριβώς θα αφορά (άτομα, οχήματα, κ.λπ.).

Οι παρεμβάσεις του Συνηγόρου έχουν καταγραφεί αναλυτικά στην Ειδική Έκθεση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρίες του έτους 2022⁵⁴.

Η Αρχή θεωρεί ότι η ρητή πρόβλεψη στη σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού θα σηματοδοτήσει την αλλαγή της μέχρι τώρα στάσης των παραχωρησιούχων και την ενσωμάτωση του δικαιώματος ατελούς διέλευσης για τα άτομα με αναπηρία και σε συμβάσεις παραχώρησης, των οποίων η κύρωση επίκειται (Εγνατία Οδός, Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης).

Ωστόσο, προβληματικό παραμένει το γεγονός ότι για την ατελή διέλευση από τα διόδια στη συγκεκριμένη σύμβαση, αποτελεί προϋπόθεση η κατοχή Δελτίου Στάθμευσης Οχημάτων ΑμεΑ, με εξαίρεση μόνο την περίπτωση των αναπήρων πολέμου βαριάς αναπηρίας, για τους οποίους απαιτείται γνωμάτευση της Ανωτάτης Υγειονομικής Επιτροπής του Στρατού.

Το Δελτίο Στάθμευσης, το οποίο κατά κύριο λόγο απαιτείται ως δικαιολογητικό για την ατελή διέλευση και από άλλους παραχωρησιούχους, αφενός συνδέει το διερχόμενο άτομο με συγκεκριμένο

54. Βλ. σχετικά σελ. 21 – 25: <https://www.synigoros.gr/el/category/eidik-es-ek8eseis/post/eidik-ek8esh-2022-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries>.

όχημα, συνεπώς περιορίζει το δικαίωμα μετακίνησής του, αφετέρου χορηγείται σε δικαιούχους με συγκεκριμένες παθήσεις, εξαιρώντας σημαντικό μέρος των λοιπών ατόμων με αναπηρία από την ατελή διέλευση.

Η Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας αποτελεί το ορθότερο και πιο δίκαιο νομιμοποιητικό έγγραφο, καθώς μπορεί να εκδοθεί από όλα ανεξαιρέτως τα εγγεγραμμένα άτομα στο Εθνικό Μητρώο Αναπηρίας, με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 50%, δεν εισάγει περιορισμούς βάσει πάθησης και δεν συνδέεται με συγκεκριμένο όχημα. Πολύ σύντομα, δε, με την ολοκλήρωση της ψηφιοποίησης, θα μπορούν να την εκδώσουν και οι κάτοχοι γνωματεύσεων αναπηρίας των στρατιωτικών επιτροπών⁵⁵.

Άλλωστε, η Εθνική Στρατηγική για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2024 – 2030 προβλέπει *«επέκταση εφαρμογής της Κάρτας Αναπηρίας, διασύνδεσή της με τις πάσης φύσεως παροχές που δικαιούνται τα άτομα με αναπηρία, ενσωμάτωση σε αυτήν όλων των σχετικών καρτών (διοδίων, φιλάθλου, στάθμευσης)...⁵⁶»*.

Ο Συνήγορος προτίθεται να συνεχίσει τις παρεμβάσεις του προς τους αρμόδιους φορείς για το θέμα αυτό, με στόχο τη μέγιστη εξυπηρέτηση της ατομικής κινητικότητας των διερχομένων με αναπηρία από τα διόδια της χώρας⁵⁷.

55. Βλ. παρούσα έκθεση, σελ. 30-32

56. Πυλώνας II «Ανεξάρτητη Διαβίωση στην Κοινότητα», Στόχος II.1, Εμβληματική Δράση 29.

57. Εντός του 2025 ο Συνήγορος πραγματοποίησε σχετική παρέμβαση προς το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών και τον Υπουργό Επικρατείας με την αρμοδιότητα του Συντονιστικού Μηχανισμού για την Αναπηρία (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 359418/3458/2025).

Γ. Η ψηφιακή κάρτα αναπηρίας γίνεται αποδεκτή ως δικαιολογητικό για την έκδοση δελτίου μετακίνησης ΑμεΑ

Με την υπ' αρ. 21258 (Φ.Ε.Κ. Β' 1806/22.03.2024) Υ.Α. καθορίστηκαν οι όροι, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία για τη δωρεάν ή με μειωμένο εισιτήριο μετακίνηση: α) των Ατόμων με Αναπηρίες και β) των πολυτέκνων και των μελών των οικογενειών τους, για το έτος 2024, με τα μέσα συγκοινωνίας του Ο.Α.Σ.Α., του Ο.Α.Σ.Θ. και των αστικών και υπεραστικών ΚΤΕΛ που είναι μέλη των ομοσπονδιών Π.Ο.Α.Σ. και Π.Ο.Α.Υ.Σ.

Στο άρθρο 1 της ανωτέρω Υ.Α., το οποίο αναφέρεται στη χορήγηση δελτίου μετακίνησης σε άτομα με αναπηρία, ρητά προβλέπεται ότι πλέον «όσοι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας (άρθρο 106 του ν. 4961/2022) με τη σήμανση «II» δεν απαιτείται να προσκομίσουν γνωμάτευση Υγειονομικών Επιτροπών». Το ίδιο επισημαίνεται και στη διευκρινιστική εγκύκλιο υπ' αρ. 24376/28.03.2024 (Α.Δ.Α. 6ΛΒΩ46ΝΛ2Α-3ΓΘ) που ακολούθησε⁵⁸.

Ο Συνήγορος, ο οποίος είχε πραγματοποιήσει παρέμβαση προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, προκειμένου να γίνεται αποδεκτή η Ψ.Κ.Α. ως δικαιολογητικό για την έκδοση δελτίου μετακίνησης, χαιρετίζει αυτή τη θετική εξέλιξη⁵⁹. Ευελπιστεί, δε, ότι θα καταστεί κοινή πρακτική όλων των φορέων του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α. και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, η αντικατάσταση της Γ.Α.Π.Α. με την Ψ.Κ.Α., σε διαδικασίες όπου απαι-

58. Σημειώνεται ότι στην αντίστοιχη Υ.Α. 3571 για το 2025 (Φ.Ε.Κ. Β' 1193) προβλέπεται το ακόμη πιο ορθό «Όσοι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας [...] με τη σήμανση «II» και «III» δεν απαιτείται να προσκομίσουν γνωμάτευση Υγειονομικών Επιτροπών».

59. <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/synopsh-diamesolabshs-or-apodekth-h-pshfiaks-kartas-anaphrias-ws-dikaiologhtiko-gia-thn-ekdosh-deltioy-metakinshs-amea>. Βλ. επίσης την Ειδική Έκθεση της Αρχής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρίες 2023, σελ 49 – 50 <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2023-or-dikaiwmata-twn-atomwnn-me-anaphries>.

τείται να αποδειχτεί απλώς ποσοστό ή κλιμάκιο αναπηρίας και όχι το είδος της αναπηρίας. Άλλωστε, η Ψ.Κ.Α. συμμορφώνεται με τις προβλέψεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων και παρέχει πολύ μεγαλύτερη προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων υγείας των κατόχων της, τα οποία αντιθέτως αποτυπώνονται αναλυτικά στη Γ.Α.Π.Α.

Σε κάθε περίπτωση, η Αρχή παρακολουθεί τις εξελίξεις και επιφυλάσσεται για περαιτέρω ενέργειες, εφόσον αυτό κριθεί σκόπιμο.

1.6. Άρθρο 24 – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εκτός από τα γενικότερα συστημικά εκπαιδευτικά ζητήματα που έχουν καταγραφεί από τον Συνήγορο, την ομαλή φοίτηση παιδιών με αναπηρία στο γενικό σχολείο δυσχεραίνουν διαχρονικά και επαναλαμβανόμενα προβλήματα, όπως η πλημμελής εφαρμογή ειδικών υποστηρικτικών εκπαιδευτικών μέτρων και του θεσμού της παράλληλης στήριξης, αλλά και ζητήματα πρόσβασης στους σχολικούς χώρους. Σημειώνεται, δε, ότι κατά το 2024 ο Συνήγορος εξακολούθησε να δέχεται αναφορές για μη υλοποίηση ή υλοποίηση με υπέρμετρη καθυστέρηση της μεταφοράς παιδιών με αναπηρίες στο σχολείο, θέμα που έχει αναδείξει επανειλημμένα, πιο πρόσφατα, δε, στην Ειδική Έκθεση για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες του έτους 2023⁶⁰.

A. Φοίτηση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αυτισμό στο γενικό σχολείο

A. Σε μαθητή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρασχέθηκε υπο-

60. <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikies-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2023-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries> σελ. 41.

στήριξη με παράλληλη στήριξη για ορισμένες μόνο ώρες, παρά το γεγονός ότι η γνωμάτευση του ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. προέκρινε γι' αυτόν παράλληλη στήριξη πλήρους ωραρίου στην πρωτοβάθμια, αλλά και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση⁶¹. Οι γονείς υποστήριξαν ότι, παρότι σε δεδομένη χρονική στιγμή προσλήφθηκε εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης, η Διεύθυνση του σχολείου κατένειμε τις ώρες με άνισο τρόπο. Αυτό είχε σαν συνέπεια ορισμένοι/ες μαθητές/τριες να καλυφθούν πλήρως, σε αντίθεση με το ανήλικο τέκνο τους που έλαβε μειωμένη υποστήριξη, η οποία δεν ήταν επαρκής, από παιδαγωγική άποψη, παραβίαζε την ισότιμη πρόσβασή του στην εκπαίδευση και αντέκειτο στην ισχύουσα εκπαιδευτική νομοθεσία.

Η Αρχή ζήτησε από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες⁶²:

- να της γνωστοποιήσουν τα κριτήρια με τα οποία γίνεται η κατανομή των ωρών του/της εκπαιδευτικού παράλληλης στήριξης μεταξύ περισσότερων μαθητών,
- να διερευνήσουν εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση κατανεμήθηκαν οι ώρες ορθά ή με τον πιο κατάλληλο τρόπο,
- να γίνουν κατάλληλες ενέργειες εποπτικού ελέγχου και να αρθεί κάθε εμπόδιο που δυσκολεύει τη διαδικασία για τη στήριξη του μαθητή στο σχολείο, το συγκεκριμένο σχολικό έτος,
- να εφαρμοστεί πλήρως η νομοθεσία σχετικά με τα ειδικά εκπαιδευτικά υποστηρικτικά μέτρα, ώστε ο θεσμός της παράλληλης στήριξης να υλοποιείται σύμφωνα με τις εξατομικευμένες γνωματεύσεις του επιστημονικού οργάνου ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ, με κατάλληλους εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς (π.χ. με επιμόρφωση στη Δ.Α.Φ.) και εξατομικευμένα

61. Φ.Υ 333113.

62. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 333113/60554/2024.

προγράμματα και χωρίς να περιορίζεται για διοικητικούς ή άλλους λόγους.

Σε συνέχεια του εγγράφου του Συνηγόρου, η Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού ζήτησε διερεύνηση και απάντηση για το θέμα από την αρμόδια Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πέλλας, η οποία, ωστόσο, δεν έχει ανταποκριθεί έως σήμερα.

B. Σε άλλη περίπτωση, τέσσερις σύλλογοι γονέων μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία, από δημοτικά σχολεία, υπέβαλαν αίτημα για δημιουργία τμήματος ένταξης μέσα σε γενικό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο) στην περιοχή Θέρμης Θεσσαλονίκης⁶³.

Η Αρχή ζήτησε να ενημερωθεί από την αρμόδια Διεύθυνση για το εάν είχε ιδρυθεί και εάν λειτουργούσε το τμήμα ένταξης στο σχολείο. Στην περίπτωση που το τμήμα δεν είχε ιδρυθεί ή δεν λειτουργούσε, ζήτησε να ενημερωθεί αναλυτικά για τους λόγους, καθώς και για το εάν υφίστανται προβλήματα στη φοίτηση μαθητών/μαθητριών και πώς έχουν αντιμετωπιστεί, με αναφορές σε συγκεκριμένες διατάξεις της νομοθεσίας.

Η Διεύθυνση απάντησε ότι «η διαδικασία για την ίδρυση τμημάτων ένταξης πραγματοποιείται μετά την έκδοση σχετικής εγκυκλίου από το ΥΠΑΙΘΑ», ότι το αίτημα των γονέων αντιμετωπίζεται με κατανόηση, αλλά δεν λειτουργεί τμήμα ένταξης στο συγκεκριμένο σχολείο, καθώς λειτουργεί σε άλλο σχολείο της περιοχής. Δεν διευκρίνισε, ωστόσο, πώς θα αντιμετωπιστούν τα προβλήματα στη φοίτηση των μαθητών/μαθητριών.

Σε σχέση με το ζήτημα των ειδικών εκπαιδευτικών μέ-

63. Φ.Υ. 335148.

τρων για την υποστήριξη μαθητών/μαθητριών στο πλαίσιο της γενικής εκπαίδευσης, η Αρχή έχει ήδη επανειλημμένα συστήσει προς το Υπουργείο την υποχρέωση ολοκληρωμένης εφαρμογής της νομοθεσίας. Αναφορικά με τα προβλήματα που παρατηρούνται σταθερά ως προς την εφαρμογή του θεσμού της παράλληλης στήριξης, έχουν πραγματοποιηθεί προγενέστερες παρεμβάσεις και έχουν αποσταλεί Πορίσματα εκ μέρους της Αρχής προς τον Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού⁶⁴.

B. Πρόσβαση παιδιού με αναπηρία υπό καθεστώς αναδοχής στο γενικό σχολείο

Ανάδοχη μητέρα δεκάχρονου με μαθησιακές, συμπεριφορικές και κινητικές δυσκολίες και υψηλό ποσοστό αναπηρίας (91%), οφειλόμενο σε συνυπάρχουσες παθήσεις, ο οποίος τέθηκε στη φροντίδα της από νηπιακή ηλικία με απόφαση δικαστικών αρχών, διαμαρτυρήθηκε για εμπόδια σε σχέση με την πρόσβαση και φοίτηση του ανάδοχου τέκνου της στη σχολική τάξη⁶⁵.

Ο μαθητής φοιτούσε ήδη 4 χρόνια σε τάξη στεγαζόμενη στον α' όροφο του σχολικού συγκροτήματος, λόγω και των κινητικών του δυσκολιών. Το τμήμα του κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους μετακινήθηκε ξαφνικά στον β' όροφο, λόγω αντίστοιχης μεταφοράς άλλης τάξης στη θέση του. Στο σχολείο υφίσταται μη πιστοποιημένος, προς χρήση, ανελκυστήρας, τον οποίο το παιδί αρνήθηκε να χρησιμοποιεί. Ξεκίνησε να μετακινείται στο β' όροφο μέσω

64. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/paidi/post/porisma-or-sobara-proskommata-sthn-enta3h-sth-genikh-ekpaideysh-ma8htriwn-kai-ma8htwn-me-anaphria-h-kai-eidikes-ekpaideytikes-anagkes>.

65. Φ.Υ. 362022.

του κλιμακοστασίου, μαζί με τους συμμαθητές του, για να μην αποκλειστεί από αυτούς. Ωστόσο, αυτό του δημιούργησε σοβαρές δυσκολίες και δυσχέρεια στα κάτω άκρα, με συνέπεια να τον μεταφέρουν για ορθοπεδική εκτίμηση στο νοσοκομείο, το οποίο γνωμάτευσε ανάπαυση κατ' οίκον.

Όπως προέκυψε από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του σχολείου, ήδη εγκεκριμένο από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας, το τμήμα του μαθητή ήταν και τυπικά χωροθετημένο στον α' όροφο του σχολείου για το έτος 2024 – 2025, ενώ παράλληλα δεν προέκυψε τροποποίηση και έγκριση νέου κανονισμού. Παρά ταύτα η διευθύντρια, η οποία είχε καταρτίσει τον κανονισμό, αρνούνταν σθεναρά την επαναφορά του, υποστήριξε, δε, ότι η αλλαγή έγινε λόγω ζητήματος υγείας δασκάλας, η οποία επίσης δεν επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει τον ανελκυστήρα.

Η Αρχή ζήτησε αφενός από το σχολείο να επανεξεταστεί η απόφαση, προκειμένου να αρθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζει ο μαθητής, αφετέρου από το ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. να κατευθύνει και να υποστηρίξει το σχολείο. Επισημάνθηκε ότι το παιδί με αναπηρία σε αναδοχή έχει ήδη απομακρυνθεί από τη βιολογική του οικογένεια, τελεί υπό την προστασία της πολιτείας και εξ αυτού του λόγου χρήζει ενισχυμένης υποστήριξης στην εκπαίδευση, σύμφωνα με τη νομοθεσία⁶⁶. Επισημάνθηκε, επίσης, ότι είναι εξαιρετικά δύσκολη και σπάνια η θέση παιδιών με τόσο σοβαρή αναπηρία σε αναδοχή και για τον λόγο αυτόν η πολιτεία, η οποία στο πεδίο της εκπαίδευσης εκπροσωπείται από τους εκπαιδευτικούς, οφείλει να το πλαισιώσει πλήρως, ώστε να αρθεί κάθε εμπόδιο στη βάση

66. Βλ. και ν. 3699/2008 (Φ.Ε.Κ. Α' 199), άρθρο 3, παρ. 2: «Μαθητές με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»: «2. Οι μαθητές με σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, παραβατική συμπεριφορά λόγω κακοποίησης, γονεϊκής παραμέλησης και εγκατάλειψης ή λόγω ενδοοικογενειακής βίας, ανήκουν στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

της νομοθεσίας για την αρχή της ίσης μεταχείρισης.

Κατόπιν πολλών επικοινωνιών, έγγραφων και προφορικών, επετέύχθη η μεταφορά του τμήματος στον αρχικό του χώρο.

1.7. Άρθρο 25 – ΥΓΕΙΑ

Στον τομέα της υγείας, η μη έγκριση ή περικοπή δαπανών για ειδικές θεραπείες, διαγνωστικές εξετάσεις και υπηρεσίες απολύτως απαραίτητες για τους ασθενείς με αναπηρία, αυθαίρετα ή για τυπικούς και γραφειοκρατικούς λόγους, κλονίζει την εμπιστοσύνη τους στο δημόσιο σύστημα υγείας και αποτελεί πηγή άγχους και ανασφάλειας, τόσο για τα δικαιούχα άτομα όσο και για τους φροντιστές τους. Αντιβαίνει, δε, στις επιταγές του άρθρου 25 της Δ.Σ.Δ.Α.Α. περί υποχρέωσης παροχής στα άτομα με αναπηρία των υπηρεσιών υγείας που είναι απαραίτητες ειδικά για τις αναπηρίες τους.

A. Ειδικές θεραπείες – διαγνωστικοί έλεγχοι – αμφισβήτηση ιατρικών γνωματεύσεων – Ε.Ο.Π.Υ.Υ.

A) Ο Συνήγορος έχει διερευνήσει πλήθος αναφορών⁶⁷ σε σχέση με τη μερική άρνηση ή τη μη έγκριση δαπανών ειδικών θεραπειών για παιδιά με αναπηρίες και προβλήματα με τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. Από τη διερεύνηση προέκυψαν ζητήματα ως προς το εύρος των αρμοδιοτήτων των ελεγκτών ιατρών, ορισμένοι εκ των οποίων αμφισβητούν τις έγγραφες γνωματεύσεις των εξειδικευμένων ιατρών, οι οποίοι είναι οι θεράποντες, παρακολουθούν τον ανήλικο ασθενή και έχουν προβεί σε κλινική εξέτασή του, σε αντίθεση με τους ελε-

67. Ενδεικτικά, Φ.Υ. 339677, 338281, 312654, 332876, 336018, 326252.

γκτές ιατρούς⁶⁸. Οι τελευταίοι περικόπτουν δαπάνες, σε θεωρητική βάση, χωρίς άμεση ιατρική άποψη και κλινική εξέταση. Έχει διαπιστωθεί ότι προβαίνουν καθ' υπέρβαση των αρμοδιοτήτων τους σε αίτημα προσκόμισης επιπλέον δικαιολογητικών, όπως η αναζήτηση εγγράφων εκ μέρους επιτροπών εκπαιδευτικής αξιολόγησης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.) για παιδιά με διαγνωσμένη από το ΚΕ.Π.Α. αναπηρία⁶⁹, αλλά και ότι απορρίπτουν ειδικές θεραπείες, στη βάση της αξιολόγησης του ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.

Επίσης, αναφέρεται ότι καθοδηγούν προφορικά τους θεράποντες ιατρούς να συμπληρώνουν άλλους κωδικούς σε γνωματεύσεις, με αποτέλεσμα την περικοπή ειδικών θεραπειών, γεγονός που παραβιάζει την επιστημονική ανεξαρτησία των ιατρών και τον κώδικα ιατρικής δεοντολογίας.

Η απόρριψη, η οποία στοιχειοθετεί την άρνηση του ασφαλιστικού οργανισμού να παρέχει ειδικές θεραπείες σε παιδιά με αναπηρίες, ενδέχεται να μην βασίζεται σε νόμιμη αιτία.

Ενδεικτικά, όπως προκύπτει από έγγραφα, έχουν απορριφθεί ειδικές θεραπείες για τους εξής λόγους:

- Δεν υφίσταται παράλληλη στήριξη του παιδιού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.
- Το παιδί φοιτά σε ειδικό σχολείο, και ως εκ τούτου δεν δικαιούται συνεδριών ειδικής διαπαιδαγώγησης.
- Το παιδί είναι προσχολικής ηλικίας, και ως εκ τούτου δεν δικαιούται συνεδριών ειδικής διαπαιδαγώγησης.
- Ο θεράπων ιατρός δεν προσκόμισε εγκαίρως νέα έγγραφα. Ωστόσο, η απάντηση απευθύνεται ηλεκτρονικά στον ιατρό και όχι στον ενδιαφερόμενο γονέα, ο οποίος δεν έχει λάβει γνώση

68. Φ.Υ. 338281.

69. Φ.Υ. 338281, 326352.

της απορριπτικής απόφασης, καθώς δεν του έχει κοινοποιηθεί.

- Έχει παρέλθει χρονικό διάστημα ορισμένων ετών ή μηνών, κατά το οποίο το παιδί δεν έλαβε θεραπευτικές παρεμβάσεις.

Η Αρχή έχει θέσει προς τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. συστημικά ζητήματα που προκύπτουν, όπως, μεταξύ άλλων:

- η έλλειψη αιτιολόγησης, η οποία απαιτείται ώστε οι απορριπτικές αποφάσεις να μπορούν να ελεγχθούν ως προς τη νομιμότητά τους ως ατομικές διοικητικές πράξεις⁷⁰,
- η ανάγκη διασφάλισης έγκαιρης πρόσβασης του ασφαλισμένου γονέα στο περιεχόμενο της απόφασης και την αιτιολογία της, μέσω κοινοποίησης, ώστε να έχει δυνατότητα να προσφύγει διοικητικά ή δικαστικά,
- η ανάγκη θέσης των ονομάτων, υπογραφών και ειδικοτήτων των υπεύθυνων ελεγκτών ιατρών, για να είναι δυνατή η άσκηση δικαστικής αξίωσης σε περίπτωση απόδοσης αστικής ευθύνης, λόγω βλάβης, από απόρριψη ειδικών θεραπειών του παιδιού με αναπηρία,
- η εφαρμογή του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας σε σχέση με τη μορφή, την αιτιολόγηση και την κοινοποίηση της πράξης.

Ερωτήματα που αφορούν το ζήτημα των ειδικών θεραπειών παιδιών με αναπηρίες έχουν τεθεί εγγράφως από τον Συνήγορο προς το διοικητικό συμβούλιο του Πανελλήνιου Ιατρικού Συλλόγου, από το οποίο δεν έχει ληφθεί απάντηση έως σήμερα⁷¹.

B) Σε άλλη περίπτωση που τέθηκε υπόψη του Συνηγόρου, ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ. αρνήθηκε να καλύψει ειδικές θεραπείες για παιδιά διαδι-

70. Φ.Υ. 326352.

71. Φ.Υ. 312654, έγγραφο Συνηγόρου υπ' αρ. 312654/4471/2023.

κτυακά⁷², σε απομακρυσμένες περιοχές όπου υφίσταται έλλειψη αντίστοιχων επαγγελματιών, κάτι το οποίο, ωστόσο, δεν προβλέπεται από τον κανονισμό του (Ε.Κ.Π.Υ.). Η Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού απάντησε ότι «...οι εξ αποστάσεως συνεδρίες ψυχοθεραπείας, αφενός, δεν έχουν λάβει κρατική διατίμηση, αφετέρου, εκκρεμεί από το ΚΕ.Σ.Υ. το πλαίσιο διενέργειας αυτών...» και ότι «...δεν προκύπτει ζήτημα αποστέρησης ειδικών θεραπειών σε παιδιά που κατοικούν σε απομακρυσμένες περιοχές...»⁷³.

Γ) Τέλος, γονέας ανέφερε⁷⁴ ότι ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ. δεν ενέκρινε την κάλυψη, ούτε την αποζημίωση δαπάνης για παιδί με πρόβλημα υγείας, σε σοβαρή κατάσταση, παρά τις δύο βεβαιώσεις εκ μέρους δημόσιου νοσοκομείου ότι η κατάσταση του παιδιού επιδεινώθηκε, λόγω εξαιρετικά σπάνιου συνδρόμου. Σύμφωνα με τις βεβαιώσεις, το σύνδρομο έχει μεγάλη θνητότητα και λόγω της πολυπλοκότητάς του χρήζει διαγνωστικού γονιδιακού ελέγχου από εξειδικευμένο κέντρο αναφοράς για το νόσημα στο εξωτερικό, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η διάγνωση και να καθοριστεί η ενδεδειγμένη θεραπεία και η διάρκεια αγωγής. Η Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού το διαβίβασε στο Ανώτατο Υγειονομικό Συμβούλιο, από το οποίο δεν έχει ληφθεί απάντηση.

Επιχειρώντας μια συνολική εκτίμηση της ανταπόκρισης του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. προς τον Συνήγορο του Πολίτη για τα συγκεκριμένα ζητήματα, προκύπτει ότι αυτή διαφοροποιείται κατά περίπτωση: η Διεύθυνση Στρατηγικού Σχεδιασμού απαντά στα έγγραφα της Αρχής συχνότερα, σε σχέση με άλλους τομείς του Οργανισμού, η Γραμματεία Συντονιστών Ελεγκτών Ιατρών Προέγκρισης Ει-

72. Φ.Υ. 332876.

73. ΔΒ3Α/Φ109/9/25057/29.11.2024.

74. Φ.Υ. 336018.

δικών Θεραπειών δεν απαντά με κατάλληλο και σαφή τρόπο, ενώ οι ελεγκτές ιατροί δεν απαντούν σε όλες τις περιπτώσεις. Ο Συνήγορος συνεχίζει να παρακολουθεί τα θέματα και επιφυλάσσεται για περαιτέρω εκτιμήσεις και θεσμικές παρεμβάσεις.

Β. Νομικό πλαίσιο λειτουργίας των «Κέντρων Ειδικών Θεραπειών» τα οποία παρέχουν υπηρεσίες σε παιδιά με αναπηρίες

Ο Συνήγορος, κατά τα τελευταία δυο έτη, διερεύνησε αναφορές γονέων σε σχέση με τη λειτουργία ιδιωτικών δομών, οι οποίες θεωρείται ότι παρέχουν υπηρεσίες «ειδικών θεραπειών» σε παιδιά και ενήλικους με αναπηρίες, των επονομαζόμενων «Κέντρων Ειδικών Θεραπειών⁷⁵».

Οι γονείς ανέφεραν:

- ✓ πλημμελείς συνθήκες φροντίδας,
- ✓ ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής σε κατασκηνωτικά προγράμματα των κέντρων ειδικών θεραπειών, χωρίς επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό, χωρίς κατάλληλα θεραπευτικά και άλλα προγράμματα, παρά την αντίθετη ενημέρωση των γονέων,
- ✓ επίδειξη ανάρμοστων, θεραπευτικά και δεοντολογικά, συμπεριφορών εις βάρος των παιδιών, τα οποία ως επί το πλείστον ήταν παιδιά με διαταραχές αυτιστικού φάσματος και νευρολογικά προβλήματα,
- ✓ ζητήματα ασφάλειας στα κέντρα, λόγω πλημμελούς επίβλεψης των παιδιών,

75. Φ.Υ. 285676, 330492, 333581, 334254, 334390, 347887.

- ✓ παιδαγωγικά ζητήματα, όπως ακατάλληλη θεραπευτική προσέγγιση παιδιών με αναπηρίες, παροχή υπηρεσιών από μη εκπαιδευμένους ή εξειδικευμένους επαγγελματίες, αποπομπή παιδιών στο μέσο της χρονιάς, κ.λπ.

Σε συνέχεια αλληλογραφίας και επικοινωνιών με το Υπουργείο Υγείας, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και την αρμόδια Περιφέρεια, η Αρχή διαπίστωσε ότι υφίστανται διαφορετικές απόψεις μεταξύ των δημοσίων φορέων, σχετικά με το πλαίσιο λειτουργίας και εποπτείας των Κέντρων Ιδιωτικών Θεραπειών. Η λειτουργία τους βασίζεται σε ιδιωτικές επαγγελματικές άδειες μεμονωμένων επαγγελματιών, χωρίς να αναγνωρίζονται ως δομές από το κράτος βάσει μιας διαδικασίας αδειοδότησης, λειτουργίας και ελέγχου υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, καθώς δεν υφίσταται ρυθμιστικό πλαίσιο. Λόγω της έλλειψης πλαισίου και πρόβλεψης ουσιαστικών και τυπικών προϋποθέσεων ως προς στις παρεχόμενες υπηρεσίες σε παιδιά με αναπηρίες, στα συγκεκριμένα ιδιωτικά κέντρα, τα οποία διατείνονται ότι παρέχουν υπηρεσίες υγείας και ψυχικής υγείας, προέκυψαν ζητήματα νομικά, δεοντολογικά, παιδαγωγικά, θεραπευτικά και πρακτικά.

Ο Συνήγορος επεσήμανε ότι δεν νοείται έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης και κανονιστικού πλαισίου στο συγκεκριμένο πεδίο. Η Πολιτεία δεν μπορεί να επαφίεται αποκλειστικά σε ιδιώτες, οι οποίοι δηλώνουν ότι παρέχουν ιατρικές και παραϊατρικές υπηρεσίες σε τόσο ευάλωτο πληθυσμό, με μηδαμινό έλεγχο. Η μη ένταξή τους σε υφιστάμενο νομικό πλαίσιο ή/και η μη ύπαρξη συγκεκριμένου νομικού πλαισίου, το οποίο να καθορίζει τη λειτουργία τους, αντίκειται σε βασικές αρχές του δικαίου και δημιουργεί έντονο προβληματισμό, σε σχέση με την προστασία των δικαιωμάτων του

ωφελούμενου ευάλωτου σε παραβιάσεις δικαιωμάτων πληθυσμού.

Η θέσπιση νόμιμων προδιαγραφών για την παροχή κατάλληλων υπηρεσιών φροντίδας υγείας, θεραπευτικής αποκατάστασης, ψυχοκοινωνικής ένταξης, κ.ά. και η διασφάλιση της τήρησης των προδιαγραφών από τα «Κέντρα Ειδικών Θεραπειών» βάσει νομοθεσίας, είναι αναγκαία, ώστε να προστατευτούν τα κατοχυρωμένα δικαιώματα ανηλίκων και ενηλίκων σφαιρικά και να μην εκτίθεται σε κινδύνους η φυσική ή η ψυχική τους κατάσταση.

Η Αρχή απέστειλε τον Σεπτέμβριο του 2024 Πόρισμα στους συναρμόδιους Υπουργούς Υγείας, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας και Επικρατείας (με την αρμοδιότητά του ως συντονιστικού μηχανισμού για την παρακολούθηση του έργου των συναρμόδιων Υπουργείων για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Α.Α. στον ιδιωτικό τομέα)⁷⁶. Ωστόσο, δεν έχει υπάρξει εξέλιξη στο θέμα.

Γ. Ισχύς γνωματεύσεων Υγειονομικών Επιτροπών του Στρατού (Α.Σ.Υ.Ε.) για απαλλαγή από συμμετοχή σε διαγνωστικές εξετάσεις μέσω Ε.Ο.Π.Υ.Υ.

Πολίτης υποστήριξε ότι διαγνωστικά εργαστήρια στην περιοχή του δεν λάμβαναν υπόψη τις γνωματεύσεις των Υγειονομικών Επιτροπών του Στρατού (Α.Σ.Υ.Ε.) για την απαλλαγή από τη συμμετοχή του ασφαλισμένου στη δαπάνη εργαστηριακών εξετάσεων λόγω αναπηρίας.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στον Ε.Ο.Π.Υ.Υ.⁷⁷, από την αρμόδια

76. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/porisma-or-kentra-eidikwn-therapeiwn>

77. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 353338/37957/2024, Φ.Υ. 353338.

υπηρεσία του οποίου διευκρινίστηκε ότι ο Οργανισμός αποδέχεται και αναγνωρίζει πλήρως τις πιστοποιήσεις αναπηρίας Α.Σ.Υ.Ε., Α.Ν.Υ.Ε., Α.Α.Υ.Ε. (στρατού, ναυτικού και αεροπορίας, αντίστοιχα). Συνεπώς ο ασφαλισμένος, ο οποίος φέρει ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω από τις ως άνω Επιτροπές, μπορεί να λαμβάνει μηδενική συμμετοχή σε υπηρεσίες υγείας, όπου αυτή προβλέπεται στις οικείες διατάξεις.

Για τον λόγο αυτό, είχαν δοθεί έγγραφες οδηγίες στους συμβεβλημένους παρόχους, με τις οποίες ενημερώνονταν ότι από 17.04.2019 έχει ενεργοποιηθεί η δυνατότητα μείωσης του ποσοστού συμμετοχής κατά την εκτέλεση ηλεκτρονικών παραπεμπτικών. Στις περιπτώσεις που υπάρχει γνωμάτευση υγειονομικής επιτροπής (στρατού, αεροπορίας, κ.λπ.), με την οποία δεν υπάρχει ακόμη ηλεκτρονική διασύνδεση, η απαλλαγή γίνεται με την προσκόμιση αντιγράφου της γνωμάτευσης.

Συνεπώς, θα πρέπει ο ασφαλισμένος κατά τη συνταγογράφηση να φέρει μαζί του την απόφαση Α.Σ.Υ.Ε. και κατά την εκτέλεση του παραπεμπτικού, να παραδίδει αντίγραφο αυτής στο συμβεβλημένο διαγνωστικό κέντρο. Στη συνέχεια ο πάροχος, κατά την εκτέλεση του παραπεμπτικού, θα πρέπει να επιλέξει το σχετικό πεδίο στην εφαρμογή του edapy του Ε.Ο.Π.Υ.Υ.

Ωστόσο, ο Οργανισμός δεσμεύτηκε ότι, προκειμένου να αποσαφηνίσει οποιαδήποτε παρερμηνεία, επρόκειτο να προβεί σε επικαιροποίηση των ανωτέρω οδηγιών που αφορούν τις Υγειονομικές Επιτροπές Πιστοποίησης Αναπηρίας.

Πράγματι, εντός των ημερών που ακολούθησαν την απάντησή του προς τον Συνήγορο, ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ., με το υπ' αρ. πρωτ. ΔΒ3Α/Φ115/5/οικ.23502 έγγραφό του προς τις Περιφερειακές του Διευθύνσεις, τους συμ-

βεβλημένους παρόχους, τα διαγνωστικά εργαστήρια και τους συμβεβλημένους ιατρούς, απέστειλε επικαιροποιημένες οδηγίες σχετικά με τη συμμετοχή σε διαγνωστικές εξετάσεις ασφαλισμένων με αναπηρία που πιστοποιήθηκαν από Ειδικές Επιτροπές Στρατιωτικών Σωμάτων⁷⁸.

Δεδομένου ότι έχει πλέον αρχίσει η διασύνδεση των πληροφοριακών συστημάτων της Α.Σ.Υ.Ε., καθώς και των αντιστοίχων επιτροπών των λοιπών Κλάδων και Σωμάτων Ασφαλείας με την Εθνική Πύλη Αναπηρίας, αναμένεται ότι παρόμοια προβλήματα θα εκλείψουν και θα βελτιωθεί σημαντικά εφεξής η διοικητική διαδικασία χορήγησης παροχών υγείας στους κατόχους των σχετικών γνωματεύσεων⁷⁹.

Δ. Απόδοση από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. δαπάνης για αποκλειστική νοσοκόμα

Κόρη χρονίως πάσχοντος με αναπηρία 90%, που απεβίωσε ενώ νοσηλευόταν σε δημόσιο νοσοκομείο διαγνωσμένος με καρκίνο, κατέθεσε αίτημα αποζημίωσης για τη δαπάνη αποκλειστικής νοσοκόμας. Το αίτημα απορρίφθηκε από την Περιφερειακή Διεύθυνση του Ε.Ο.Π.Υ.Υ., λόγω των εσωτερικών διαδικασιών που αφορούν στις ημερομηνίες κατάθεσης και έκδοσης των σχετικών δικαιολογητικών από το Νοσοκομείο⁸⁰.

Στη διάταξη του άρθρου 25 του Ενιαίου Κανονισμού Παροχών Υγεί-

78. <https://eoka.com.gr/wp-content/uploads/2024/10/eopyy.pdf>

79. Βλ. σχετικά: [https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/synopsh-diamesolabshs-or-isxys-gnwmateysewn-ygeionomikwn-epitropwn-toy-stratoy-\(asye\)-gia-apallagh-apo-symmetoxh-se-diagnwtikes-e3etaseis-mesw-eopyy](https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/synopsh-diamesolabshs-or-isxys-gnwmateysewn-ygeionomikwn-epitropwn-toy-stratoy-(asye)-gia-apallagh-apo-symmetoxh-se-diagnwtikes-e3etaseis-mesw-eopyy)

80. Φ.Υ. 349160.

ας (Ε.Κ.Π.Υ.) του Ε.Ο.Π.Υ.Υ.⁸¹ ορίζεται ότι: «*Η αναγνώριση απόδοσης δαπάνης για τη χρησιμοποίηση αποκλειστικής νοσοκόμου ανά νοσηλεία και μέχρι δύο (2) νοσηλείες το μήνα, είναι δυνατή μόνο σε κρατικά Νοσοκομεία, για ασθενείς με βαριά γενική κατάσταση, για τους οποίους απαιτούνται ιδιαίτερες φροντίδες, μόνο κατά τη διάρκεια της νύκτας και μέχρι οκτώ (8) νύκτες*». Στη σχετική εγκύκλιο υπ' αρ. πρωτ. ΔΒ3Α/Φ115/9/21661/6/6/2019 καταγράφονται τα απαραίτητα δικαιολογητικά, ενώ καταληκτικά σημειώνεται ότι: «*βεβαιώσεις που δεν ακολουθούν το προτεινόμενο σχέδιο αλλά περιέχουν το σύνολο των απαιτούμενων στοιχείων για την επεξεργασία του αιτήματος γίνονται αποδεκτές*».

Διαπιστώνοντας τα ανωτέρω, ο Συνήγορος υποστήριξε το αίτημα, επισημαίνοντας ότι η ενδιαφερόμενη – και, μετά τον θάνατο του πατέρα της, δικαιούχος της αποζημίωσης για τη χρήση αποκλειστικής νοσοκόμας στη νοσηλεία του τελευταίου – τη δύσκολη στιγμή που χρειαζόταν τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. αρωγό στην αντιμετώπιση της βαριάς κατάστασης της υγείας του και του κόστους αυτής, αντιμετωπίστηκε από τον Οργανισμό με έναν ιδιαίτερα αυστηρό και γραφειοκρατικό τρόπο. Η κατάληξη, δε, ήταν να επιβαρυνθεί εξ' ολοκλήρου με τα έξοδα υγειονομικής φροντίδας της νοσηλείας του πατέρα της σε δημόσιο νοσοκομείο. Η Αρχή τόνισε, τέλος, ότι η απόδοση της δαπάνης της αποκλειστικής νοσοκόμας λειτουργεί ως αντιστάθμισμα στη μη επαρκή νοσηλευτική φροντίδα που διαθέτει το Ε.Σ.Υ. και προς διαφύλαξη του δικαιώματος στην υγεία, ως δημόσιο αγαθό.

Μετά την ανωτέρω παρέμβαση, η ένσταση της ενδιαφερόμενης έγινε δεκτή, και έλαβε τη σχετική αποζημίωση για δαπάνες αποκλειστικής νοσοκόμας από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ.⁸².

81. Κ.Υ.Α. υπ' αρ. ΕΑΛΕ/Γ.Π. 80157/01.11.2018 Φ.Ε.Κ. Β' 4898/2018.

82. Τετραμηνιαίο δελτίο Απριλίου – Σεπτεμβρίου 2024, σελ. 8 <https://www.synigoros.gr/el/>

1.8. Άρθρο 27 – ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην απασχόληση αποτελεί βασικό μοχλό για την προσωπική και κοινωνική τους εξέλιξη, δεν πρέπει συνεπώς να τελεί υπό την αίρεση της κατάργησης άλλων πηγών οικονομικής ενίσχυσής τους, ούτε να τους δημιουργεί τέτοιου είδους διλήμματα.

Ομοίως, πρέπει να στηρίζονται οι φροντιστές τους, τόσο σε ό,τι αφορά την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, όσο και ως προς τις διευκολύνσεις που τους χορηγούνται στο εργασιακό τους περιβάλλον.

A. Χορήγηση σύνταξης λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο στους ασφαλισμένους του e-ΕΦΚΑ χωρίς να απαιτείται διακοπή της εργασίας

Με το άρθρο 43 παρ. 1 του ν. 5157/2024 τροποποιήθηκε το άρθρο 11Α του ν. 4387/2016 περί σύνταξης λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο, το οποίο διαμορφώνεται πλέον ως εξής: «Οι ασφαλισμένοι του e-Ε.Φ.Κ.Α. δικαιούνται κύρια σύνταξη λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο για όσο χρονικό διάστημα πιστοποιούνται, ως άτομα με αναπηρία με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον πενήντα τοις εκατό (50%), στο οποίο περιλαμβάνεται και η τυχόν προσαύξηση σύμφωνα με την παρ. 2, εφόσον έχουν πραγματοποιήσει σε κλάδο κύριας ασφάλισης:[α],ή [β], ή [γ].

2. Η παρ. 1 ισχύει από 1ης.1.2024. Αιτήσεις συνταξιοδότησης που έχουν υποβληθεί από 1ης.1.2024 μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος και έχουν απορριφθεί λόγω μη προηγούμενης διακοπής της ασφαλιστέας απασχόλησης, επανυποβάλλονται εντός έξι (6) μηνών από τη δημοσίευση του παρόντος και οι συνέπειές τους ανα-

τρέχουν στον χρόνο υποβολής της αρχικής αίτησης».

Με την ανωτέρω τροποποίηση, διαγράφονται από την προηγούμενη διατύπωση του άρθρου 11Α του ν. 4387/2016 οι λέξεις *«έχουν διακόψει με οποιονδήποτε τρόπο την υπακτέα στην ασφάλιση εργασία, απασχόληση ή ιδιότητά τους...»*, συνεπώς, για τη χορήγηση κύριας σύνταξης λόγω αναπηρίας από κοινή νόσο στους ασφαλισμένους του e-ΕΦΚΑ που υποβάλλουν σχετική αίτηση δεν απαιτείται πλέον διακοπή της εργασίας.

Στόχος της τροποποίησης ήταν να εναρμονιστούν οι ανωτέρω διατάξεις με το νέο νομοθετικό πλαίσιο απασχόλησης συνταξιούχων λόγω αναπηρίας⁸³, σύμφωνα με το οποίο, οι εξ ιδίου δικαιώματος συνταξιούχοι του e-ΕΦΚΑ, μεταξύ άλλων, λόγω αναπηρίας, που αναλαμβάνουν υπακτέα σε ασφάλιση απασχόληση, συνεχίζουν κατά τη διάρκεια αυτής να λαμβάνουν το σύνολο της κύριας και επικουρικής σύνταξης που δικαιούνται από τον φορέα. Η αναδρομική, δε, ισχύς της διάταξης, από 01.01.2024, στόχο είχε να καλυφθούν αιτήματα χορήγησης αναπηρικής σύνταξης που είχαν υποβληθεί χωρίς προηγούμενη διακοπή της ασφαλιστέας απασχόλησης⁸⁴.

Πρόκειται αναμφίβολα για ιδιαίτερος θετική εξέλιξη, η οποία επιτρέπει στα άτομα με αναπηρία να λαμβάνουν στήριξη από το κράτος χωρίς να σταματήσουν να εργάζονται, εφόσον το επιθυμούν. Ο Συνήγορος έχει ήδη τοποθετηθεί επί του θέματος αυτού, τονίζοντας ότι η αφαίρεση της οικονομικής υποστήριξης από τα άτομα με αναπηρία σε περίπτωση εργασιακής απασχόλησής τους, τα υποχρεώνει να εγκαταλείψουν την επιδίωξη

83. Άρθρο 20 του ν. 4387/2016, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 114 του ν. 5078/2023.

84. Βλ. σχετικά: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/12746786.pdf>.

ελεύθερης και ισότιμης διεκδίκησης και συμμετοχής στην αγορά εργασίας και στο επάγγελμα της επιλογής τους, ως δημιουργικά μέλη του κοινωνικού συνόλου και αποτελεί αντικίνητρο που προάγει τον ιδρυματισμό και την εσωστρέφεια⁸⁵.

B. Προσλήψεις εκπαιδευτικών που είναι δικαστικοί συμπαράστατες ατόμων με αναπηρία

Στην Ειδική Έκθεση για τα Άτομα με Αναπηρίες του έτους 2023, ο Συνήγορος ανέδειξε το ζήτημα της παράλειψης από τον νομοθέτη να συμπεριληφθούν στις προβλέψεις του νόμου 4589/2019 (άρ. 56) για μοριοδότηση στις προσλήψεις εκπαιδευτικών λόγω κοινωνικών κριτηρίων, υποψήφιοι εκπαιδευτικοί που είναι συγγενείς β' βαθμού (αδέλφια) ατόμων με σοβαρή αναπηρία (άνω του 67%), με τα οποία συνοικούν και έχουν αναλάβει τη δικαστική τους συμπαράσταση⁸⁶.

Εντός του 2024, στο πλαίσιο διερεύνησης των σχετικών αναφορών⁸⁷, η Αρχή πραγματοποίησε παρέμβαση προς τον αρμόδιο Υπουργό Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού⁸⁸. Ειδικότερα, επανέλαβε την πρόταση, την οποία είχε ήδη υποβάλει κατά την έναρξη εφαρμογής του ν. 4589/2019, για συμπλήρωση των κοινωνικών κριτηρίων με τη μοριοδότηση της αναπηρίας συμπαραστατούμενου σε πλήρη δικαστική συμπαράσταση,

85. Ειδική Έκθεση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες έτους 2023, σελ. 75 – 77 <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2023-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries>.

86. Ανωτέρω σύνδεσμος, σελ. 31.

87. Ενδεικτικά, Φ.Υ. 346846, 346866 και 347542.

88. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 346866/14310/21.03.2024.

του οποίου ο υποψήφιος εκπαιδευτικός έχει και την επιμέλεια⁸⁹.

Ο Συνήγορος τόνισε, μεταξύ άλλων, ότι η ανάγκη θέσπισης μέτρων στήριξης των φροντιστών ατόμων με αναπηρία αναγνωρίζεται στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας και με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20^{ής} Ιουνίου 2019 σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η Οδηγία, «φροντιστής» θεωρείται κάθε εργαζόμενος που παρέχει προσωπική φροντίδα ή υποστήριξη σε συγγενή ή πρόσωπο που κατοικεί στο ίδιο νοικοκυριό με τον εργαζόμενο και που έχει ανάγκη σημαντικής φροντίδας ή υποστήριξης για σοβαρό ιατρικό λόγο. Αντίστοιχα, για τον δημόσιο τομέα, προβλέπονται επίσης διευκολύνσεις, με τη χορήγηση ειδικών αδειών στους υπαλλήλους που είναι επιφορτισμένοι με τη φροντίδα ατόμων με αναπηρία για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους⁹⁰. Οι διευκολύνσεις αυτές χορηγούνταν αρχικώς μόνο στους υπαλλήλους που είτε οι ίδιοι, είτε οι σύζυγοι ή τα τέκνα τους ήταν άτομα με αναπηρία και πληρούσαν τις σχετικές προϋποθέσεις, στη συνέχεια, ωστόσο, ο νομοθέτης επέκτεινε την εφαρμογή τους και στους φροντιστές, με την προϋπόθεση της δικαστικής συμπαράστασης και επιμέλειας, αναγνωρίζοντας την ανάγκη επέκτασης των θετικών μέτρων και σε αυτή την κατηγορία⁹¹.

89. Βλ. το από 23-10-2019 υπ' αρ. 261094/52503/2019, έγγραφο του Συνηγόρου του Πολίτη προς την Υπουργό Παιδείας, στο οποίο περιλαμβάνεται επίσης και η πρόταση συμπλήρωσης των κοινωνικών κριτηρίων με την κατηγορία των μονογονέων.

90. Άρθρο 50 παρ. 4 του ν. 3528/2007 «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.».

91. Βλ. αιτιολογική έκθεση ν. 4674/2020 (αρ. 49) <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/ota-eisigitiki-olo.pdf>.

Γ. Εφαρμογή μέτρων διευκόλυνσης σχετικών με την αναπηρία μελών οικογένειας για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων

Στον Συνήγορο υποβλήθηκε αναφορά⁹², με αντικείμενο τον ορισμό της αναπηρίας για τους σκοπούς εφαρμογής διευκολύνσεων που προβλέπονται για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων στην Υ.Α. Φ. 454/11/229946 Σ.3662/23⁹³. Η εν λόγω υπουργική απόφαση προβλέπει διευκολύνσεις και ευεργετήματα, όπως απαλλαγή από την εκτέλεση υπηρεσιών που απαιτούν διανυκτέρευση και συμμετοχή σε ασκήσεις και αποστολές, προτεραιότητα στη στέγαση σε οικήματα των Ε.Δ., κ.λπ., με κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη τις οικογενειακές υποχρεώσεις των στρατιωτικών. Ως τέτοια κριτήρια ορίζονται, μεταξύ άλλων, η επιμέλεια ενήλικου ατόμου με αναπηρία κατόπιν δικαστικής απόφασης και η ύπαρξη συζύγου με αναπηρία τουλάχιστον 67% και ανικανότητα για κάθε βιοποριστικό επάγγελμα ή εργασία με βάση γνωμάτευση του ΚΕ.Π.Α. ή της αρμόδιας κατά κλάδο Ανώτατης Υγειονομικής Επιτροπής.

Ως Πλαίσιο προαγωγής της εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Α.Α., ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει ότι η σύνδεση της ανικανότητας προς κάθε βιοποριστικό επάγγελμα ή εργασία με την υπαγωγή στα μέτρα διευκόλυνσης, φαίνεται να προσκρούει στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην εργασία σε ίση βάση με τους άλλους, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 27 της Σύμβασης.

Το συγκεκριμένο άρθρο περιλαμβάνει το δικαίωμα στην ευκαιρία να ζουν από εργασία που επιλέγεται ελεύθερα, είναι αποδεκτή σε μια αγορά εργασίας και εντάσσεται σε ένα εργασιακό περιβάλλον

92. Φ.Υ. 352617.

93. Φ.Ε.Κ. 3267 Β/17.05.2023.

που είναι ανοικτό, ενιαίο και προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρίες. Επιπρόσθετα, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι η συγκεκριμένη σύνδεση προϋποθέτει την εκτίμηση της βιοποριστικής ικανότητας με τη χρήση ιατρικών κριτηρίων που έχουν τεθεί για πολύ διαφορετικούς σκοπούς και δεν λαμβάνει υπόψη της την ύπαρξη ή τον βαθμό άρσης εμποδίων που συμπροσδιορίζουν την αναπηρία, με βάση τον ορισμό που δίνεται στη Σύμβαση⁹⁴.

1.9. Άρθρο 28 – ΑΝΕΚΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Το άρθρο 28 προστατεύει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης για τα ίδια και τις οικογένειές τους, καθώς και το δικαίωμα της συνεχούς βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής τους. Παράλληλα, προβλέπει υποχρέωση από την πλευρά του Κράτους να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία και την προώθηση των ανωτέρω δικαιωμάτων, χωρίς διάκριση λόγω της αναπηρίας. Μεταξύ αυτών, πρέπει να υπάρχουν μέτρα που διασφαλίζουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους, που ζουν σε συνθήκες φτώχειας, σε βοήθεια από το κράτος, όσον αφορά στις, σχετικές με την αναπηρία, δαπάνες, καθώς και μέτρα που διασφαλίζουν ίση πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε συνταξιοδοτικά επιδόματα και προγράμματα.

94. Βλ. άρθρο 60 του Ν. 4488/2017: «Ως Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ) νοούνται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, ιδίως θεσμικά, περιβαλλοντικά ή εμπόδια κοινωνικής συμπεριφοράς, δύναται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους».

Α. Ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην έννοια του «ευάλωτου οφειλέτη»

Σοβαρά ζητήματα επιβίωσης προκύπτουν όταν επιβάλλονται μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης για χρέη προς το Δημόσιο σε οφειλέτες με αναπηρία, τόσο για τους ίδιους όσο και για τους φροντιστές τους. Στις περιπτώσεις αυτές, καθίσταται ακόμα πιο δυσχερής η συνεχής προσπάθεια φροντίδας και στήριξης της αναπηρίας, η οποία απαιτεί τη διάθεση σημαντικών οικονομικών, ψυχικών και σωματικών πόρων.

Ο Συνήγορος, απευθυνόμενος για το θέμα αυτό στο Υπουργείο Οικονομικών⁹⁵, επισήμανε τις αδυναμίες του νομοθετικού πλαισίου που διέπει τον περιορισμό των κατασχέσεων και τόνισε ότι στις περιπτώσεις κατάσχεσης ακινήτου από το δημόσιο, δεν εξετάζεται, κατά περίπτωση, ο αναλογικός ή ο υπέρμετρα επαχθής χαρακτήρας της κατάσχεσης. Επιπλέον, η ισχύουσα νομοθεσία περί ρύθμισης οφειλών προβλέπει περιορισμένο αριθμό δόσεων⁹⁶, γεγονός που οδηγεί σε υπερβολικά υψηλά ποσά ανά δόση, και τελικά σε αδυναμία εξυπηρέτησης της ρύθμισης από τους οφειλέτες που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες.

Κατά την άποψη του Συνηγόρου, τα άτομα με αναπηρία, λόγω των αυξημένων αναγκών τους σε φροντίδα και περίθαλψη, πρέπει να τυγχάνουν ειδικών προβλέψεων και ευνοϊκότερης μεταχείρισης, σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό, τόσο σε ό,τι αφορά τις παροχές οικονομικής στήριξης, όσο και τις κάθε είδους οφειλές τους προς το δημόσιο. Η ανάγκη προστασίας τους, δε, καθίσταται πιο

95. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 331779/3504/2024 του Συνηγόρου προς το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών.

96. Τμηματική καταβολή από 2 έως 48 μηνιαίες δόσεις, κατά περίπτωση, σύμφωνα με τις διατάξεις της υποπαραγράφου Α2 του πρώτου άρθρου του ν. 4152/2013 (Α' 107).

επιτακτική όταν πρόκειται να ασκηθούν σε βάρος τους μέτρα αναγκαστικής εκτέλεσης, τα οποία θα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ήδη επιβαρυνόμενη καθημερινότητά τους.

Η Αρχή πρότεινε, ως εκ τούτου, την επανεξέταση του συνολικού πλαισίου, προς την κατεύθυνση της παροχής επί της ουσίας διευκολύνσεων για την αντιμετώπιση των αναγκών των οφειλετών με αναπηρία και την αποπληρωμή των χρεών τους. Ο Συνήγορος πρότεινε ειδικότερα τη σύσταση και λειτουργία επιτροπής στα Κέντρα Βεβαίωσης και Είσπραξης (ΚΕ.Β.ΕΙΣ.) της Α.Α.Δ.Ε., με αρμοδιότητα την εξέταση των οφειλών των ατόμων με αναπηρία κατά περίπτωση, πριν από την επιβολή οποιουδήποτε μέτρου αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος τους και τη δυνατότητα ρύθμισης ή ακόμα και διαγραφής οφειλών που είναι ανεπίδεκτες ρύθμισης.

Οι προτάσεις του Συνηγόρου έγιναν μερικώς αποδεκτές. Το πλαίσιο προς το παρόν δεν επανεξετάστηκε μεν συνολικά, ούτε προχώρησε η πρόταση της σύστασης επιτροπής στα ΚΕ.Β.ΕΙΣ., όμως στο άρθρο 65 του ν. 5113/2024, προβλέφθηκε η προσθήκη των ατόμων με αναπηρία στην έννοια του «ευάλωτου οφειλέτη». Η διάταξη διαμορφώθηκε ως εξής: «ως “ευάλωτος οφειλέτης” νοείται ο οφειλέτης, στο πρόσωπο του οποίου πληρούνται σωρευτικά τα εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια που ισχύουν, σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 4472/2017 (Α' 74), καθώς και άτομα με αναπηρία, εφόσον το ποσοστό αναπηρίας τους, σε συνδυασμό με το εισόδημα και την περιουσία τους, τους προσδίδουν τα χαρακτηριστικά του ευάλωτου οφειλέτη». Τα ειδικότερα εισοδηματικά και περιουσιακά κριτήρια, καθώς και το ποσοστό αναπηρίας (67% και άνω) καθορίστηκαν με την υπ' αρ. 106723 ΕΞ 2024 Υ.Α. (Φ.Ε.Κ. 4337 Β').

Τα άτομα με αναπηρία που πληρούν τα κριτήρια αυτά μπορούν

συνεπώς να έχουν τις ωφέλειες που προβλέπονται για τους ευάλωτους οφειλέτες, όπως η ένταξη στο Ενδιάμεσο Πρόγραμμα Στήριξης της Πρώτης Κατοικίας⁹⁷ ή οι ειδικές προβλέψεις στο πλαίσιο της ρύθμισης οφειλών μέσω του Εξωδικαστικού Μηχανισμού⁹⁸ και του Κώδικα Δεοντολογίας των Τραπεζών⁹⁹. Ακόμα πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η πρόβλεψη του άρθρου 25 του ν. 5143/2024, σχετικά με τη ρύθμιση των οφειλών προς Ο.Τ.Α. σε έως 60 δόσεις, βάσει της οποίας, για φυσικά πρόσωπα που πληρούν τα κριτήρια του ευάλωτου οφειλέτη¹⁰⁰ προβλέπεται επιπλέον η ποσοστιαία απαλλαγή από προσαυξήσεις και τόκους εκπρόθεσμης καταβολής, καθώς και από πρόστιμα λόγω εκπρόθεσμης υποβολής ή μη υποβολής ή ανακριβούς δήλωσης ή λόγω μη καταβολής τέλους¹⁰¹.

Ο Συνήγορος παρακολουθεί το θέμα και θα συνεχίσει να παρεμβαίνει προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της προστασίας των οφειλετών με αναπηρία.

B. Απονομή σύνταξης σε αμφοτεροπλεύρως ορφανά & ανάπηρα τέκνα ασφαλισμένων στο Δημόσιο

Ο Συνήγορος διερεύνησε το αίτημα πολίτη που είναι νόμιμος δικαστικός συμπαραστάτης της αδελφής του, η οποία, βάσει γνωμάτευσης της Α.Σ.Υ.Ε, έχει συνολικό ποσοστό αναπηρίας 70% εφ’

97. Βλ. σχετικά: <http://www.keyd.gov.gr/epidothsh-stegastikoy/>.

98. Βλ. σχετικά: http://www.keyd.gov.gr/ryumish_ofeilvn_ejvdik/.

99. Βλ. σχετικά: <http://www.keyd.gov.gr/kodikas-deontologias/>.

100. Σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις απαιτείται η έκδοση βεβαίωσης ευάλωτου οφειλέτη μέσω της ψηφιακής πύλης gov.gr <https://www.gov.gr/ipiresies/periousia-kai-phorologia/diakheirise-opheilon/bebaiose-eualotou-opheilete>.

101. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/deltia-typoy/post/deltio-typoy-or-problepsh-neas-dynatothtas-ry8mishs-se-ews-60-doseis-ofeilwn-pros-ota-gia-eyalwtoysmh-eyalwtoys-ofeiletes-pro8esmia-ews-31.1.2025>.

όρου ζωής και είναι ανίκανη για κάθε βιοποριστικό επάγγελμα¹⁰².

Η μητέρα της, όσο ζούσε, λάμβανε σύνταξη χηρείας από τη Γενική Διεύθυνση Απονομής Συντάξεων Δημοσίου Τομέα (τ. Γ.Λ.Κ.) ως χήρα, επικουρική σύνταξη από το Μετοχικό Ταμείο Πολιτικών Υπαλλήλων και το Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης & Εφάπαξ Παροχών και σύνταξη γήρατος εξ ιδίου δικαιώματος από το πρώην Ι.Κ.Α. – Ε.ΤΑ.Μ.

Το 2023, η Α' Διεύθυνση Απονομής Συντάξεων (τ. Ι.Κ.Α.) απένειμε σύνταξη στην ανάπηρη κόρη σε ποσοστό 50%, λόγω θανάτου της μητέρας της, ενώ από τη Δ' Διεύθυνση Απονομής Συντάξεων & Εφάπαξ Δημοσίου εκδόθηκε τροποποιητική συνταξιοδοτική πράξη, η οποία όριζε σε 50% το ποσοστό από τη σύνταξή της.

Όμως, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία¹⁰³, τα ορφανά και από τους δύο γονείς τέκνα που πάσχουν από νοητική υστέρηση ή αυτισμό ή από πολλαπλές βαριές αναπηρίες ή από χρόνιες ψυχικές διαταραχές, που επιφέρουν μόνιμο ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω, λαμβάνουν το ποσό της σύνταξης που πράγματι ελάμβανε ο θανών συνταξιούχος γονέας ή το ποσό που δικαιούτο να λάβει ο θανών ασφαλισμένος γονέας, υπό την προϋπόθεση ότι τα πρόσωπα αυτά δεν εργάζονται ή δεν ασκούν κάποιο επάγγελμα ή δεν λαμβάνουν σύνταξη από δική τους εργασία. Επίσης, εάν τα και από τους δύο γονείς ορφανά ανάπηρα τέκνα δικαιούνται και δεύτερη κύρια σύνταξη, τότε χορηγείται το πλήρες ποσό της μεγαλύτερης, σε ύψος, σύνταξης και η δεύτερη σύνταξη μεταβιβάζεται¹⁰⁴.

Οι ανωτέρω ευνοϊκές προβλέψεις δεν ίσχυαν για τα από τους δύο

102. Φ.Υ. 299249.

103. Παρ. 5 του άρ. 5 του ν. 3232/2004, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 3 του άρ. 26 του ν. 4075/2012 (η φράση 80% αντικαθίσταται από την φράση 67% και άνω), καθώς και άρ. 19 του ν. 4611/2019.

104. Εδ. α' της παρ. 5 του άρθρ. 5 του ν. 3232/04 και παρ. 9, 10 και 11 του άρθρ. 28 του α.ν. 1846/1951.

γονείς ορφανά τέκνα ασφαλισμένων στο Δημόσιο με αναπηρία 67% και άνω. Για τον λόγο αυτό, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στον αρμόδιο Υπουργό Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, ζητώντας την επέκταση των διατάξεων της παρ. 5 του άρθρ. 5 του ν. 3232/2004 και για τα παιδιά ασφαλισμένων στο Δημόσιο¹⁰⁵.

Σε μια εξέλιξη στα τέλη του 2023, η νομοθετική πρόταση έγινε δεκτή και το ανωτέρω συνταξιοδοτικό δικαίωμα επεκτάθηκε και στους ασφαλισμένους του δημοσίου, με τις διατάξεις του άρθρ. 119 του ν. 5078/2023 (Φ.Ε.Κ. Α' 211/20.12.2023¹⁰⁶).

1.10. Άρθρο 30 – ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ, ΤΗΝ ΑΝΑΨΥΧΗ, ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ

Η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία, σε ίση βάση με τους άλλους, στην πολιτιστική ζωή και η λήψη των κατάλληλων μέτρων, ώστε να απολαμβάνουν πρόσβαση στο πολιτιστικό υλικό, σε πολιτιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες, προβλέπεται ρητά από τη Δ.Σ.Δ.Α.Α. Το ίδιο ισχύει και για την εξασφάλιση της πρόσβασής τους σε ψυχαγωγικές και τουριστικές, τοποθεσίες, καθώς και για τη διασφάλιση ότι θα τους παρέχονται οι κατάλληλες υπηρεσίες από εκείνους που σχετίζονται με τη διοργάνωση ψυχαγωγικών, τουριστικών, και αθλητικών δραστηριοτήτων.

A. Πρόσβαση κωφών και βαρήκων ατόμων σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους

Με το άρθρο 33 του ν. 5121/2024 (Φ.Ε.Κ. Α' 106), αναγνωρίστηκε

105. Έγγραφο υπ' αριθ. 299249/55316/10.10.20222 και 299249/63408/22.12.2023.

106. <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/synopsh-diamesolabhs-s-or-aponomh-synta3hs-se-amfiteropleyrws-orfana-and-anaphra-tekna-asfalismenwn-sto-dhmosio>.

ότι η ξενάγηση σε μουσεία, αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους και μνημεία από επαγγελματίες ξεναγούς μπορεί να γίνεται σε γλώσσα επιλογής των επισκεπτών, στην οποία περιλαμβάνεται και η νοηματική. Ο Συνήγορος του Πολίτη, ήδη από το 2020 είχε επισημάνει προς το Υπουργείο Τουρισμού ότι οφείλει να καλύψει με θετικά μέτρα τις ανάγκες επικοινωνίας των κωφών και βαρήκων ατόμων που χρησιμοποιούν την ελληνική νοηματική γλώσσα, ώστε να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους, σε ισότιμη βάση με τους χρήστες της ελληνικής προφορικής γλώσσας¹⁰⁷. Ο Συνήγορος χαιρετίζει επομένως τη νέα ρύθμιση, αν και διαπιστώνει ότι αυτή δεν συνοδεύθηκε από μέτρα που να ευνοούν την εφαρμογή της στην πράξη, π.χ. με πρόβλεψη μοριοδότησης της γνώσης της νοηματικής γλώσσας για την εισαγωγή στις σχολές ξεναγών¹⁰⁸.

1.11. Άρθρο 33 – ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

Η Δ.Σ.Δ.Α.Α. προβλέπει ότι τα κράτη – μέλη, σύμφωνα με το σύστημα οργάνωσής τους, ορίζουν ένα ή περισσότερα κομβικά σημεία εντός της κυβέρνησης για ζητήματα σχετικά με την εφαρμογή της και θα εξετάσουν την εγκαθίδρυση ή σχηματισμό ενός συντονιστικού μηχανισμού, προκειμένου να διευκολυνθούν σχετικές ενέργειες σε διαφορετικούς τομείς και σε διαφορετικά επίπεδα. Κατ' εφαρμογή του ανωτέρω άρθρου, με τον ν. 4488/2017 ορίστηκε στην Κυβέρνηση Συντονιστικός Μηχανισμός (άρθρο 69),

107. Βλ. Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες έτους 2022, σελ. 29: <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2022-or-dikaiwmata-twn-atomwnn-me-anaphries>.

108. Βλ. Απόφαση Υπουργού Τουρισμού με θέμα: «ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΞΕΝΑΓΩΝ ΑΘΗΝΑΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΟΔΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2024 – 2026» Α.Δ.Α.: 6ΦΣΤ465ΧΘΟ-Ζ3Φ <https://drive.google.com/file/d/1Wk4IRU5v3A-EKJKRscutX-MVAYnv19pk/view>.

Κεντρικό Σημείο Αναφοράς (άρθρο 70) και επιμέρους Σημεία Αναφοράς στα Υπουργεία, τις Περιφέρειες και τους Δήμους (άρθρο 71). Στους Δήμους συνήθως η συγκεκριμένη αρμοδιότητα ανατίθεται από τον Δήμαρχο σε υπαλλήλους των Κοινωνικών ή, λιγότερο συχνά, των Τεχνικών τους Υπηρεσιών.

A. Παρεμβάσεις του Συνηγόρου σχετικά με ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας των Σημείων Αναφοράς των Δήμων

A.1. Παρέμβαση προς τους συναρμόδιους Υπουργούς

Τα ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας που αναδείχθηκαν στο πλαίσιο των συναντήσεων εργασίας του Συνηγόρου με τα Σημεία Αναφοράς μεγάλου αριθμού Δήμων της Περιφέρειας Αττικής¹⁰⁹ και της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης, καθώς και οι βασικές προτάσεις για την αποτελεσματικότερη άσκηση των καθηκόντων και της αρμοδιότητάς τους, καταγράφονται αναλυτικά στην Ειδική Έκθεση της Αρχής για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες του έτους 2023¹¹⁰.

Στις αρχές του 2024, ο Συνήγορος πραγματοποίησε περαιτέρω παρέμβαση, απευθυνόμενος προς τους συναρμόδιους Υπουργούς Επικρατείας, Εσωτερικών, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και τη Γενική Γραμματέα Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹¹¹. Η Αρχή έθεσε διεξοδικά υπόψη τους τις διαπιστώσεις και τις συστάσεις της και ζήτησε να ληφθούν υπόψη, κατά την αναμόρφωση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου και των σχεδιαζόμενων δράσεων, ώστε να καταστεί ο συνολικός μηχανισμός αποτελεσματικός στη

109. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/default/post/deltio-typoy-or-synanthshsh-ergasias-gia-ta-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphria>.

110. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdoseis-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2023-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries> (σελ. 15 – 17).

111. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 6915/09.02.2024.

διαχείριση των ζητημάτων της αναπηρίας και να οδηγήσει σε ουσιαστική άμβλυνση και άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι συμπολίτες μας με αναπηρία στην καθημερινότητά τους.

A.2. Παρέμβαση στο πλαίσιο σχολιασμού της Εθνικής Στρατηγικής 2024 – 2030

Στην Εθνική Στρατηγική 2024 – 2030 αναφέρεται ότι έχει δρομολογηθεί η νομοπαρασκευαστική διαδικασία για την τροποποίηση του νόμου 4488/2017, σε διαβούλευση και συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία για τα άτομα με Αναπηρία, την Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας και κάθε αρμόδιο φορέα, με αντικείμενο την οργανωτική διάρθρωση και την αναβάθμιση της λειτουργίας του Συντονιστικού Μηχανισμού και των επιμέρους Σημείων Αναφοράς¹¹², με αξιοποίηση των εργαλείων και διαδικασιών κεντρικού συντονισμού και παρακολούθησης που προβλέπει ο νόμος 4622/2019, καθώς και του πλήρως προσβάσιμου ψηφιακού κόμβου amea.gov.gr.

Ειδικότερα, αναφέρεται ότι στην επικείμενη τροποποίηση του νόμου 4488/2017, έχει περιληφθεί πρόταση θέσπισης της υποχρέωσης σύνταξης Ετήσιων Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και από τις Περιφέρειες της χώρας με ανατροφοδότηση από τους οικείους Δήμους, καθώς και ανάρτησης/δημοσιοποίησης των σχεδίων και απολογιστικών εκθέσεων στον ψηφιακό κόμβο amea.gov.gr. Προτείνεται, δε, η αναβάθμιση του ρόλου των Επιμέρους Σημείων Αναφοράς στις Περιφέρειες και τους Δήμους της χώρας, με στόχο τη «*συννοχή των δράσεων που αντιστοιχούν σε κάθε διακριτό επίπεδο διακυβέρνησης και, τελικά, στην αλλαγή της ζώσας καθημερινότητας όλων των πολιτών και των επισκεπτών από το εξωτερικό, σε ολόκληρη την επικράτεια*».

112. Άρθρα 69 και 71 του ν. 4488/2017 αντίστοιχα.

Ο Συνήγορος, στις παρατηρήσεις του επί της Ε.Σ. που υπέβαλε στον Υπουργό Επικρατείας¹¹³, αξιολόγησε θετικά όλες τις ανωτέρω προβλέψεις, οι οποίες άλλωστε υλοποιούν και αιτήματα που είχαν αναδείξει τα Σημεία Αναφοράς των Δήμων στις συναντήσεις εργασίας που είχε μαζί τους η Αρχή εντός του 2023.

Τόνισε, ωστόσο, ότι είναι απαραίτητο να γίνουν συγκεκριμένες ενέργειες, και όχι μόνο γενικές εξαγγελίες σχετικά με τον καθορισμό αρμοδιοτήτων των σημείων αναφοράς, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, δεδομένου ότι πρόκειται για το επίπεδο που έρχεται πιο άμεσα σε επαφή με τους πολίτες με αναπηρία και έχει καλύτερη γνώση των προβλημάτων και των αναγκών τους.

Η επικοινωνία του Συνηγόρου με τα Σημεία Αναφοράς κατέδειξε ότι η αρμοδιότητά τους είναι ασαφής, ασκείται επιπλέον της καθημερινής τους υπηρεσιακής, και συχνά ιδιαίτερα απαιτητικής, απασχόλησής τους στον δήμο, η σύνδεση με τα κεντρικά σημεία αναφοράς είναι χαλαρή έως ανύπαρκτη και η τελική παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών εξαιρετικά ελλιπής. Το ζήτημα πρέπει, συνεπώς, να επιλυθεί άμεσα, στο πλαίσιο της επικείμενης τροποποίησης του ν. 4488/2017.

113. Βλ. παρούσα έκθεση, σελ. 81

The background of the entire page is a collage of numerous fingerprints. Each fingerprint is rendered in a different color, including shades of orange, yellow, green, blue, and purple. The prints are arranged in a way that they overlap and fan out across the page, creating a vibrant, textured effect.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΔΕΥΤΕΡΟ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Αποστολή του Συνηγόρου του Πολίτη, ως Πλαισίου Προαγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 72 του ν. 4488/2017, είναι η παρακολούθηση, προαγωγή και προστασία της εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Α.Α. και των δημόσιων πολιτικών, για την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Το Πλαίσιο Προαγωγής, μεταξύ άλλων, εκφράζει γνώμη για τη συμβατότητα των δημοσίων πολιτικών που προωθούνται σε κεντρικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, καθώς και για τη συμβατότητα της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας με τις διατάξεις της Σύμβασης.

Ως εκ τούτου, η Εθνική Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2024 – 2030 που εκπονήθηκε εντός του 2024, αποτέλεσε κείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, το οποίο η Αρχή παρακολούθησε σε όλα του τα στάδια, από την προετοιμασία και την υποβολή του ως σχέδιο σε διαβούλευση, έως την οριστική διαμόρφωσή του, συμβάλλοντας με παρατηρήσεις, επισημάνσεις και προτάσεις βελτίωσης.

2.1. ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ 2024 – 2030

Σε συνέχεια του πρώτου Εθνικού Σχεδίου Δράσης 2020 – 2023, το οποίο αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς την υλοποίηση των δεσμεύσεων που ανέλαβε η χώρα μας με την υπογραφή και κύρωση της Δ.Σ.Δ.Α.Α.¹¹⁴, η Κυβέρνηση προχώρησε στη σύνταξη της Εθνικής Στρατηγικής (Ε.Σ.) για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2024 – 2030¹¹⁵.

114. Οι βασικές παρατηρήσεις του Συνηγόρου επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης περιλαμβάνονται στην Ειδική Έκθεση της Αρχής για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες 2020, σελ. 89 επ. <https://www.synigoros.gr/el/category/eidikes-ek8eseis/post/dikaiwmata-twn-atomwnn-me-anaphries:-eidikh-ek8esh-2020-2>.

115. Βλ. σχετικά: <https://amea.gov.gr/strategy/strategy-2024-2030>.

Το κείμενο της Ε.Σ. τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση από τις 29 Απριλίου έως τις 24 Μαΐου 2024, τόσο μέσω της ιστοσελίδας της Ανοικτής Διακυβέρνησης (www.opengov.gr), όσο και μέσω της Ψηφιακής Πύλης για τα Άτομα με Αναπηρία (www.amea.gov.gr).

Η ανάγκη σύνταξης Ε.Σ. είχε τονιστεί και από την αρμόδια Επιτροπή των Η.Ε. στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς τη χώρα μας, μετά από τη διαδικασία εξέτασης της πρώτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας για την εφαρμογή της Δ.Σ.Δ.Α.Α. τον Σεπτέμβριο του 2019.

Η Ε.Σ. αναπτύσσεται σε επτά πυλώνες (καθολική προσβασιμότητα – ανεξάρτητη διαβίωση στην κοινότητα – πρόσβαση στην υγεία – συμπερίληψη, καινοτομία και νέα προγράμματα σπουδών, επιμόρφωση και κατάρτιση – πρόσβαση στην εργασία – ορατότητα, αφύπνιση, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση – στήριξη της οικογένειας ατόμων με αναπηρία) και κάθε πυλώνας περιλαμβάνει συγκεκριμένους στόχους που εξειδικεύονται σε συγκεκριμένες δράσεις. Αλληλεπιδρά με άλλες εθνικές στρατηγικές και σχέδια, όπως η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας και το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», αλλά και με διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές, όπως η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Ο Συνήγορος, χαιρετίζοντας την πρωτοβουλία για τη σύνταξη και θέση σε διαβούλευση της Ε.Σ., υπέβαλε τις παρατηρήσεις του¹¹⁶ στον Υπουργό Επικρατείας, με την αρμοδιότητα του Συντονιστικού Μηχανισμού του άρθρου 69 του ν. 4488/2017. Τόνισε, δε, ότι συμμερίζεται απολύτως το όραμα της νέας Στρατηγικής, ήτοι την πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης, μέσω της ανεμπόδιστης, αυτόνομης και ασφαλούς άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις σε κάθε τομέα του κοινωνικού,

116. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 32343/01.07.2024.

πολιτικού, οικονομικού και πολιτιστικού βίου, καθώς και της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών για όλους.

Στις γενικές του παρατηρήσεις, ως ιδιαιτέρως θετικά σημεία, ο Συνήγορος αξιολόγησε τα εξής:

- Την υιοθέτηση, για τη δόμηση της Στρατηγικής, των θεμελιωδών αρχών της Δ.Σ.Δ.Α.Α., και συγκεκριμένα: α) του καθολικού σχεδιασμού και της προσβασιμότητας, β) της ετερογένειας της αναπηρίας, και γ) της ανάγκης καταπολέμησης των πολυλαπλών και διαθεματικών διακρίσεων.
- Το γεγονός ότι η νέα Στρατηγική ακολουθεί το πρότυπο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής 2024 – 2030 ως προς τη φιλοσοφία, τη βασική διάρθρωση και το περιεχόμενό της, καθώς με τον τρόπο αυτό καθίσταται ευχερέστερη η παρακολούθηση των εξελίξεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.
- Την παράθεση του θεωρητικού και νομικού πλαισίου εντός του οποίου αναπτύσσονται οι επιμέρους πυλώνες, στόχοι και δράσεις.
- Τη συμπερίληψη στη στοχοθεσία ορισμένων προτάσεων που επανειλημμένα έχει θέσει υπόψη των αρμοδίων φορέων ο Συνήγορος, τόσο με μεμονωμένα έγγραφά του, όσο και μέσω των πέντε, μέχρι σήμερα, ειδικών εκθέσεών του για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (ετών 2019, 2020, 2021, 2022 και 2023)¹¹⁷.
- Την πρόβλεψη ώστε – πέραν των ετήσιων εκθέσεων προόδου – να υπάρξει και μία ενδιάμεση αποτίμηση προόδου υλοποίησης έως το τέλος του 2027, με στόχο την αυξημένη λογοδοσία και διαφάνεια, καθώς και την επικαιροποίηση και βελτιστο-

117. Ενδεικτικά αναφέρουμε την αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου για το δελτίο στάθμευσης ατόμων με αναπηρία και την αποσύνδεσή του από το όχημα και τον κυλινδρισμό του οχήματος (Δράση 15 της Εθνικής Στρατηγικής), καθώς και την υιοθέτηση πολλών προτάσεων της Αρχής για τα Σημεία Αναφοράς των Ο.Τ.Α. (Δράσεις 158, 159, 163, κ.ά.).

ποίηση της Εθνικής Στρατηγικής σε επίπεδο δράσεων.

Ο Συνήγορος, ωστόσο, επισήμανε ότι, κατά την άποψή του, εγείρουν προβληματισμό τα ακόλουθα σημεία:

- Η νέα Εθνική Στρατηγική σε σημαντικό βαθμό επαναλαμβάνει – με ορισμένες προσθήκες – στόχους και δράσεις που είχαν τεθεί ήδη στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αναπηρία 2020 – 2023. Για τους στόχους/δράσεις που επαναλαμβάνονται, δεν προκύπτει ποιος ήταν ο βαθμός υλοποίησής τους στο πλαίσιο εφαρμογής του προγενέστερου Εθνικού Σχεδίου Δράσης, και άρα δεν προκύπτει ποια θα είναι η προστιθέμενη αξία της νέας Εθνικής Στρατηγικής ή η επιτευχθείσα πρόοδος. Η Αρχή σημείωσε, δε, ότι, μέχρι τον χρόνο υποβολής των παρατηρήσεών της, είχε δημοσιευθεί μόνο μία ετήσια έκθεση προόδου υλοποίησης του προηγούμενου Εθνικού Σχεδίου Δράσης, τον Νοέμβριο του 2021.
- Πολλές δράσεις που μετατίθενται για το μέλλον αφορούν υλοποίηση υποχρεώσεων που έχουν αναληφθεί ήδη από μακρού χρόνου. Χαρακτηριστικά, ο Συνήγορος ανέφερε το παράδειγμα της δράσης 8 για την υλοποίηση παρεμβάσεων διασφάλισης της φυσικής προσβασιμότητας σε όλα τα δημόσια κτίρια της κεντρικής, αποκεντρωμένης και τοπικής διοίκησης και αυτοδιοίκησης και των εποπτευόμενων φορέων τους, στόχος για τον οποίο τίθεται ως ορίζοντας υλοποίησης το απώτατο δυνατό σημείο, δηλ. ο Δεκέμβριος του 2030. Όμοια είναι και η περίπτωση της δράσης 78 για την «Πλήρη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε ολόκληρο το φάσμα της υγειονομικής περίθαλψης», ενώ ο Στόχος II.2 για την ενίσχυση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας μέσω της συστηματοποίησης και του εξορθολογισμού των κανόνων ασφάλισης, φορολογίας και παροχών είχε περιληφθεί επίσης στο προηγούμενο Εθνικό Σχέδιο

Δράσης και η σπουδαιότητά του είχε επισημανθεί, ήδη από το 2019, στις Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες για την Ελλάδα.

- Στη νέα Εθνική Στρατηγική περιλαμβάνονται δράσεις που αφορούν την εφαρμογή διατάξεων και μέτρων που ισχύουν ήδη, όπως η δράση 114, σχετικά με την εφαρμογή ποσόστωσης προσλήψεων ατόμων με αναπηρία στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα.
- Οι πυλώνες – στόχοι που τίθενται με τη νέα Εθνική Στρατηγική κινούνται στο πλαίσιο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής και στην πλειονότητά τους δεν εγείρουν αντιρρήσεις. Ωστόσο, συχνά αρκετοί στόχοι και δράσεις τίθενται γενικόλογα και είναι δυσχερής η πλήρης κατανόησή τους, ενώ σε μερικές δράσεις ελλείπει παντελώς η πρόβλεψη δεικτών για την αξιολόγησή τους. Ο Συνήγορος επισήμανε ότι θα είναι βεβαίως κρίσιμος και ο τρόπος και ο βαθμός υλοποίησης των στόχων/δράσεων, δεδομένου ότι συχνά θα απαιτηθεί συνεργασία περισσότερων φορέων, εγκατάλειψη παλαιότερων πρακτικών και επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών. Σχετικά καθίσταται επιτακτική η εγρήγορση και η συνεχής και επικοινωνιακή συνεργασία των περισσότερων εμπλεκόμενων φορέων, καθώς και η τήρηση της υποχρέωσης παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των διαφόρων δράσεων, μέσω της έγκαιρης εκπόνησης και δημοσίευσης των προβλεπόμενων εκθέσεων υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής.

Σε συνέχεια των γενικών αυτών παρατηρήσεων, ο Συνήγορος παρέθεσε σειρά στόχων και δράσεων που θεώρησε ότι χρήζουν διευκρινίσεων και περαιτέρω επεξεργασίας, υποβάλλοντας ταυτόχρονα και προτάσεις που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην υλοποίησή τους.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε ανά πυλώνα τα εξής:

Πυλώνας Ι: Καθολική προσβασιμότητα

- Πολύ θετική κρίνεται η πρόβλεψη για την αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου σχετικά με το Δελτίο Στάθμευσης Ατόμων με αναπηρία και την αποσύνδεσή του από το όχημα και τον κυλινδρισμό του οχήματος (Στόχος Ι.2, Δράση 15), καθώς και η πρόβλεψη για την ένταξη των παροχών της κάρτας διοδίων στην Εθνική Κάρτα Αναπηρίας, ώστε να απλουστευθεί η διαδικασία διέλευσης των δικαιούχων (Στόχος ΙΙ.1, Δράση 29). Οι προβλέψεις αυτές έχουν διατυπωθεί επανειλημμένα ως προτάσεις από τον Συνήγορο¹¹⁸, η, δε, πρώτη εξ αυτών είχε συμπεριληφθεί και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης.
- Η επέκταση της ψηφιακής προσβασιμότητας (Στόχος Ι.3) είναι σημαντικό να συνοδεύεται και από εναλλακτικές λύσεις, ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν στην πράξη να ασκούν ψηφιακά τα δικαιώματά τους και να έχουν πρόσβαση στις ψηφιακές διαδικασίες μέσω της πρόβλεψης για παροχή συνδρομής από τη Διοίκηση (πχ. Κ.Ε.Π. ή επιδότηση για τηλέφωνα νέας τεχνολογίας¹¹⁹).
- Για την υλοποίηση των προβλέψεων του νόμου 4994/2022, με το Μέρος Β' του οποίου μεταφέρθηκε στην Ελλάδα η Οδηγία 2019/882/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις προσβασιμότητας προϊόντων και υπηρεσιών, ορίζεται χρονικός ορίζοντας ο Δεκέμβριος του 2026 (Στόχος Ι.4, Δράση 26). Ο νόμος, όμως, έχει έναρξη ισχύος την 28η Ιουνίου 2025 και αφορά μόνο τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων που

118. Ειδική Έκθεση για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες 2022, σελ. 20 – 21 <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdoseis-ek8eseis/post/eidikh-ek8esh-2022-or-dikaiwmata-twn-atomwn-me-anaphries>.

119. Βλ. παρούσα έκθεση σελ. 25-27

έχουν εκκινήσει μετά τη συγκεκριμένη ημερομηνία. Υπό την έννοια αυτή, όταν τα εν λόγω αντικείμενα ανατίθενται μέσω δημοσίων συμβάσεων, οι τεχνικές προδιαγραφές προσβασιμότητας θα πρέπει, από 28.06.2025 και εφεξής, να καθορίζονται με παραπομπή στις εν λόγω προδιαγραφές. Ωστόσο, μέχρι την ημερομηνία αυτή, οι τεχνικές προδιαγραφές για την προσβασιμότητα διατυπώνονται υποχρεωτικά με άλλους, προβλεπόμενους από το ενωσιακό δίκαιο, τρόπους, ενώ ταυτόχρονα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτρέπει να γίνεται αναφορά στις υποχρεωτικές απαιτήσεις προσβασιμότητας της Οδηγίας 2019/882 και στις προκηρύξεις που δημοσιεύονται πριν την ημερομηνία έναρξης ισχύος της (28.06.2025). Επομένως, ο τεθείς χρονικός ορίζοντας για την εν λόγω δράση θα πρέπει να αναθεωρηθεί (προς το συντομότερο) με βάση τα παραπάνω και σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζει ότι, το αργότερο μέχρι τον Ιούνιο του 2025, οι δημόσιες αρχές θα είναι έτοιμες να διατυπώνουν τις τεχνικές προδιαγραφές με γνώμονα την υποχρέωση προσβασιμότητας που θεσπίζει το ενωσιακό δίκαιο.

Πυλώνας II: Ανεξάρτητη Διαβίωση στην Κοινότητα

- Αναμένεται η αξιολόγηση του Προγράμματος Προσωπικού Βοηθού (Στόχος II.1, Δράση 30) με την ολοκλήρωση της πιλοτικής εφαρμογής, ώστε να είναι δυνατές διορθωτικές παρεμβάσεις για την κάλυψη των αναγκών σε μεγαλύτερο βαθμό κατά την οριστική εφαρμογή του προγράμματος, και με τρόπο που να μην υπάρξει χρονικό διάστημα κατά το οποίο δεν θα παρέχονται οι σχετικές υπηρεσίες. Ενόψει

της επέκτασης εφαρμογής του προγράμματος, ο Συνήγορος έθεσε υπόψη του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας τα διοικητικά ζητήματα που είχε εντοπίσει κατά την περίοδο υλοποίησης και έχρηζαν βελτίωσης¹²⁰. Σε κάθε περίπτωση, θετικό στοιχείο αποτελεί η επέκταση του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» (Δράση 39), το οποίο υλοποιείται από τους Δήμους της Χώρας, αναγκαίο ωστόσο θα ήταν να επιτευχθεί ο συντονισμός στην λειτουργία των δύο προγραμμάτων «Βοήθεια στο σπίτι» και «Πρωτογενούς Βοηθείου», για την αποφυγή επικαλύψεων ή κενών στην παρεχόμενη προστασία.

- Προκειμένου για την επίτευξη της ανεξάρτητης διαβίωσης των ατόμων με αναπηρίες, είναι θετικό ότι επιδιώκονται, στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής, παρεμβάσεις σε επίπεδο θεσμικό για τη βελτίωση του κανονιστικού πλαισίου, με στόχο την εύρεση προσβάσιμης στέγας, καθώς και η αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για τις Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης. Παράλληλα, προβλέπεται η υποστήριξη των περιφερειακών και τοπικών αρχών στις πολιτικές αποϊδρυματοποίησης (Στόχος II.1, Δράσεις 31 και 36). Ο Συνήγορος επισήμανε ότι πρέπει σχετικά να συμπεριληφθούν ως πρώτιστης σημασίας δράσεις και α) η καταγραφή των πραγματικών αναγκών ως προς τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία που έχουν ανάγκες πρόσβασης σε κατάλληλους χώρους με υπηρεσίες υποστήριξης διαβίωσης, ανά περιοχή και αναλόγως των ιδιαίτερων αναγκών τους, β) η δημιουργία μητρώου χώρων υποστηριζόμενης διαβίωσης ατόμων με αναπηρία και αντίστοιχων φορέων,

120. Έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. 336789/48812/10.10.2023 προς το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, με αρ. πρωτ. 343822/11139/4.3.2024 προς τον e-ΕΦΚΑ και με αρ. πρωτ. 343822/59713/5.12.2023 προς το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας και τον Ο.Π.Ε.Κ.Α.

καθώς και η θέσπιση διαδικασιών υποβολής – καταγραφής και διαχείρισης σχετικών αιτημάτων.

- Ως ιδιαίτερα θετικό μέτρο κρίνεται η υιοθέτηση ενιαίου κανονισμού για την εκτίμηση της αναπηρίας στο πλαίσιο του έργου δημιουργίας ενιαίου κανονισμού ασφάλισης και παροχών για το σύνολο των ενταχθέντων στον e-Ε.Φ.Κ.Α. φορέων (Δράση 41). Θα ήταν, ωστόσο, επιβεβλημένη η προσθήκη και των εξής επιπλέον Δράσεων: α) έκδοση του Κανονισμού Παροχών και Υπηρεσιών του Ο.Π.Ε.Κ.Α., με συστηματοποίηση των διατάξεων που διέπουν τα επιδόματα αναπηρίας, τα οποία χορηγούνται από τον Οργανισμό, β) διασφάλιση της χορήγησης των επιδομάτων αναπηρίας από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α. στους έχοντες το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος στη χώρα, καθώς τα επιδόματα αυτά αποτελούν «βασικά πλεονεκτήματα» κοινωνικής αρωγής και κρίνονται αναγκαία για να διασφαλίσουν την απολύτως στοιχειώδη αξιοπρεπή διαβίωση των ατόμων με αναπηρία και την αποτροπή κοινωνικού αποκλεισμού τους, γ) χορήγηση μέρους του επιδόματος βαριάς αναπηρίας και σε όσους λαμβάνουν κοινωνικοασφαλιστική παροχή από ίδιο δικαίωμα ή λόγω θανάτου συζύγου τους, εάν το μηνιαίο ποσό της παροχής αυτής είναι μικρότερο από το μηνιαίο ύψος του επιδόματος βαριάς αναπηρίας.

ΠΥΛΩΝΑΣ III: Πρόσβαση στην Υγεία

- Είναι ιδιαίτερα σημαντική η παράθεση στη νέα Εθνική Στρατηγική στοιχείων που εμφανίζουν την πρόθεση βελτίωσης της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρίες σε υπηρεσίες υγείας, με δεδομένο ότι οι παρεμβάσεις στον

τομέα της υγείας συνεπάγονται συνήθως την τοποθέτηση αυξημένων πόρων. Ο Συνήγορος χαιρετίζει την πρόθεση για εξασφάλιση ανεμπόδιστης πρόσβασης σε όλες τις δομές υγείας και για πλήρη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε όλο το φάσμα της υγειονομικής περίθαλψης (Στόχος III.1, Δράση 78), καθώς και την πρόθεση υλοποίησης μιας προσωποκεντρικής και εξειδικευμένης υγειονομικής περίθαλψης, βασιζόμενης στο σεβασμό στα δικαιώματα των ασθενών.

ΠΥΛΩΝΑΣ V: Πρόσβαση στην εργασία

Στον συγκεκριμένο Πυλώνα οι δράσεις που προτείνονται είναι δύσκολο να σχολιαστούν, καθώς δεν είναι εύκολο να κατανοηθεί τι ακριβώς θα εφαρμοσθεί. Πολλές δράσεις παρουσιάζουν ενδιαφέρον, αλλά απαιτείται η αποσαφήνιση των ζητημάτων που αφορούν τόσο τον σχετικό προϋπολογισμό, όσο και τον σαφή ορισμό χρονοδιαγραμμάτων υλοποίησης. Η εξειδίκευση της περιγραφής των δράσεων με ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο συμπεριληπτικής αναπτυξιακής πολιτικής με μετρήσιμους στόχους, κριτήρια και δείκτες, πρέπει να εξασφαλίζει τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας, να βελτιώνει την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των ατόμων με αναπηρία και να μειώνει/εξαλείφει τις έντονες οικονομικές/κοινωνικές ανισότητες, που εμποδίζουν την πλήρη ένταξή τους, δίνοντας, παράλληλα, έμφαση στην τοπική και περιφερειακή διάσταση της Εθνικής Στρατηγικής.

- Σε ό,τι αφορά τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου (Στόχος V.1), πρόκειται σαφώς για θεμελιώδη στόχο. Η αύξηση της απασχόλησης και η διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας για τα άτομα με αναπηρία στη χώρα μας προϋ-

ποθέτει την ανάληψη πολυεπίπεδων θεσμικών πρωτοβουλιών που θα αναγνωρίζουν τον κρίσιμο ρόλο της αγοράς εργασίας ως μοχλό οικονομικής και κοινωνικής μετάβασης για τη χώρα. Παράλληλα, χρειάζονται σαφείς δεσμεύσεις από το πολιτικό σύστημα και τους κοινωνικούς φορείς, στη βάση μιας συμφωνίας που θα αντιλαμβάνεται τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία ως επένδυση για το μέλλον και μέσο προώθησης ενός αναπτυξιακού υποδείγματος άσκησης κοινωνικής πολιτικής, που θα εξασφαλίζει την πρόσβαση του πληθυσμού σε μία βιώσιμη ανάπτυξη, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Απαιτούνται, τέλος, παρεμβάσεις που θα αποσκοπούν στην προώθηση ενεργητικών πολιτικών στήριξης της απασχόλησης, με έμφαση στη συνεχή κατάρτιση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και στη θεσμοθέτηση φιλόδοξων προγραμμάτων ένταξης των ανέργων ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας. Στον συγκεκριμένο στόχο, ο Συνήγορος πρότείνει την προσθήκη των εξής δράσεων: α) εξειδικευμένες υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού, με συνεκτίμηση του είδους της αναπηρίας και σε συντονισμό με υπηρεσίες αποκατάστασης, όπου χρειάζεται και β) παροχή δυνατότητας για απόκτηση νέων δεξιοτήτων σε άτομα που καθίστανται ανάπηρα σε ώριμη ηλικία για να συνεχίσουν να ασκούν την επαγγελματική τους δραστηριότητα ή, σε περιπτώσεις που αυτό είναι ανέφικτο, για επαγγελματικό αναπροσανατολισμό.

- Αναφερόμενος στον Στόχο V.2 σχετικά με την ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας, ειδικότερα, δε, στη Δράση 124, για την εφαρμογή προγραμμάτων για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας

τας των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, μεταξύ των οποίων και τα άτομα με αναπηρία, ο Συνήγορος παρατήρησε ότι οι δείκτες υλοποίησής της περιορίζονται στη συγκέντρωση αριθμών συμμετοχής (μέτρηση ωφελουμένων). Δεν γίνεται καμία αναφορά σε αριθμό επιχειρήσεων, ούτε σε δείκτες που θα δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη και διατήρηση επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας και καινοτομίας. Συνεπώς, συνάγεται ότι θα είναι περιορισμένης ισχύος. Επιπλέον, δεν υφίσταται δράση σχετική με την επιχειρηματικότητα των γυναικών με αναπηρία, για τις οποίες το ποσοστό απασχόλησης (28%) είναι σημαντικά μικρότερο αυτού των ανδρών με αναπηρία (40%). Προτάθηκε η δημιουργία ενός «αλληλέγγυου τέλους» που θα παρακρατείται ετησίως, μέσω της φορολογικής διοίκησης, από τις επιχειρήσεις που εντάσσονται στο χρηματιστήριο, από τους παρόχους ενέργειας και από άλλους φορείς. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να αναπτυχθεί ένα κεφάλαιο ικανό να στηρίζει τη δημιουργία και διατήρηση ποιοτικής απασχόλησης μέσα από τη στήριξη της επιχειρηματικότητας, την τόνωση των καινοτόμων επενδύσεων και την ενεργοποίηση μέτρων τόνωσης της εγχώριας ιδιωτικής δαπάνης και να εξασφαλιστεί η διάρκεια των πράξεων.

- Σχολιάζοντας τους δείκτες παρακολούθησης του ανωτέρω Στόχου V.2, ο Συνήγορος πρότεινε τον εμπλουτισμό τους και με άλλους, όπως ο αριθμός των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, ο αριθμός Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και Κοι.Σ.Π.Ε. που συμμετέχει σε δημόσιες συμβάσεις, ο αριθμός Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και Κοι.Σ.Π.Ε. που αναλαμβάνει δημόσιες συμβάσεις, ο αριθμός Ατόμων με Αναπηρία που απασχολούνται σε Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης ή σε Κοι.Σ.Π.Ε.

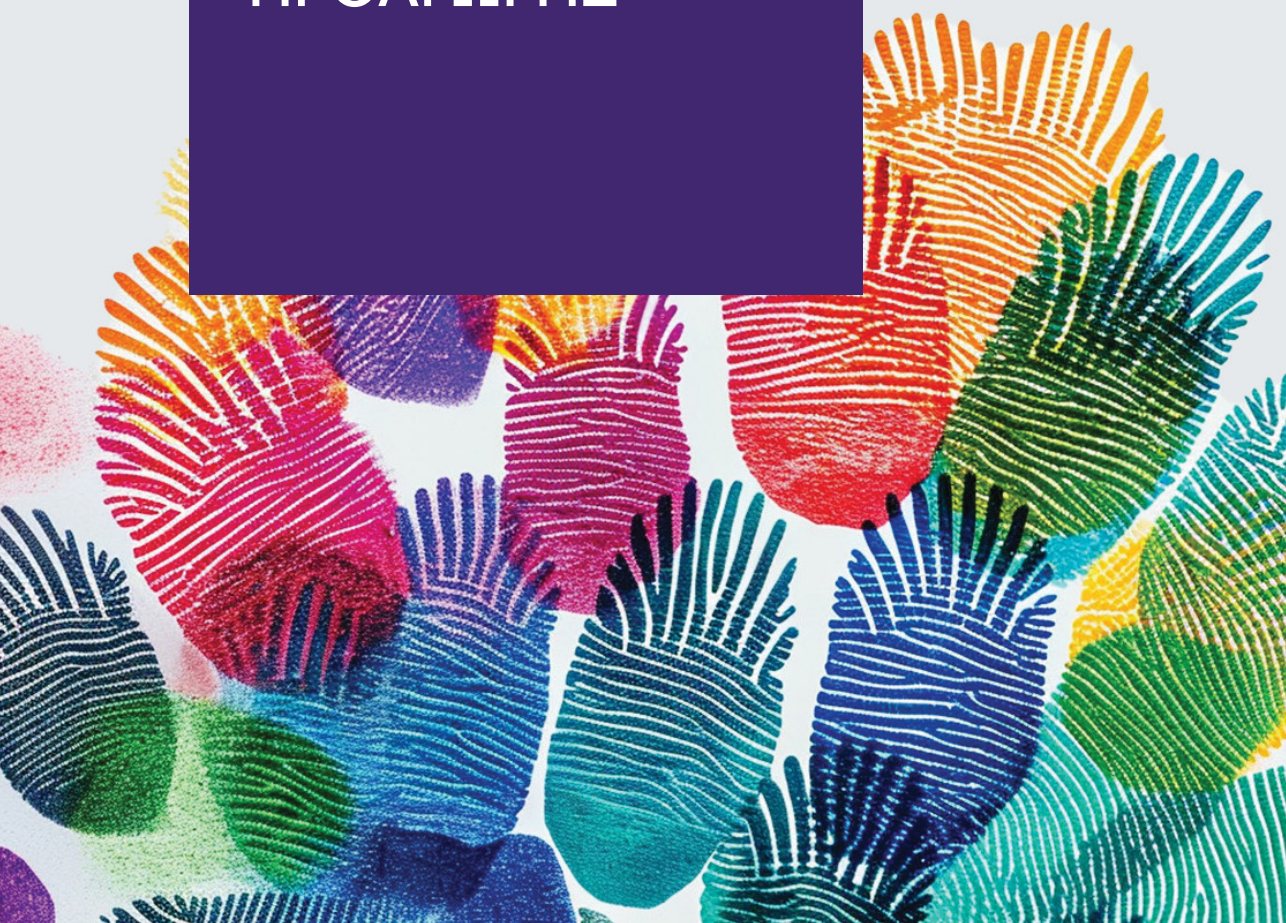
ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Ως προς τη στήριξη της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής μέσω χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Συνήγορος αναφέρθηκε στις μεταρρυθμίσεις που εντάχθηκαν στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, τονίζοντας ότι έχουν θετικό χαρακτήρα, ωστόσο λίγες από αυτές είναι οριζόντιες. Οι περισσότερες απευθύνονται σε συγκεκριμένο πεπερασμένο αριθμό ατόμων, δεν επιφέρουν συνολικές ή μόνιμες αλλαγές και βελτιώσεις και τείνουν να χαρακτηριστούν αποσπασματικές.

Σε ό,τι αφορά τα επιχειρησιακά προγράμματα Ε.Σ.Π.Α., είναι διαρκής και ισχυρή η παρουσία και συμμετοχή της ΕΣΑμεΑ σε όλες τις διαδικασίες, από τον σχεδιασμό μέχρι και την υλοποίησή τους. Βεβαίως, ο ρόλος της είναι ιδιαίτερα σημαντικός, δεδομένης της βαθιάς γνώσης της για τις ανάγκες και τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία, αλλά και της σημαντικής και μακροχρόνιας εμπειρίας και τεχνογνωσίας της.

Ο Συνήγορος του Πολίτη θα παρακολουθεί την εφαρμογή της Ε.Σ. σύμφωνα με τις αρμοδιότητές του και προσδοκά στην κινητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την επίτευξη του κοινού οράματος: την πλήρη εφαρμογή στην Ελλάδα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΡΙΤΟ:
ΔΡΑΣΕΙΣ
ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ

3.1. ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Στις 19.01.2024 ο Συνήγορος διοργάνωσε στην Αθήνα συνάντηση εργασίας με θέμα «Αναπηρία και Κοινωνία των Πολιτών», με τη συμμετοχή εκπροσώπων οργανώσεων και φορέων για την αναπηρία και την παρουσία του Προέδρου της Ε.Σ.Α.ΜΕ.Α., κ. Ι. Βαρδακαστάνη και του Προέδρου της Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, κ. Κ. Στεφανίδη¹²¹.

Από την πλευρά του, ο Συνήγορος ενημέρωσε για την ειδική του αρμοδιότητα ως το Πλαίσιο για την προαγωγή της εφαρμογής της Δ.Σ.Δ.Α.Α., για τους τρόπους διαμεσολάβησης, καθώς και για τη δυνατότητα, αλλά και τη σημασία της υποβολής αναφορών.

Ακολούθησε συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων με τα μέλη της κοινωνίας των πολιτών, κατά την οποία αναδείχτηκαν σημαντικά προβλήματα που απασχολούν την καθημερινότητά τους. Διαπιστώθηκε, ωστόσο, έλλειμμα ενημέρωσης σχετικά με την παρεχόμενη προστασία των ατόμων με αναπηρίες και τονίστηκε η ανάγκη κάλυψής του. Κρίθηκε, δε, αναγκαίο να συνεχιστεί η συνεργασία, η δικτύωση και η τακτική επαφή του Συνηγόρου και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της αναπηρίας, και υπήρξε συμφωνία και δέσμευση για εξακολουούθηση της κοινής προσπάθειας.

Ανταποκρινόμενος στο μεγάλο ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε από τους/τις παρευρισκόμενους/ες, ο Συνήγορος απέστειλε στη συνέχεια υλικό από την εκδήλωση, καθώς και δελτίο χαρακτηριστικών παρεμβάσεών του, με σκοπό την εξοικείωση των μελών της

121. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/deltia-typoy/post/deltio-typoy-or-anaphria-kai-koinwnia-twn-politwn>.

κοινωνίας των πολιτών με τους τρόπους διαμεσολάβησης της Αρχής σε ενδεικτικές υποθέσεις σε διάφορα πεδία δραστηριότητας.

3.2. **www.synigoros-solidarity.gr**

Εκτενής ειδική θεματική που αφορά τους πολίτες με αναπηρίες περιλαμβάνεται στον ειδικό ιστοχώρο **www.synigoros-solidarity.gr** που έχει δημιουργήσει ο Συνήγορος και λειτουργεί σε προσβάσιμη μορφή. Μετά από τη ριζική αναδιοργάνωση του συγκεκριμένου ιστότοπου εντός του 2023, το περιεχόμενό του εμπλουτίζεται τακτικά και οι ομάδες τις οποίες αφορά μπορούν να βρουν σε αυτόν παρεμβάσεις του Συνηγόρου, χρήσιμες πληροφορίες για νέα μέτρα, επιδόματα, οικονομικές ενισχύσεις, δικαιώματα και νομοθετικές εξελίξεις. Επιδίωξη της Αρχής δεν είναι να υποκαταστήσει τις ειδικές βάσεις δεδομένων ή τις ιστοσελίδες των αρμόδιων φορέων, αλλά να παρέχει σε κάθε ενδιαφερόμενο/η έναν φιλικό ψηφιακό οδηγό για σωστή, εύληπτη και προσβάσιμη πληροφόρηση, ο οποίος επικαιροποιείται και ανανεώνεται συνεχώς. Το καινοτόμο αυτό εργαλείο παρουσιάστηκε σε δυο εκδηλώσεις, σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, στις 31 Ιανουαρίου και 27 Φεβρουαρίου 2024 αντίστοιχα¹²².

Αξίζει να σημειωθεί ότι το έτος 2024 επισκέφτηκαν την ιστοσελίδα «Synigoros-Solidarity.gr» 95.000 «μοναδικοί επισκέπτες», σημειώθηκε δηλαδή αύξηση του αριθμού επισκεπτών κατά 58%, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος 2023¹²³.

122. Βλ. σχετικά: <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdhlwseis/post/deltio-typoy-or-o-synhgoros-toy-polith-gia-tis-eyalwtes-koinwnikes-omades-o-istoxwros-www.synigoros-solidarity.gr> <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdhlwseis/post/deltio-typoy-or-deltio-typoy-or-synhgoros-toy-polith-gia-tis-eyalwtes-koinwnikes-omades>.

123. Βλέπε στατιστικά στοιχεία Ετήσιας Έκθεσης του Συνηγόρου για το έτος 2024 (Κεφάλαιο 3.5.2. γράφημα 11, σελ. 58 – 60), <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdoseis-ek8eseis/post/ethsia-ek8esh-2024>.

The background of the entire page is a collage of numerous colorful fingerprints. The prints are in various colors including orange, red, yellow, green, blue, and purple. They are arranged in a way that they overlap and cover most of the page, with a central dark purple rectangle containing the text.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σε συνέχεια της προηγηθείσας αναλυτικής καταγραφής των παρεμβάσεων του Συνηγόρου, στο παρόν κεφάλαιο συγκεντρώνονται κωδικοποιημένες ανά Υπουργείο¹²⁴ και φορέα, οι νομοθετικές/οργανωτικές προτάσεις¹²⁵ που υποβλήθηκαν από την Αρχή εντός του 2024, καθώς και οι αντίστοιχες εξελίξεις, σε νομοθετικό ή οργανωτικό επίπεδο, που προέκυψαν εντός του έτους, κατόπιν παλαιότερων προτάσεων της Αρχής.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

- Προτάθηκε η λειτουργία Επιτροπής στα Κέντρα Βεβαίωσης και Είσπραξης (ΚΕ.Β.ΕΙΣ.) της Α.Α.Δ.Ε., με αρμοδιότητα την εξέταση των οφειλών των ατόμων με αναπηρία πριν από την επιβολή οποιουδήποτε μέτρου αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος τους και τη ρύθμιση ή και διαγραφή οφειλών που είναι ανεπίδεκτες είσπραξης.

Ανταπόκριση: Με τον ν. 5113/2024 (άρθρο 65) η πρόταση του Συνηγόρου έγινε μερικώς αποδεκτή και τα άτομα με αναπηρία εντάχθηκαν στην έννοια του ευάλωτου οφειλέτη.

- Προτάθηκε (η πρόταση επίσης απευθύνθηκε στους συναρμόδιους Υπουργούς Επικρατείας, Τουρισμού και Ψηφιακής Διακυβέρνησης) για τα επόμενα προγράμματα «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ», να δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής των δικαιούχων και μέσω διαδικασίας εκτός ψηφιακού περιβάλλοντος, ώστε να μην αποκλείονται από το πρόγραμμα πρόσωπα με χαρακτηριστικά ευαλωτότητας,

124. Τα Υπουργεία αναφέρονται κατά σειρά τάξης βάσει του Φ.Ε.Κ. Β' 28/03.01.2024.

125. Βλέπε στατιστικά στοιχεία Ετήσιας Έκθεσης του Συνηγόρου για το έτος 2024 (Κεφάλαιο 3.5.2. γράφημα 11, σελ. 58 – 60), <https://www.synigoros.gr/el/category/ekdoseis-ek8eseis/post/ethsia-ek8esh-2024>.

όπως αναπηρία ή γήρας, που δεν διαθέτουν συσκευή κινητού τηλεφώνου με λειτουργία ανέπαφων πληρωμών ή δεν διαθέτουν καν αριθμό κινητού τηλεφώνου στο όνομά τους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

- Προτάθηκαν (οι προτάσεις απευθύνθηκαν και στα Υπουργεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών), προκειμένου να εξυπηρετούνται, ως προς τις ψηφιακές διαδικασίες της δημόσιας διοίκησης, πολίτες οι οποίοι στερούνται ψηφιακών δεξιοτήτων ή κατάλληλου εξοπλισμού:
 - α) η λειτουργία θυρίδας Ψηφιακής Εξυπηρέτησης στα κατά τόπους Κ.Ε.Π.,
 - β) η διατήρηση της εναλλακτικής δυνατότητας χρήσης άλλων, πλην των ψηφιακών, τρόπων συναλλαγής για ένα εύλογο ακόμη χρονικό διάστημα προσαρμογής και
 - γ) η εξέταση του ενδεχόμενου επιδότησης των πολιτών/διαμενόντων στη χώρα, ώστε να αποκτήσουν όλοι τουλάχιστον τον ελάχιστο εξοπλισμό (smartphone/tablet), μέσω του οποίου να μπορούν να έχουν πρόσβαση στις κρατικές ψηφιακές πλατφόρμες.

Ανταπόκριση: Το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους τάχθηκε υπέρ: α) της λειτουργίας θυρίδας Ψηφιακής Εξυπηρέτησης στα Κ.Ε.Π., καθώς και β) της διατήρησης εναλλακτικών τρόπων διεκπεραίωσης διαδικασιών, πλην των ψηφιακών, για μια μεταβατική περίοδο. Επισήμανε, ωστόσο, ότι, ως προς τη λειτουργία της θυρίδας, πρέπει να προηγηθεί εκτίμηση του ύψους της σχετικής δαπάνης από το αρμόδιο Υπουργείο.

γείο Εσωτερικών. Η ανταπόκριση των Υπουργείων Εσωτερικών και Ψηφιακής Διακυβέρνησης εκκρεμεί¹²⁶.

- Προτάθηκε η πρόβλεψη μέτρων εύλογων προσαρμογών και εξατομικευμένης υποστήριξης, ώστε αλλοδαποί και αλλοδαπές που βρίσκονται υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση λόγω της διανοητικής ή ψυχικής τους κατάστασης, να μην αποκλείονται από τη δυνατότητα απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας, εφόσον πληρούν, κατά τα λοιπά, τα τυπικά κριτήρια του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

Ανταπόκριση: Το Υπουργείο Εσωτερικών απάντησε ότι το θέμα αυτό θα αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού προς επίλυση στο πλαίσιο της επικείμενης τροποποίησης του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

- Προτάθηκε (η πρόταση απευθύνθηκε επίσης στους συναρμόδιους Υπουργούς Επικρατείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης), η αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου και των σχεδιαζόμενων δράσεων που αφορούν την οργάνωση και τη λειτουργία των Σημείων Αναφοράς των Ο.Τ.Α. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, ώστε να καταστεί ο συνολικός μηχανισμός αποτελεσματικότερος στη διαχείριση των ζητημάτων που άπτονται της αρμοδιότητάς του.

126. Βλ. εξέλιξη εντός του 2025, στην υποσημείωση υπ' αρ. 27.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

- Προτάθηκε η επέκταση της μοριοδότησης στις προσλήψεις εκπαιδευτικών για υποψήφιους που έχουν οριστεί δικαστικοί συμπαραστάτες αδελφών και επιπλέον έχουν αναλάβει την επιμέλειά τους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ

- Προτάθηκε (η πρόταση απευθύνθηκε και στο Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας και στον Υπουργό Επικρατείας, ως συντονιστικό μηχανισμό για την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες στον ιδιωτικό τομέα) η θεσμοθέτηση ειδικότερων προϋποθέσεων και προδιαγραφών λειτουργίας των «Κέντρων Ειδικών Θεραπειών», καθώς και η διασφάλιση της εποπτείας και ελέγχου τους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

- Προτάθηκε να εντάσσεται στις συμβάσεις παραχώρησης η πρόβλεψη για ατελή διέλευση των ατόμων με αναπηρία από τους αυτοκινητόδρομους της χώρας.

Ανταπόκριση: Στη σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού (ν. 5141/2024), προβλέπεται ρητά η ατελής διέλευση. Πρόκειται για μια θετική εξέλιξη, ωστόσο η ελεύθερη διέλευση από τα διόδια πρέπει μελλοντικά να ενταχθεί και στις λοιπές συμβάσεις παραχώρησης, να αποσυνδεθεί από συγκεκριμένο όχημα και συγκεκριμένες παθήσεις.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

- Είχε προταθεί να γίνεται αποδεκτή η Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας ως δικαιολογητικό για την έκδοση δελτίου μετακίνησης ΑμεΑ.

Ανταπόκριση: Στο άρθρο 1 της υπ' αρ. 21258 (Φ.Ε.Κ. Β' 1806/22.03.2024) Υ.Α., το οποίο αναφέρεται στη χορήγηση δελτίου μετακίνησης σε άτομα με αναπηρία, ρητά προβλέπεται ότι πλέον «όσοι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας (άρθρο 106 του ν. 4961/2022) με την σήμανση «II» δεν απαιτείται να προσκομίσουν γνωμάτευση Υγειονομικών Επιτροπών». Το ίδιο επισημαίνεται και στη σχετική διευκρινιστική εγκύκλιο υπ' αρ. 24376/28.03.24 (ΑΔΑ 6ΛΒΩ46ΝΛ2Α-3ΓΘ).

- Είχε προταθεί η επέκταση των διατάξεων της παρ. 5 του άρθρ. 5 του ν. 3232/2004, σχετικά με την απονομή σύνταξης σε αμφοτεροπλεύρως ορφανά και ανάπηρα τέκνα και για τα παιδιά ασφαλισμένων στο Δημόσιο.

Ανταπόκριση: η νομοθετική πρόταση έγινε δεκτή και το σχετικό συνταξιοδοτικό δικαίωμα επεκτάθηκε και στους ασφαλισμένους του δημοσίου με τις διατάξεις του άρθρ. 119 του ν. 5078/2023.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- Είχε προταθεί η κάλυψη με θετικά μέτρα των αναγκών επικοινωνίας των κωφών και βαρήκων ατόμων που χρησι-

μπορούν την ελληνική νοηματική γλώσσα, ώστε να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους, σε ισότιμη βάση με τους χρήστες της ελληνικής προφορικής γλώσσας.

Ανταπόκριση: Με το άρθρο 33 του ν. 5121/2024, αναγνωρίστηκε ότι η ξενάγηση σε μουσεία, αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους και μνημεία από επαγγελματίες ξεναγούς μπορεί να γίνεται σε γλώσσα επιλογής των επισκεπτών, στην οποία περιλαμβάνεται και η νοηματική.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

- Προτάθηκε (η πρόταση απευθύνθηκε και στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας) η ψηφιοποίηση των γνωματεύσεων αναπηρίας που εκδίδονται από τις Ανώτατες Υγειονομικές Επιτροπές (Α.Υ.Ε.) των Ενόπλων Δυνάμεων, κατά το πρότυπο των γνωματεύσεων αναπηρίας των ΚΕ.Π.Α.

Ανταπόκριση: Ξεκίνησε στις 11.11.2024 η ψηφιακή καταχώρηση νέων και παλαιών γνωματεύσεων των Α.Υ.Ε. των Ενόπλων Δυνάμεων στο Εθνικό Μητρώο Αναπηρίας. Διασφαλίζεται έτσι η ψηφιακή τους διαλειτουργικότητα με τα ηλεκτρονικά συστήματα της δημόσιας διοίκησης και θα είναι πλέον δυνατή η έκδοση ψηφιακής κάρτας αναπηρίας από τους ενδιαφερόμενους.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΣΟΔΩΝ (Α.Α.Δ.Ε.)

- Προτάθηκε εκ νέου η αναδρομική διαγραφή και επιστροφή καταβληθέντων τελών κυκλοφορίας στην περίπτωση που πιστοποιείται εκ των υστέρων, με απόφαση αρμόδιας αρχής πιστοποίησης αναπηρίας, ότι η έναρξη ισχύος της αναπηρίας αφορά ημερομηνία παρελθόντος έτους για το οποίο εντωμεταξύ είχαν αναρτηθεί/ή και καταβληθεί τέλη κυκλοφορίας¹²⁷.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ (Ε.Ο.Π.Υ.Υ.)

- Προτάθηκε η αποσαφήνιση των υποχρεώσεων των συμβεβλημένων με τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. παρόχων και διαγνωστικών εργαστηρίων σχετικά με το ποσοστό συμμετοχής στη δαπάνη για διαγνωστικές εξετάσεις ασφαλισμένων με αναπηρία που διαθέτουν πιστοποιήσεις αναπηρίας Α.Σ.Υ.Ε., Α.Ν.Υ.Ε., Α.Α.Υ.Ε., (στρατού, ναυτικού και αεροπορίας αντίστοιχα).

Ανταπόκριση: Ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ., με το υπ' αρ. πρωτ. ΔΒ3Α/Φ115/5/οικ.23502 έγγραφό του προς τις Περιφερειακές του Διευθύνσεις, τους συμβεβλημένους παρόχους, τα διαγνωστικά εργαστήρια και τους συμβεβλημένους ιατρούς, απέστειλε επικαιροποιημένες οδηγίες σχετικά με τη συμμετοχή σε διαγνωστικές εξετάσεις ασφαλισμένων με αναπηρία που πιστοποιήθηκαν από Ειδικές Επιτροπές Στρατιωτικών Σωμάτων.

127. Βλ. εξέλιξη εντός του 2025, στην υποσημείωση υπ' αρ. 46.

ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

- Προτάθηκε η επανεξέταση των μέτρων προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία σε χώρους της δικαιοδοσίας του.

Ανταπόκριση: Η Διεύθυνση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος ανταποκρίθηκε άμεσα και προέβη στην κατάρτιση νέας πολιτικής του φορέα για τα άτομα με αναπηρία, η οποία εφαρμόζεται πλέον σε όλους τους χώρους δικαιοδοσίας της (Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, Βασιλικό Θέατρο, Μονή Λαζαριστών, Θέατρο Δάσους και Θέατρο Γης).

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Α.Δ.Ε.	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων
Α.Α.Υ.Ε.	Ανωτάτη Αεροπορίας Υγειονομική Επιτροπή
Α.Κ.	Αστικός Κώδικας
Α.Μ.Κ.Α.	Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης
Α.Ν.Υ.Ε.	Ανωτάτη Ναυτική Υγειονομική Επιτροπή
αρ.	Αριθμός
Α.Σ.Υ.Ε.	Ανωτάτη Στρατιωτική Υγειονομική Επιτροπή
Βλ.	Βλέπε
Γ.Α.Π.Α.	Γνωστοποίηση Αποτελέσματος Πιστοποίησης Αναπηρίας
Γ.Γ.Π.Σ.Ψ.Δ.	Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων και Ψηφιακής Διακυβέρνησης
Γ.Ε.ΕΘ.Α.	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
Γ.Ε.Σ.	Γενικό Επιτελείο Στρατού
Γ.Λ.Κ.	Γενικό Λογιστήριο του Κράτους
Δ.Α.Φ.	Διαταραχή αυτιστικού φάσματος
Δ.Ο.Υ.	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία
Δ.Σ.Δ.Α.Α.	Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία
Ε.Δ.	Ένοπλες Δυνάμεις
Ε.Δ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Ο.Π.Υ.Υ.	Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

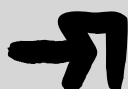
Ε.Σ.	Εθνική Στρατηγική
Ε.Σ.Α.μεΑ.	Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία
Ε.Σ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Ε.Σ.Π.Α.	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
Ε.Σ.Υ.	Εθνικό Σύστημα Υγείας
Ε.ΤΑ.Μ.	Ενιαίο Ταμείο Μισθωτών
Ε.Φ.Κ.Α.	Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης
Η.Ε.	Ηνωμένα Έθνη
Ι.Κ.Α.	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
κ.ά.	και άλλα
ΚΕ.Β.ΕΙΣ.	Κέντρο Βεβαίωσης και Είσπραξης
ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.	Κέντρο Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης
ΚΕ.Π.Α.	Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας
Κ.Ε.Π.	Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών
ΚΕ.Σ.Υ.	Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας
κ.λπ.	Και λοιπά
Κοιν.Σ.Επ.	Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις
Κοι.Σ.Π.Ε.	Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης
Κ.Τ.Ε.Λ.	Κοινό Ταμείο Εισπράξεων Λεωφορείων
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Ν.Σ.Κ.	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Ο.Α.Σ.Α.	Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Αθηνών

Ο.Α.Σ.Θ.	Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Π.Ε.Κ.Α.	Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων & Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Ο.Τ.Α.	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
περ.	Περίπτωση
Π.Ο.Α.Σ.	Πανελλαδική Ομοσπονδία Αστικών Συγκοινωνιών
Π.Ο.Α.Υ.Σ.	Πανελλαδική Ομοσπονδία Αυτοκινητιστών Υπεραστικών Συγκοινωνιών
π.χ.	παραδείγματος χάριν
Σ.τ.Ε.	Συμβούλιο της Επικρατείας
τ.	τέως
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.	Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού
Φ.Ε.Κ.	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
Φ.Υ.	Φάκελος Υπόθεσης
Ψ.Κ.Α.	Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας

ISSN 2732-8368

Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 Αθήνα Τ: 213 1306 600 Ε: press@synigoros.gr www.synigoros.gr

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ